

**AKTAŞ NEKROPOLÜ KAYA MEZARLARI
VE BULUNTULARI**

Erkan GÜZEL

**Yüksek Lisans Tezi
Arkeoloji Ana Bilim Dalı
Prof. Dr. Cevat BAŞARAN
2021
Her Hakkı Saklıdır**

**T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ARKEOLOJİ ANA BİLİM DALI**

Erkan GÜZEL

AKTAŞ NEKROPOLÜ KAYA MEZARLARI VE BULUNTULARI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**TEZ YÖNETİCİSİ
Prof. Dr. Cevat BAŞARAN**

ERZURUM – 2021

TEZ BEYAN FORMU

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

BİLDİRİM

Atatürk Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Uygulama Esaslarının ilgili maddelerine göre hazırlamış olduğum "**AKTAŞ NEKROPOLÜ KAYA MEZARLARI ve BULUNTULARI**" adlı tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin kâğıt ve elektronik kopyalarının aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım.

Gereğini bilgilerinize arz ederim *.

X Tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.

Tezimin makale için **altı ay**, patent için **iki yıl** süreyle erişiminin ertelenmesini istiyorum.

15.07.2021

Erkan GÜZEL

Aslı Islak İmzalıdır

*** LİSANSÜSTÜ TEZLERİN ELEKTRONİK ORTAMDA TOPLANMASI, DÜZENLENMESİ VE ERİŞİME AÇILMASINA İLİŞKİN YÖNERGE**

.....

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Çeşitli ve Son Hükümler

Lisansüstü tezlerin erişime açılmasının ertelenmesi **MADDE 6– (1)** Lisansüstü tezle ilgili **patent başvurusu yapılması veya patent alma sürecinin devam etmesi durumunda**, tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulu **iki yıl süre ile tezin erişime açılmasının ertelenmesine karar verebilir.**

(2) Yeni teknik, materyal ve metotların kullanıldığı, henüz **makaleye dönüşmemiş veya patent gibi yöntemlerle korunmamış** ve internette paylaşılması durumunda 3. şahıslara veya kurumlara haksız kazanç imkanı oluşturabilecek bilgi ve bulguları içeren tezler hakkında tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile **altı ayı aşmamak üzere tezin erişime açılması engellenebilir.**

Gizlilik dereceli tezler MADDE 7– (1) Ulusal çıkarları veya güvenliği ilgilendiren, emniyet, istihbarat, savunma ve güvenlik, sağlık vb. konulara ilişkin lisansüstü tezlerle ilgili gizlilik kararı, tezin yapıldığı kurum tarafından verilir. Kurum ve kuruluşlarla yapılan işbirliği protokolü çerçevesinde hazırlanan lisansüstü tezlere ilişkin gizlilik kararı ise, ilgili kurum ve kuruluşun önerisi ile enstitü veya fakültenin uygun görüşü üzerine üniversite yönetim kurulu tarafından verilir. Gizlilik kararı verilen tezler Yükseköğretim Kuruluna bildirilir.

(2) Gizlilik kararı verilen tezler gizlilik süresince enstitü veya fakülte tarafından gizlilik kuralları çerçevesinde muhafaza edilir, gizlilik kararının kaldırılması halinde Tez Otomasyon Sistemine yüklenir.

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
Graduate School of Social Sciences

TEZ KABUL TUTANAĞI

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Prof. Dr. Cevat BAŞARAN danışmanlığında, Erkan GÜZEL tarafından hazırlanan bu çalışma 30/09/2021 tarihinde aşağıda isimleri yazılı jüri tarafından. Arkeoloji Ana bilim Dalı'nda Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Prof. Dr. Cevat BAŞARAN

İmza: Aslı Islak İmzalıdır

Jüri Üyesi : Prof. Dr. Korkmaz MERAL

İmza: Aslı Islak İmzalıdır

Jüri Üyesi : Dr. Öğr. Üyesi Hacer KUMANDAŞ

İmza: Aslı Islak İmzalıdır

Prof. Dr. Sait UYLAŞ

Enstitü Müdürü

Aslı Islak İmzalıdır

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	V
ABSTRACT	VI
KISALTMALAR DİZİNİ	VII
LEVHALAR DİZİNİ.....	IX
ÖNSÖZ.....	XV
GİRİŞ	1
I. AMAÇ, KAPSAM ve YÖNTEM.....	1
A. Amaç	1
B. Kapsam	1
C. Yöntem	1

BİRİNCİ BÖLÜM

MİDYAT TARİHİ COĞRAFYASI

1.2. KONUMU	2
1.2. BÖLGENİN TARİHİ COĞRAFYASI.....	2
1.3. MİDYAT SINIRLARI İÇERİSİNDE YAPILAN BİLİMSEL ÇALIŞMALAR	5
1.4. MİDYAT SINIRLARI İÇERİSİNDEKİ ANTİK YERLEŞİMLER VE NEKROPOLLER.....	5
1.4.1. Aktaş Nekropolü	5
1.4.2. Matiate Yer Altı Şehri	6
1.4.3. Acırlı (Derizbin) Köyü	6
1.4.4. Anıtlı (Hah) Köyü	7
1.4.5. Gülgöze (Aynvert) Köyü.....	7
1.5. TUR ABDİN BÖLGESİ'NDE YAPILAN BİLİMSEL ÇALIŞMALAR VE YERLEŞİMLER.....	7

İKİNCİ BÖLÜM

ANTİK ÇAĞDA ÖLÜ GÖMME

2.1. NEOLİTİK VE KALKOLİTİK DÖNEMDE ÖLÜ GÖMME	10
2.2. BRONZ ÇAĞ'DA ÖLÜ GÖMME	12
2.3. DEMİR ÇAĞI'NDA ÖLÜ GÖMME	14

2.4. KLASİK DÖNEM'DE ÖLÜ GÖMME.....	16
2.5. HELLENİSTİK DÖNEM'DE ÖLÜ GÖMME.....	18
2.6. ROMA DÖNEMİ'NDE ÖLÜ GÖMME	18

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ROMA DÖNEMİ KAYA MEZAR GELENEĞİ

3.1. KAYA MEZARLARININ KÖKENİ	20
3.2. KAYA MEZARLARININ GENEL TANIMI	21
3.3. ROMA DÖNEMİ KAYA MEZAR GELENEĞİ	22
3.4. KAYA MEZAR TİPLERİ.....	23
3.4.1. Oda Sayılarına Göre Kaya Mezar Tipleri.....	24
3.4.1.1. Tek Odalı Kaya Mezarlar	24
3.4.1.2. Sıralı Odalı Kaya Mezarlar.....	25
3.4.1.3. Çok Odalı Kaya Mezarlar.....	26
3.4.2. Mimari Özelliklerine Göre Kaya Mezar Tipleri	26
3.4.2.1. Arcosoliumlu Kaya Mezarları	26
3.4.2.2. Loculuslu Kaya Mezarları	27
3.4.2.3. Columbariumlu Kaya Mezarlar	28
3.4.2.4. Catacomblar.....	28
3.4.3. Özgün Yapılı Kaya Mezarları	29

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

AKTAŞ NEKROPOLÜ KAYA MEZARLARI ve BULUNTULARI

4.1. KONUMU	30
4.2. KAZILARI	30
4.3. MEZARLAR	31
4.3.1. A Oda Mezar	32
4.3.1.1. AOM-01/G	33
4.3.1.2. AOM-02/G	33
4.3.1.3. AOM-03/G	34
4.3.1.4. AOM-04/G	34
4.3.1.5. AOM-05/G	35

4.3.1.6. AOM-06/G	35
4.3.1.7. AOM-07/G	35
4.3.1.8. AOM-08/G	36
4.3.1.9. AOM-09/G	36
4.3.1.10. AOM-10/G	36
4.3.1.11. AOM-11/G	37
4.3.2. B Oda Mezar	38
4.3.2.1. BOM-01/G.....	39
4.3.2.2. BOM-02/G.....	39
4.3.3. C Oda Mezar	39
4.3.3.1. COM-01/G.....	41
4.3.3.2. COM-02/G.....	41
4.3.3.3. COM-03/G.....	41
4.3.3.4. COM-04/G.....	41
4.3.3.5. COM-05/G.....	42
4.3.3.6. COM-06/G.....	42
4.3.4. D Oda Mezar	42
4.3.4.1. DOM-01/G	43
4.3.4.2. DOM-02/G	44
4.3.4.3. DOM-03/G	44
4.4. BULUNTULAR.....	44
4.4.1. Kandiller.....	45
4.4.2. Sikkeler.....	46
4.4.3. Unguentariumlar.....	47
4.4.4. Seramikler	48
4.4.5. İskeletler	49
4.4.6. Kolyeler.....	49
4.4.7. Diğer Buluntular.....	50
4.3. KARŞILAŞTIRMA VE TARİHLENDİRME	50
4.3.1. Karşılaştırma	50
4.3.2. Tarihlendirme	52
GENEL DEĞERLENDİRME ve SONUÇ.....	54

KAYNAKÇA	57
MEZAR KATALOĞU	67
BULUNTU KATALOĞU	71
LEVHALAR	109
ÖZGEÇMİŞ	193

ÖZET**YÜKSEK LİSANS TEZİ****AKTAŞ NEKROPOLÜ KAYA MEZARLARI ve BULUNTULARI****Erkan GÜZEL****Tez Danışmanı: Prof. Dr. Cevat BAŞARAN****2021, 193 Sayfa****Jüri: Prof. Dr. Cevat BAŞARAN****Prof. Dr. Korkmaz MERAL****Dr. Öğr. Üyesi Hacer KUMANDAŞ**

Bu çalışmada, Mardin'in Midyat ilçesinde bulunan Aktaş Nekropolü'nde ortaya çıkarılan kaya mezarlarının, bölgedeki diğer kaya mezarlarıyla karşılaştırılması yapılarak incelenmiştir.

Tez çalışması, beş ana başlık altında değerlendirilmiştir. Tezin birinci bölümünde, Midyat ilçesi tarihi coğrafyası ve 'Tur Abdin Bölgesi'ne değinilmiştir. İkinci bölümde, kronolojik bir şekilde 'Antik Çağda Ölü Gömme' konusu hakkında genel bilgiler verilmiştir. Üçüncü bölümde, 'Roma Dönemi Kaya Mezar Geleneği' ve kaya mezar tipleri konusu irdelenerek değerlendirilmiştir. Dördüncü bölümde, tezin konusu olan Aktaş Nekropolü Kaya Mezarları, mimari, tipoloji ve stilistik bakımdan ayrıntılı bir şekilde ele alınmıştır. Mezarlar, bilimsel açıdan incelendikten sonra nekropolde bulunan eserlere kısaca değinilmiş ve tez sonuna, bu buluntuların katalog bilgileri eklenmiştir. Tezin son bölümünde, tezin genel değerlendirmesi ve sonuç bölümüne yer verilmiştir. Bu bölümde, Aktaş Nekropolü Kaya Mezarları ve Buluntuları, genel olarak değerlendirilerek mezarlar tarihlendirilmiştir.

Tezin katalog kısmında ise nekropolde bulunan kaya mezarları ve mezar buluntuların ölçüleri, özellikleri ve tanımları yapılmıştır. Levhalar bölümünde, metindeki anlatım sırasına göre açıklama çizimlerine ve resimlere yer verilmiştir. Tez çalışmasında elde edilen tüm bulgular, sonuç bölümünde bilim dünyasına sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Roma, Mardin, Nekropol, Kaya Mezar, Oda Mezar, Ölü Gömme.

ABSTRACT**MASTER'S THESIS****AKTAŞ NECROPOLIS ROCK TOMBS AND FINDS****Advisor: Prof. Dr. Cevat BAŞARAN****2021, 193 Pages****Jury: Prof. Dr. Cevat BAŞARAN****Prof. Dr. Korkmaz MERAL****Assist. Prof. Dr. Üyesi Hacer KUMANDAŞ**

In this study, the rock tombs unearthed in the Aktaş Necropolis in the Midyat district of Mardin were compared with other rock tombs in the region.

This study, has been evaluated under five main headings. In the first part of the thesis, the historical geography of the Midyat district and the 'Tur Abdin Region' are mentioned. In the second part, general information about subject of 'Burial in Antiquity' is given in a chronological manner. In the third chapter, the subject of the Roman Period Rock Tomb Tradition and the types of rock tombs is evaluated. In the fourth part, the Aktaş Necropolis Rock Tombs, which are the subject of our thesis, are discussed in detail in terms of architecture, typology and stylistic. After the graves were examined scientifically, the artifacts found in the necropolis were briefly mentioned and catalog information of these finds was added at the end of the thesis. In the last part of the thesis, the general evaluation of the thesis and the conclusion part are given. In this section, Aktaş Necropolis Rock Tombs and Finds were evaluated in general and the tombs were dated.

In the catalog part of the thesis, the dimensions, features and definitions of the rock tombs and tomb finds in the necropolis were made. Explanation drawings and pictures are given in the plates section according to the order of expression in the text. The information which is gained during the study of this thesis is presented to the world of science in the conclusion.

Keywords: Roman, Mardin, Necropolis, Rock Tomb, Chamber Grave, Burial.

KISALTMALAR DİZİNİ

Anat. St.	: Anatolian Studies.
Ark.	: Arkeoloji.
Ark. Sn.	: Arkeoloji ve Sanat.
AST	: Araştırma Sonuçları Toplantısı.
A.Ş.	: Anonim Şirketi.
B.	: Buluntu.
B. Kat. No.	: Buluntu Kataloğu Numarası.
Çev.	: Çeviren.
cm	: Santimetre.
Ed.	: Editör.
Env. No	: Envanter Numarası.
Fak.	: Fakülte.
Kat.	: Katalog.
Kat. No:	: Katalog Numarası.
KK.	: Kurtarma Kazısı.
KST	: Kazı Sonuçları Toplantısı.
Lej.	: Lejant.
Lev.	: Levha.
Lev. No:	: Levha Numarası.
m	: Metre.
M.	: Mezar.
M. Kat. No.	: Mezar Kataloğu Numarası.
MÖ	: Milattan Önce.
MS	: Milattan Sonra.
Mz.	: Müze.
Mz. Ç. ve KK. Semp.	: Müze Çalışmaları ve Kurtarma Kazıları Sempozyumu.
MKKS	: Müze Kurtarma Kazıları Semineri.
No.	: Numara.
P.T.	: Pişmiş Toprak.
Res.	: Resim.
s.	: Sayfa Numarası.

Semp.	: Sempozyum.
Sn.	: Sanat.
TAD	: Türk Arkeoloji Dergisi.
TTK	: Türk Tarih Kurumu.
Üni.	: Üniversite.
vb.	: ve benzeri.
vd.	: ve devamı.
yy	: Yüzyıl.

LEVHALAR DİZİNİ

Levha 1a. Günümüzde Mardin İl Haritası.....	109
Levha 1b. Midyat İlçe Haritası.....	109
Levha 2a. Demir Çağı'nda Bölgenin Siyasi Yapısı.	110
Levha 2b. Mezopotamya Bölgesi.....	110
Levha 3a. Tur Abdin Bölgesi.	111
Levha 3b. Tur Abdin Bölgesi Fiziki Haritası.....	111
Levha 4a. Aktaş Nekropolü.....	112
Levha 4b. Matiate Yer Altı Şehri.....	112
Levha 5a. Acırlı (Derizbin) Köyü.	113
Levha 5b. Anıtlı (Hah) Köyü.	113
Levha 5c. Gülgöze (Aynvert) Köyü.....	113
Levha 6a. Çayönü, Kafatası Binası (Skull Building).....	114
Levha 6b. Köşk Höyük, Boyalı Kafatası.	114
Levha 7a. Bronz Çağ, Küp Mezar (Pithos), Milas-Hüsamlar Mahallesi.	115
Levha 7b. Demir Çağı, Urartu Kaya Mezarı, Van-Tuşpa.	115
Levha 7c. Dara Antik Kenti, Galeri Mezar.	115
Levha 8a. Tek Odalı Kaya Mezar Planı, Kare Plan.	116
Levha 8b. Tek Odalı Kaya Mezar Planı, Yuvarlak Plan.....	116
Levha 8c. Sıralı Odalı Kaya Mezar Planı.....	116
Levha 8d. Çok Odalı Kaya Mezar Planı.	116
Levha 9a. Arcosoliumlu Kaya Mezar Planı.	117
Levha 9b. Loculuslu Kaya Mezar Planı.....	117
Levha 9c. Columbariumlu Kaya Mezar Planı.	117
Levha 10a. Tek Odalı Kaya Mezar, Hilar Mağaraları (Dıştan).	118
Levha 10b. Tek Odalı Kaya Mezar, Hilar Mağaraları (İçten).....	118
Levha 11a. Sıralı Odalı Plana Sahip Mezar, Üçgöl, I Nolu Kaya Mezar.	119
Levha 11b. Arcosoliumlu Kaya Mezar, Üçgöl, II Nolu Kaya Mezar.	119
Levha 12a. Loculuslu Kaya Mezar, Şanlıurfa Kalesi, M-43 Nolu Kaya Mezar.	120
Levha 12b. Columbariumlu Mezar, Scipios'un Mezarı, Roma.	120
Levha 12c. Catacomb Mezar, Roma.	120
Levha 13a. Aktaş Nekropolü Konumu, Hava Fotoğrafi.	121

Levha 13b. Aktaş Nekropolü Konumu, Lokal Hava Fotoğrafı.....	121
Levha 14a. Aktaş Nekropolü, Batıdan.	122
Levha 14b. Aktaş Nekropolü, Doğudan.....	122
Levha 15a. A Oda Mezar'daki Tahribat, Dışarıdan.....	123
Levha 15b. A Oda Mezar'daki Tahribat, İçeriden.	123
Levha 16a. M. Kat. No. 1, A Oda Mezar Planı.....	124
Levha 16b. A Oda Mezar Girişi ve Kapak Taşı.....	124
Levha 17a. A Oda Mezarı İkiye Bölen Kemer, Kazı Öncesi.....	125
Levha 17b. A Oda Mezarı İkiye Bölen Kemer, Kazı Sonrası.....	125
Levha 18a. A Oda Mezarın Doğu Bölümü, Kazı Öncesi Durumu.	126
Levha 18b. A Oda Mezarın Doğu Bölümü, Kazı Sonrası Durumu.	126
Levha 19a. A Oda Mezarın Batı Bölümü, Kazı Öncesi Durumu.....	127
Levha 19b. A Oda Mezarın Batı Bölümü, Kazı Sonrası Durumu.....	127
Levha 20a-b. A Oda Mezar'ın Zemininden Çıkan Buluntular.	128
Levha 20c-d. A Oda Mezar'ın Zemininden Çıkan Buluntular.....	128
Levha 21a. A Oda Mezar, 01/G, Çalışma Öncesi.	129
Levha 21b. A Oda Mezar, 01/G, Kemikler.	129
Levha 21c. A Oda Mezar, 01/G, Çalışma Sonrası.	129
Levha 22a. A Oda Mezar, 02/G, Çalışma Öncesi.....	130
Levha 22b. A Oda Mezar, 02/G, Çalışma Sonrası.....	130
Levha 23a. A Oda Mezar, 03/G, Çalışma Öncesi.....	131
Levha 23b. A Oda Mezar, 03/G, Çalışma Sonrası.....	131
Levha 24a. A Oda Mezar, 04/G, Çalışma Öncesi.	132
Levha 24b. A Oda Mezar, 04/G, Lahit İçerisindeki Dolgu.....	132
Levha 25a. A Oda Mezar, 05/G, Çalışma Öncesi.	133
Levha 25b. A Oda Mezar, 05/G, Çalışma Sonrası.....	133
Levha 26a. A Oda Mezar, 06/G, Çalışma Öncesi.	134
Levha 26b. A Oda Mezar, 06/G, Çalışma Sonrası.....	134
Levha 27a. A Oda Mezar, 07/G, Çalışma Öncesi.....	135
Levha 27b. A Oda Mezar, 07/G, Çalışma Sonrası.....	135
Levha 28a. A Oda Mezar, 08/G, Çalışma Öncesi.....	136
Levha 28b. A Oda Mezar, 09/G, Çalışma Öncesi.....	136

Levha 28c. A Oda Mezar, 09/G, Çalışma Sonrası.	136
Levha 29a. A Oda Mezar, 10/G, Çalışma Öncesi.	137
Levha 29b. A Oda Mezar, 10/G, Mezardaki Çoklu Gömüyü Gösteren İskeletler.	137
Levha 30a. A Oda Mezar, 10/G, İskeletler Arasında Ölü Hediyesi, Kadeh.	138
Levha 30b. A Oda Mezar, 10/G, İskeletlerden Ayrıntı.	138
Levha 30c. A Oda Mezar, 10/G, Çalışma Sonrası.	138
Levha 31a. A Oda Mezar, 11/G, Khamosoriumun Konumu, Çalışma Öncesi.	139
Levha 31b. A Oda Mezar, 11/G, Khamosoriumun Konumu, Çalışma Sonrası.	139
Levha 32a. A Oda Mezar, 11/G, Khamosorium, Çalışma Öncesi.	140
Levha 32b. A Oda Mezar, 11/G, Khamosorium, Çalışma Sonrası.	140
Levha 33a. M. Kat. No. 2, B Oda Mezar Planı.	141
Levha 33b. B Oda Mezar, Giriş Kapısı, Dışarıdan.	141
Levha 34a. B Oda Mezar, Giriş Kapısı, İçeriden.	142
Levha 34b. B Oda Mezar, Giriş Kapısının Kilit Taşı Yeri.	142
Levha 34c. B Oda Mezar'daki Tahribat.	142
Levha 35a. B Oda Mezar Zemininde Karışık Haldeki Kemikler.	143
Levha 35b. B Oda Mezar Zeminindeki Kemiklerden Ayrıntı.	143
Levha 36a. B Oda Mezar, 01/G, Çalışma Öncesi.	144
Levha 36b. B Oda Mezar, 01/G, Çalışma Sonrası.	144
Levha 37a. B Oda Mezar, 02/G, Çalışma Öncesi.	145
Levha 37b. B Oda Mezar, 02/G, Çalışma Sonrası.	145
Levha 38a. M. Kat. No. 3, C Oda Mezar Planı.	146
Levha 38b. C Oda Mezar, Dromos.	146
Levha 39a. C Oda Mezar, Girişi.	147
Levha 39b. C Oda Mezar, İçerisinden Genel Görüntü, Çalışma Öncesi.	147
Levha 39c. C Oda Mezar, İçerisinden Genel Görüntü, Çalışma Sonrası.	147
Levha 40a. C Oda Mezar, 01/G, Çalışma Öncesi.	148
Levha 40b. C Oda Mezar, 01/G, Çalışma Sonrası.	148
Levha 41a. C Oda Mezar, 02/G, Çalışma Öncesi.	149
Levha 41b. C Oda Mezar, 02/G, Çalışma Sonrası.	149
Levha 42a. C Oda Mezar, 03/G, Çalışma Öncesi.	150
Levha 42b. C Oda Mezar, 03/G, Çalışma Sonrası.	150

Levha 43a. C Oda Mezar, 04/G, Çalışma Öncesi.	151
Levha 43b. C Oda Mezar, 04/G, Çalışma Sonrası.	151
Levha 44a. C Oda Mezar, 05/G, Çalışma Öncesi.	152
Levha 44b. C Oda Mezar, 05/G, Çalışma Sonrası.	152
Levha 45a. C Oda Mezar, 06/G, Çalışma Öncesi.	153
Levha 45b. C Oda Mezar, 06/G, Çalışma Sonrası.	153
Levha 46a. M. Kat. No. 4, D Oda Mezar Planı.	154
Levha 46b. D Oda Mezar, Girişi ve Mezarın Kapak Taşı.	154
Levha 47a. D Oda Mezar, Zemininden Ele Geçen Seramikler.	155
Levha 47b. D Oda Mezar, 01/G, Hocker Tarzda Gömülmüş İskelet.	155
Levha 48a. D Oda Mezar, 01/G, Çalışma Sonrası.	156
Levha 48b. D Oda Mezar, 02/G, Çalışma Sonrası.	156
Levha 49a. D Oda Mezar, 03/G, Çalışma Öncesi.	157
Levha 49b. D Oda Mezar, 03/G, Çalışma Sonrası.	157
Levha 50a. B. Kat. No. 1, Kandil, Üstten, AOM.	158
Levha 50b. B. Kat. No. 1, Kandil, Alttan, AOM.	158
Levha 50c. B. Kat. No. 1, Kandil, Profilden, AOM.	158
Levha 51a. B. Kat. No. 2, Kandil, Üstten, AOM.	159
Levha 51b. B. Kat. No. 2, Kandil, Alttan, AOM.	159
Levha 51c. B. Kat. No. 2, Kandil, Profilden, AOM.	159
Levha 52a. B. Kat. No. 3, Kandil, Üstten, AOM.	160
Levha 52b. B. Kat. No. 3, Kandil, Alttan, AOM.	160
Levha 52c. B. Kat. No. 3, Kandil, Profilden, AOM.	160
Levha 53a. B. Kat. No. 4, Kandil, Üstten, AOM.	161
Levha 53b. B. Kat. No. 4, Kandil, Alttan, AOM.	161
Levha 53c. B. Kat. No. 4, Kandil, Profilden, AOM.	161
Levha 54a. B. Kat. No. 5, Kandil, Üstten, AOM.	162
Levha 54b. B. Kat. No. 5, Kandil, Profilden, AOM.	162
Levha 55a. B. Kat. No. 6, Kandil, Üstten, COM.	163
Levha 55b. B. Kat. No. 6, Kandil, Alttan, COM.	163
Levha 55c. B. Kat. No. 6, Kandil, Profilden, COM.	163
Levha 56a. B. Kat. No. 7, Kandil, Üstten, AOM.	164

Levha 56b. B. Kat. No. 7, Kandil, Altan, AOM.	164
Levha 56c. B. Kat. No. 7, Kandil, Profilden, AOM.	164
Levha 57a. B. Kat. No. 8, Unguentarium, Üstten, AOM.	165
Levha 57b. B. Kat. No. 8, Unguentarium, Altan, AOM.	165
Levha 58a. B. Kat. No. 9, Unguentarium, Üstten, AOM.	166
Levha 58b. B. Kat. No. 9, Unguentarium, Altan, AOM.	166
Levha 59a. B. Kat. No. 10, Unguentarium, Üstten, COM.	167
Levha 59b. B. Kat. No. 10, Unguentarium, Altan, COM.	167
Levha 60a. B. Kat. No. 11, Unguentarium, Üstten, AOM.	168
Levha 60b. B. Kat. No. 11, Unguentarium, Altan, AOM.	168
Levha 61a. B. Kat. No. 12, Kadeh, Profilden, AOM.	169
Levha 61b. B. Kat. No. 13, Kadeh, Profilden, AOM.	169
Levha 62a. B. Kat. No. 14, Çömlek, Profilden, DOM.	170
Levha 62b. B. Kat. No. 15, Testi, Profilden, DOM.	170
Levha 62c. B. Kat. No. 16, Testi, Profilden, COM.	170
Levha 63a. B. Kat. No. 17, Kolye, AOM.	171
Levha 63b. B. Kat. No. 18, Kolye, AOM.	171
Levha 64a. B. Kat. No. 19, Kolye, AOM.	172
Levha 64b. B. Kat. No. 20, Kolye, COM.	172
Levha 65a. B. Kat. No. 21, Bilezik, COM.	173
Levha 65b. B. Kat. No. 22, Bilezik, AOM.	173
Levha 65c. B. Kat. No. 23, Yüzük, AOM.	173
Levha 66a. B. Kat. No. 24, Damga Mühür, Profilden, COM.	174
Levha 66b. B. Kat. No. 24, Damga Mühür, Üstten, COM.	174
Levha 67a. B. Kat. No. 25, Ağırşak, Üstten, AOM.	175
Levha 67b. B. Kat. No. 25, Ağırşak, Altan, AOM.	175
Levha 68a. B. Kat. No. 26, Çan, Profilden, BOM.	176
Levha 68b. B. Kat. No. 26, Çan, Altan, BOM.	176
Levha 69a. B. Kat. No. 27, Sikke, Ön Yüz, COM.	177
Levha 69b. B. Kat. No. 27, Sikke, Arka Yüz, COM.	177
Levha 70a. B. Kat. No. 28, Sikke, Ön Yüz, AOM.	178
Levha 70b. B. Kat. No. 28, Sikke, Arka Yüz, AOM.	178

Levha 71a. B. Kat. No. 29, Sikke, Ön Yüz, AOM.....	179
Levha 71b. B. Kat. No. 29, Sikke, Arka Yüz, AOM.	179
Levha 72a. B. Kat. No. 30, Sikke, Ön Yüz, AOM.....	180
Levha 72b. B. Kat. No. 30, Sikke, Arka Yüz, AOM.	180
Levha 73a. B. Kat. No. 31, Sikke, Ön Yüz, AOM.....	181
Levha 73b. B. Kat. No. 31, Sikke, Arka Yüz, AOM.	181
Levha 74a. B. Kat. No. 32, Sikke, Ön Yüz, AOM.....	182
Levha 74b. B. Kat. No. 32, Sikke, Arka Yüz, AOM.	182
Levha 75a. B. Kat. No. 33, Sikke, Ön Yüz, AOM.....	183
Levha 75b. B. Kat. No. 33, Sikke, Arka Yüz, AOM.	183
Levha 76a. B. Kat. No. 34, Sikke, Ön Yüz, AOM.....	184
Levha 76b. B. Kat. No. 34, Sikke, Arka Yüz, AOM.	184
Levha 77a. B. Kat. No. 35, Sikke, Ön Yüz, AOM.....	185
Levha 77b. B. Kat. No. 35, Sikke, Arka Yüz, AOM.	185
Levha 78a. B. Kat. No. 36, Sikke, Ön Yüz, AOM.....	186
Levha 78b. B. Kat. No. 36, Sikke, Arka Yüz, AOM.	186
Levha 79a. B. Kat. No. 37, Sikke, Ön Yüz, AOM.....	187
Levha 79b. B. Kat. No. 37, Sikke, Arka Yüz, AOM.	187
Levha 80a. B. Kat. No. 38, Sikke, Ön Yüz, AOM.....	188
Levha 80b. B. Kat. No. 38, Sikke, Arka Yüz, AOM.	188
Levha 81a. Dara Antik Kenti Nekropolü.	189
Levha 81b. Zerzevan Kalesi, Kaya Mezar I.....	189
Levha 82a. Piran, Mezar Girişi.	190
Levha 82b. Piran, Mezar İçerisi, Genel.....	190
Levha 82c. Piran, Mezar İçerisinden Ayrıntı.	190
Levha 83a. Engin, Mezar Girişi.	191
Levha 83b. Engin, Mezar İçerisi, Genel.....	191
Levha 83c. Engin, Mezar İçerisinden Ayrıntı.	191
Levha 84a. Üçgöl Nekropolü, II Nolu Kaya Mezar, Genel Görüntü.....	192
Levha 84b. Aktaş Nekropolü, A Oda Mezar, Genel Görüntü.....	192

ÖNSÖZ

Aktaş Nekropolü Kurtarma Kazısı, Mardin Müze Müdürlüğü tarafından 2013 yılında gerçekleştirilmiştir. Bu tez çalışmasıyla, Aktaş Nekropolü Kaya Mezarları ışığında, Tur Abdin Bölgesi'ndeki kaya mezar geleneği hakkında somut veriler elde edilmeye çalışılmıştır. Mardin ili, Midyat ilçesi sınırları içerisinde bulunan Aktaş Nekropolü Kaya Mezarları, hem tipolojik hem de buluntuları açısından detaylı bir şekilde incelenmiş ve tez metni içerisinde aktarılmıştır. Bölgede kaya mezarlar ile ilgili yapılan çalışmalar oldukça azdır. Bu nedenle tez çalışmasının kendisinden sonraki araştırmalarda bir kaynak olarak kullanılabilmesi amaçlanmıştır.

Öncelikle tez konusunu seçerken isteklerimi göz önünde bulundurup, tez çalışmamın planlanmasında, araştırılmasında, yürütülmesinde ve oluşumunda ilgi ve desteğini esirgemeyen, yönlendirme ve bilgilendirmeleriyle çalışmamı bilimsel temeller ışığında şekillendiren sayın hocam Prof. Dr. Cevat BAŞARAN'a sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Tez konum için gerekli olan resmi izinleri veren Mardin Müzesi müdürü sayın A. Gani TARKAN ve müze müdür yardımcısı sayın Süleyman BAYAR'a teşekkür ederim.

Yıllarca birlikte çalıştığım Mardin Müzesi'ndeki tüm uzman arkadaşlara teşekkürlerimi sunarım. Tez konumun seçiminde yardımcı olan değerli arkadaşım ve meslektaşım Erdem ERİP'e ayrıca teşekkür ederim.

Tez çalışmamın hazırlanması aşamasında, fikirleriyle bana yol gösteren değerli abim Hasan Mentеше'ye ve değerli hocam Dr. Öğr. Üyesi Bülent GENÇ'e teşekkürlerimi sunarım.

2013 yılında gerçekleştirilen Aktaş Nekropolü Kurtarma Kazısı'nı gerçekleştiren dönemin müze müdürü sayın Nihat ERDOĞAN, kazı temsilcisi Mehmet DENİZ ve kazıda emek veren tüm kazı ekibine teşekkürü borç bilirim.

Tez çalışmamda kullandığım buluntu çizimleri için değerli meslektaşlarım Onur DİNÇ ve Hamza USTA'ya teşekkür ederim.

Bu zorlu çalışma süresince her zaman yanımda olan ve beni güler yüzüyle destekleyen eşim Asiye GÜZEL ve biricik kızım Eylül Lidya GÜZEL'e de teşekkürü bir borç bilirim.

Son olarak bu güne gelmemde büyük emekleri olan, başta annem Feride GÜZEL ve babam Haydar GÜZEL olmak üzere tüm GÜZEL ailesine ve son iki yıldır hayatıma dahil olup manevi anlamda desteklerini esirgemeyen ATAY ailesine teşekkür ederim.

Erzurum 2021

Erkan GÜZEL

GİRİŞ

I. AMAÇ, KAPSAM ve YÖNTEM

A. Amaç

Bu çalışmanın amacı, Aktaş Nekropolü'nde bulunan kaya mezarların mimarisini, mezarlar içerisindeki lahitleri, ele geçen buluntuları ve heykeltıraşlığını inceleyerek elde edilecek veriler ışığında, bölgedeki ölü gömme geleneği hakkında somut veriler elde etmektir. Ayrıca bu çalışma ile soz konusu mezarları ve buluntularını, fotoğraf, plan ve çizimleriyle tespit edip, yorumlayarak bilim dünyasına sunmaktır.

B. Kapsam

Coğrafik konumundan dolayı arkeolojik açıdan pek bilinmeyen bir bölgede yer alan Aktaş Nekropolü, 'Mardin Eşiği' de denilen yüksek bir plato üzerinde yer almaktadır. Antik çağda bu bölge 'Tur Abdin Bölgesi' olarak geçmektedir. Bölge hem Yunan ve Roma; hem de Pers - Part dinsel geleneklerini birlikte yansıtmaktadır. Başka bir deyişle, antik dönemde doğu ile batıyı bünyesinde barındıran, siyasi, dini, ticari ve kültürel olarak birleştiren, kültür ve geleneklerin karışmasıyla değişik yapıda bir sentez oluşturmuştur. İnsanları birinci derecede ilgilendiren bu farklılık mezarlarda da kendini göstermiştir. Tezin konusunu oluşturan Aktaş Nekropolü de bir geçiş bölgesi üzerinde yer almaktadır. Bundan dolayı her iki kültür etkilerini bünyesinde bulundurmaktadır.

Tez konusu olarak Aktaş Nekropolü sınırlarında bulunan kaya mezarları seçilmiştir. Çalışma kapsamında, mezarların mimari özellikleri, içerisindeki lahitler ve kazıda ele geçen buluntular incelenmiş ve bilim dünyasına sunulmuştur.

C. Yöntem

Tez çalışması kapsamında, öncelikle tezin konusunu oluşturan Aktaş Nekropolü'nün bulunduğu alana gidilerek alan incelenmiştir. Nekropole yakın olan antik yerleşimler ve mezarlar arasındaki ilişkiler yerinde irdelenmiştir. Nekropoldeki mezarların mimari çizimleri yapılmış ve fotoğrafları çekilerek belgelenmiştir. Yayın taraması yapılarak benzer özellikteki mezar örnekleri araştırılmıştır. Son olarak elde edilen veriler ışığında, nekropol tarihlendirilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

MİDYAT TARİHİ COĞRAFYASI

1.2. KONUMU

Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde yer alan Midyat, Mardin il merkezinin yaklaşık 70 kilometre kuzeydoğusunda bulunmaktadır (**Levha 1a**). Mardin'in en büyük ilçelerinden biridir. Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin Dicle Bölümü'nde yer alan Midyat şehri, yüksek bir plato olan 'Mardin Eşiği' (Tur Abdin) üzerinde konumlanmıştır¹. Şehri, kuzeyde Gercüş (Batman), kuzeydoğuda Dargeçit (Mardin), güneyde Nusaybin (Mardin), doğuda İdil (Şırnak), batıda Ömerli (Mardin) ve kuzeybatıda Savur (Mardin) ilçeleri çevrelemektedir (**Levha 1b**).

1.2. BÖLGENİN TARİHİ COĞRAFYASI

Midyat, Demir Çağı'nda 'Mezopotamya' diye adlandırılan bölgenin kuzey kısmında, Asur İmparatorluğu sınırları içerisinde yer almaktaydı (**Levha 2a**). Dicle ve Fırat gibi önemli akarsuların beslediği bu topraklar, insanlık tarihi açısından da oldukça önemli bir merkezdir. Bölge, tarihte bilinen ilk medeniyetlere ev sahipliği yapmanın yanı sıra kültürlerin, dillerin ve dinlerin kesiştiği bir kavşak olmuştur². Batılı kaynaklar bu bereketli toprakları, 'iki nehir arası' anlamına gelen 'Mezopotamya' olarak adlandırmışlardır (**Levha 2b**). Arap kaynakları ise bölgeyi ikiye bölüne ayrılarak güneyine 'Irak' veya 'Sevâd', kuzeyine de 'ada' manasını taşıyan 'el-Cezîre' demişlerdir³.

Midyat'ın üzerinde bulunduğu yüksek plato, antik dönemlerde 'Tur Abdin' olarak adlandırılmıştır. Dağ silsilesinin oluşturduğu bu yüksek platoya 'Mardin Eşiği' de denmektedir. Söz konusu plato, Mezopotamya'yı Doğu Anadolu'dan ayıran doğal bir engel olarak da düşünülebilir. Batıda sönmüş bir volkan olan Karacadağ'dan başlayıp

¹ Cemal Sevindi ve Dilek Daşdemir, "Kuruluşu, Gelişmesi ve Fonksiyonel Özellikleri Açısından Midyat Şehri", *Atatürk Üni. Edebiyat Fak. Sosyal Bilimler Dergisi*, 2011, 11(46), 135.

² Neslihan Dalkılıç – Işık Aksulu, "Midyat Geleneksel Kent Dokusu ve Evleri Üzerine Bir İnceleme", *Gazi Üni. Mühendislik Mimarlık Fak. Dergisi*, 19(3), 2004, 313.

³ Adnan Çevik, "İlkçağlardan Ortaçağın Sonuna Kadar Midyat ve Yöresi, (Tur Abdin)'nin Tarihi Coğrafyası", *Makalelerle Mardin I, Cilt Tarih-Coğrafya, Mardin Tarihi İhtisas Kütüphanesi -7*, 2007, 105.

doğuda Dicle Nehri'ne kadar uzanmaktadır (**Levha 3a, 3b**). Tur Abdin Bölgesi'ni batıda Karacadağ, doğu ile kuzeyde Dicle Nehri ve güneyde Mezopotamya Ovası çevrelemektedir. Söz konusu bölge, Klasik Çağ'da 'Masius' adıyla anılırken, Ortaçağ'da 'Tur Abdin' olarak anılmıştır⁴. Günümüzde, hala bu bölge için 'Tur Abdin' adı kullanılmaktadır.

Asur çivi yazılı tabletlerinde, Tur Abdin Bölgesi için 'Kaşyari' adı kullanılmıştır⁵. Tur Abdin Plâtosu, tarihin her döneminde Anadolu uygarlıkları ile Mezopotamya kültürleri arasında bir köprü görevi görmüştür. Bu bölgenin en büyük antik yerleşimleri ve aynı zamanda merkezleri Midyat ve Savur'dur.

Midyat ile ilgili en eski bilgiler MÖ 13. yy'a kadar uzanmaktadır. Midyat ismi, ilk kez Asur kralı II. Assurnasipal (MÖ 883-858) döneminde, kralın Kaşyari (Tur Abdin) bölgesine yaptığı bir seferi anlatan çivi yazılı bir tablette 'Matiate' olarak geçmektedir⁶. MÖ 879 tarihli bu çivi yazılı tablette, Kral II. Assurnasipal: 'Matiate'yi (Midyat) ve köylerini buyruğum altına soktum. Bol ganimet edininip, onları yüklü haraca ve vergiye bağladım' demektedir⁷. Midyat bölgesi, tarih boyunca bu türden olaylarla sıkça karşı karşıya kalır. II. Assurnasipal'den sonra gelen II. Salmanassar (MÖ 858-824) dönemine ait metinlerde ise Midyat ismi 'Matuyatu' olarak geçmektedir. Bu şehir, Asur kralları tarafından sürekli ele geçirilmek istenen bir bölge olmuştur. Bu durumu, hem Asur hem de Yeni Asur yazılı kaynaklarında açıkça görmekteyiz.

Asur kaynaklarında, Midyat için kullanılan Matiate isminin 'Mağaralar Kenti' anlamına geldiği, yine bu kaynaklarda geçen Matiyatu'nun ise 'Yatu Ülkesi' anlamına geldiği düşünülmektedir⁸.

Midyat, insanlık tarihinin en eski yerleşim yerlerinden biri olan Yukarı Mezopotamya'da yer almaktadır. Söz konusu bölge, tarih boyunca birçok uygarlık tarafından ele geçirilmek istenmiştir. Bu nedenle bölge, farklı medeniyetler arasında sürekli el değiştirmiştir.

⁴ Metin Sözen, *Taşın Belleği Mardin - Yeni'den Mardin* (Ed. Filiz Özdem), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2005, 24.

⁵ Çevik, 108.

⁶ Sevindi ve Daşdemir, 142.

⁷ Sevindi ve Daşdemir, 142.

⁸ İbrahim İşler ve Mehmet Çetin, *Dinler ve Diller Diyarı Midyat*, Midyat Belediyesi Yayını, İstanbul 2012, 15.

Antik dönemde bir geçiş bölgesi üzerinde yer alan Midyat, sırasıyla Sümer, Asur, İskit, Urartu, Med, Makedon, Pers, Seleukos, Part, Roma, Bizans, Emevi, Abbasi, Artuklu ve Osmanlı gibi medeniyetlere ev sahipliği yapmıştır. Midyat'ın erken tarihi konusunda Asur yazılı tabletleri dışında pek net bilgiler yoktur. Şehrin geçmişi hakkındaki net veriler, MÖ 331'den sonraki dönemde görülür. Ünlü Makedon kralı İskender önderliğindeki Makedon ordusu burayı ele geçirmiştir⁹. İskender'in ölümünden sonra ise Hellenistik bir uygarlık olan ve Tur Abdin Bölgesi'nin hemen güneyinde, bugünkü Suriye bölgesinde bulunan Seleukoslar egemenliği altına girmiştir. Midyat Şehri, Seleukoslar zamanında 'Medeat' adı ile bilinmekteydi¹⁰. Seleukoslardan sonra bölge, MÖ 1. yüzyılda, Perslerin varisleri olan Partlar'ın eline geçmiştir¹¹. Bu tarihten sonra Midyat toprakları asırlarca çatışma bölgesi olmuştur. Önce Partlar ve Romalılar arasında paylaşılabilen bu coğrafya, takip eden süreçte ise Romalıların uzantısı olan Doğu Roma (Bizans) ve Partların devamı niteliğinde olan Sasaniler arasında gidip gelmiştir¹².

Doğu Roma (Bizans) ile Sasaniler arasındaki siyasi ve coğrafik çekişme, bölgeye yapılan Arap akınlarına kadar devam etmiştir. Midyat, Hazreti Ömer'in halifeliği döneminde (MS 640) Arap hâkimiyetine girmiştir¹³. Midyat bölgesinde, Arap akınlarından önce de Arap nüfusu bulunmaktaydı. Fakat bu akınlar ile birlikte Araplar hızlı bir şekilde bölgeye göç etmişlerdir. Etnik açıdan çehresi değişen Midyat ve çevresi için ilk defa bu dönemde 'Tur Abdin' ismi kullanılmıştır¹⁴. Şehir, Arap akınlarından sonra İslam egemenliği altına girmiş ve bölgenin hemen güneyindeki diğer İslam devletlerinin de odak noktası olmuştur. Hz. Ömer döneminden hemen sonra Emeviler bölgeye hakim olmuştur. Onların arkasından ise yine bir İslam devleti olan Abbasiler bölgede egemenlik sağlamıştır¹⁵.

⁹ Sevindi ve Daşdemir, 143.

¹⁰ Sevindi ve Daşdemir, 143.

¹¹ Çevik, 112.

¹² Çevik, 112.

¹³ Sevindi ve Daşdemir, 143.

¹⁴ Çevik, 124.

¹⁵ Çevik, 123.

Abbasiler ile birlikte bölge her anlamda canlılık kazanmıştır. Midyat'a hakim olan Abbasiler, bölgede çok geniş çaplı imarlık faaliyetlerinde bulunmuşlardır. Bu dönem aynı zamanda Abbasilerin en parlak dönemidir. Günümüzde Midyat'ın köylerinin çoğu bu dönemde inşa edilmiştir.

MS 12. yüzyılda ise Midyat bölgesine Artuklu Beyliği egemen olmuştur. Artuklu Beyliği'nden sonra ise Osmanlı topraklarına katılmıştır.

1.3. MİDYAT SINIRLARI İÇERİSİNDE YAPILAN BİLİMSEL ÇALIŞMALAR

Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin özellikle doğu bölümü (Mardin, Şırnak, Hakkari), arkeolojik açıdan henüz keşfedilmemiş bakir bir bölgedir. Bu bölgede, müzelerin yaptığı kurtarma kazıları dışında herhangi bir bilimsel çalışma yapılmamıştır. Aslında bölge antik yerleşimler açısından oldukça zengin bir bölgedir. Fakat bu yerleşimlerin varlığını bilimsel olarak ortaya koyacak bilimsel çalışmalar henüz yapılmamıştır.

Midyat da arkeolojik açıdan bölge ile aynı kaderi paylaşmaktadır. Antik yerleşimler bakımından oldukça zengin olan Midyat sınırları içerisinde, bilimsel olarak kazısı yapılan sadece iki antik yerleşim bulunmaktadır. Bunlarda biri 2013 yılında kurtarma kazısı yapılan ve aynı zamanda tezin konusu olan Aktaş Nekropolü'dür. Diğeri ise 2020 yılında bilimsel kazısına başlanan Matiate Yer Altı Şehri'dir.

Bilimsel çalışması yapılan bu iki yer dışında, bölgedeki Ortaçağ Dönemi'ni aydınlatmak amacıyla 2018 yılında bilimsel yüzey araştırması yapılmıştır. Bu araştırma kapsamında, söz konusu bölgedeki 7 köyde araştırma yapılmış ve tamamı manastır, kadetral, kilise gibi dini yapılardan oluşan, toplam 53 kültür varlığı tespit edilmiştir¹⁶.

1.4. MİDYAT SINIRLARI İÇERİSİNDEKİ ANTİK YERLEŞİMLER VE NEKROPOLLER

1.4.1. Aktaş Nekropolü

Aktaş Nekropolü, Midyat ilçe merkezinin doğusunda bulunmaktadır. Nekropol, belediyenin yol genişletme çalışması esnasında, tesadüfen tespit edilmiştir. Daha sonra

¹⁶ Tahsin Korkut, Osman AYTEKİN, Ufuk ELYİĞİT, *2018 Yılı Mardin ve Batman İlleri (Tur Abdin) Ortaçağ Dönemi Kültür Varlıkları Yüzey Araştırması*, AST - 37-3, Ankara 2019, 407-428.

Mardin Müze Müdürlüğü tarafından 2013 yılında, alanda kurtarma kazısı yapılmıştır. Yapılan bilimsel çalışmalar sonucunda, bu alanın nekropol olduğu anlaşılmıştır (**Levha 4a**). Mezarlarda ele geçen buluntulardan nekropolün Roma Dönemi'ne (MS 4-6. yy) ait olduğu anlaşılmıştır. Alçak bir kayalık alana oyulan kaya mezarları farklı dönemlerde farklı amaçlar için kullanılmıştır.

Tezin konusunu oluşturan bu nekropol, tez çalışması kapsamında, kaya mezarları ve buluntuları açısından incelenmiş ve bilim dünyasına sunulmuştur.

1.4.2. Matiate Yer Altı Şehri

Midyat ilçe merkezinde, Estel Mahallesi'nde bulunmaktadır. 2019 yılında tespit edilen bu alanda yapılan bilimsel kazı çalışmaları, yerleşimin bir yer altı şehri olduğunu ortaya çıkarmıştır. Erken Hristiyanlık döneminde inşa edilen bu yer altı şehri, Hristiyanlığı kabul eden bölge halkının, Pagan inancına sahip olan Roma yönetiminin katliamlarından korunmak amacıyla kullanmışlardır. Matiate Yer Altı Şehri, bu bölgede, dönemin siyasi ve dini yaşantısını gösteren, tespit edilebilmiş tek yeraltı şehridir (**Levha 4b**).

Mezopotamya bölgesinde yaşamış tüm uygarlıklar, verimli toprakları ve stratejik konumlarından dolayı tarihin her döneminde, sık sık saldırılara maruz kalmışlardır. Bölgede yaşayan topluluklar, herhangi bir saldırı durumunda yer üstündeki köy yerleşimlerini, yer altına taşımak istemişlerdir. Bu amaç doğrultusunda yer altına gizlenebilecekleri odalar ve gizli geçitler inşa etmişlerdir. Yer altına inşa edilen bu sığınaklar, insanların her türlü zorunlu ihtiyacını karşılayacak şekilde yapılmışlardır. Hatta söz konusu yer altı sığınaklarının bazıları, binlerce insanın uzun süre hiç dışarı çıkmadan barınmasını sağlayacak havalandırma bacaları, erzak depoları, su kuyuları, ibadethaneler ve tuvaletlere sahiptir.

1.4.3. Acırlı (Derizbin) Köyü

Midyat'ın yaklaşık 5,8 kilometre kuzeybatısında bulunmaktadır (**Levha 5a**). Acırlı Köyü sınırları içerisinde mağaraların bulunduğu Elet bölgesinin, Midyat'ın ilk kuruluş yeri olduğu ve 'Mağaralar Kenti' adının buradan geldiği aktarılmaktadır¹⁷. Midyat'a çok

¹⁷ İşler ve Çetin, 4-14.

yakın bir konumda bulunan bu alanda, ana kaya oyularak yapılmış farklı boyutlardaki 43 mağara bulunmaktadır. Birbirleriyle bağlantıları olup olmadığı henüz saptanamayan bu mağaraların, korunma amacıyla yapıldıkları tahmin edilmektedir.

Süryani kaynaklarında, köyde MS 4. yüzyılda bir Manastır yapıldığı yer almaktadır. Bu manastır günümüzde de ayakta. Alan ile ilgili herhangi bir bilimsel çalışma yapılmamıştır.

1.4.4. Anıtlı (Hah) Köyü

Anıtlı Köyü, Midyat kent merkezine 30 km uzaklıkta bulunan bir Süryani köyüdür (**Levha 5b**). Köyün tarihi MÖ 2 000'e kadar gitmektedir. Bazı antik yazarlar Hah Köyü'nün antik dönemde çok büyük bir merkez olduğunu söylemektedir¹⁸. Hah, Süryanice dinlenme yeri anlamına gelmektedir. Antik kaynaklarda bu kentin ticaret yolu üzerinde yer aldığını ve buradan geçen kervanların burada dinlendiğini aktarmaktadır. İsmi kökeninin de buradan geldiği bilinmektedir. Bahsi geçen ticaret yolunun ise İpek Yolu olduğu düşünülmektedir.

Köyde büyük bir manastır ve çok sayıda kilise bulunmaktadır. Alanda hakkında herhangi bir bilimsel çalışma yapılmadığı için köyün tarihi konusunda net veriler yoktur.

1.4.5. Gülgöze (Aynvert) Köyü

Tepelik bir alana kurulmuş olan köy, Midyat ilçe merkezinin doğusunda bulunmaktadır (**Levha 5c**). Köy içerisinde İslamiyet, Hristiyanlık, Ezidi ve Pagan inançlara ait kalıntılar bulunmaktadır. Eski bir Süryani yerleşimi olan köyde çok sayıda kilise bulunmaktadır.

Köyde herhangi bir bilimsel çalışma yapılmamıştır.

1.5. TUR ABDİN BÖLGESİ'NDE YAPILAN BİLİMSEL ÇALIŞMALAR VE YERLEŞİMLER

Asur tabletlerinde 'Kaşyari' ismi ile tanımlanan Tur Abdin Bölgesi'nin ortalama yükseltisi 1000 ile 1200 metre arasında değişmektedir. Bu yüksek platonun, batı sınırını

¹⁸ https://gdb.voanews.com/35B90C43-FBDD-48E9-A36C-252494E7A20D_w1597_n_r1_st.jpg

sönmüş bir volkan olan Karacadağ, doğu ile kuzey sınırını Dicle Nehri ve güney sınırını Mezopotamya Ovası oluşturmaktaydı. Bölge, konumundan dolayı çok sayıda uygarlığın sahip olmak istediği bir alan olmuştur. Bu yüzden hemen her dönem yerleşim görmüş ve farklı kültürlerle ev sahipliği yapmıştır.

Prehistorik dönemlerden beri yerleşim gören Tur Abdin Bölgesi, arkeolojik açıdan hala bakir bir bölgedir. Son birkaç yıl içerisinde bölge arkeolojisi araştırılmaya başlanmıştır.

Tur Abdin Bölgesi'ndeki en erken kazı çalışmaları, Mardin'in Nusaybin İlçesi'nde bulunan ve 1980'lerden 1991'e kadar kazısı yapılan Gırnavaz Höyük'tür. Bu höyük Tur Abdin Bölgesi'nin güney sınırında bulunmaktadır.

Bölgenin diğer önemli yerleşimi, yine bölgenin güney sınırında bulunan Dara (Anastasiopolis)'dir¹⁹. Dara dışında Tur Abdin Bölgesi'nde bilimsel kazı çalışmaları yapılan yerleşimler şunlardır: Boncukulu Tarla²⁰ (Mardin – Dargeçit), Iısu Höyük²¹ (Mardin – Dargeçit), Kilokki Rabiseki²² (Mardin – Dargeçit), Çelbira (Mardin – Artuklu), Hırbe Helale²³ (Mardin – Artuklu), Mardin Kalesi²⁴ (Mardin – Artuklu), Tell Ermen Höyük (Mardin – Kızıltepe), Kalatmara (Mardin – Artuklu), Kuruçay (Mardin – Derik) ve Zerzevan Kalesi²⁵ (Diyarbakır- Çınar)'dir.

Tur Abdin Bölgesi sınırlarında yer alan, fakat henüz bilimsel çalışmalar yapılmayan iki önemli yerleşim bulunmaktadır. Bunlardan biri bölgenin doğu sınırında yer alan Bezabde'dir²⁶. Roma İmparatorluğu'nun önemli bir kalesi olan Bezabde, günümüzde Şırnak'ın İdil ilçesi sınırlarında bulunmaktadır. Dicle Nehri'nin batı kıyısında yer alan

¹⁹ Birol Can ve Nihat Erdoğan, “Dara, Bizans – Sasani Sınırında Bir Garnizon Kenti ve Kazıları”, *Anadolu'nun Zirvesinde Türk Arkeolojisinin 40 Yılı*, Ankara 2014, 347 vd.

²⁰ Ergül Kodaş ve Nihat Erdoğan, *Boncuklu Tarla 2017 Yılı Kazıları*, KST 40-1, Çanakkale 2018, 693-705.

²¹ Ayşe Tuba Ökse, “Iısu Barajı İnşaat Sahasının Arkeolojik Potansiyeli”, *Aras Türkiye Eski Yakınoğu Araştırmaları Dergisi*, İzmir 2019, 50-51.

²² Ökse, “Iısu Barajı İnşaat Sahasının Arkeolojik Potansiyeli”, 50.

²³ Ergül, Kodaş, Bülent Genç, Erkan Güzel, Charlotte Labedon Kodaş, Bahattin İpek, Nihat Erdoğan, “Hırbe Helale Nekropol Alanı 2018 Yılı Kazıları”, *Artuklu İnsan ve Toplum Bilim Dergisi*, Mardin 2018, 82-87.

²⁴ Hayat Erkanal, *Mardin'in Eski Mezopotamya Kültürleri Açısından Yeri ve Önemi, Taşın Belleği Mardin* (Ed. Filiz Özdem), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2005, 23-39.

²⁵ Aytaç Coşkun, *Zerzevan Kalesi, Roma'nın Sınır Garnizonu*, Diyarbakır Valiliği Kültür Sanat Yayınları-19, Diyarbakır 2017, 15-69.

²⁶ Adnan Çevik – Süha Konuk, “Roma-Sasani Mücadelesinden İslam Hakimiyetine Kadar İdil ve Yöresinin Tarihi Coğrafyası” (Ed. M. Nesim Doru), *Uluslararası Geçmişten Günümüze İdil Sempozyumu*, İstanbul 2011, 19-32.

kale Cizre'ye 13 km uzaklıkta yer almaktadır²⁷. Diğer yerleşim ise Midyat ile birlikte Tur Abdin Bögesi'nin iki büyük antik yerleşimden biri olan Savur'dur. Savur, antik çağda önemli bir yol güzergahı üzerinde yer almaktaydı. Mezopotamya'dan Amida'ya (Diyarbakır) giden antik yol Savur'dan geçmekteydi.

²⁷ Çevik ve Konuk, 22.

İKİNCİ BÖLÜM

ANTİK ÇAĞDA ÖLÜ GÖMME

En basit tabir ile ölüm, insanoğlunun tüm yaşamsal fonksiyonlarının sona ermesidir. Ruhsal açıdan dünyadan göçüp gitme ya da yok olma olarak da tanımlanabilir.

İnsanoğlu, dünya sahnesinde yer almaya başlamasından beri ölümlerine saygı duymuş ve onları farklı ritüellerle anmıştır. Bireyler öldükten sonra terk edilmemiş, aksine belirli zamanlarda, farklı törenler ile anılarak unutulmamaları sağlanmıştır. Antik çağ insanı, bırakın ölümleri unutup bir kenara atmayı, onlardan uzaklaşmamak için onları evlerinin içlerine bile gömmüşlerdir.

Tarihi serüven içerisinde, farklı dönemlerde farklı ölü gömme teknikleri ve çeşitli gömü geleneklerinin uygulandığına tanık olunmaktadır.

2.1. NEOLİTİK VE KALKOLİTİK DÖNEMDE ÖLÜ GÖMME

Neolitik dönem öncesine ait gömü geleneği her ne kadar net olarak bilinmese de ölü gömmenin en basit ve bütün toplumlarda eşzamanlı görülebilecek biçimi olan basit toprak gömünün, bu dönemde de uygulandığı söylenebilir²⁸. Hatta Prehistorik dönem mağara yerleşimlerinde ele geçen diş ve kemik kalıntılarının da bu mezarlardan geriye kalan buluntular olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır²⁹.

Genel anlamda Neolitik Dönem'e baktığımızda, yukarıda da bahsettiğimiz gibi basit toprak gömüler, evlerin tabanlarına (intramural gömü) yapılan gömüler veya Karkamış'ta örneklerini gördüğümüz gibi küplere (pithos mezarlar) gömüler yapıldığı görülmektedir.

Anadolu'da bu döneme ait evlerdeki sekilerin içinde veya evlerin tabanlarında açığa çıkarılan çok sayıda gömü olduğu görülmüştür. Bu durumdan yola çıkarak ölümlerin toprağa açılan basit çukurlara gömülmesi yani inhumasyon geleneğinin yerleşik hayata geçiş ile birlikte yaygın hale geldiği kanıtlanmıştır³⁰.

²⁸Tahsin Özgüç, *Ön Tarihte Anadolu'da Ölü Gömme Adetleri*, TTK, Ankara 1948, 3 vd.

²⁹Jurgen Seeher, "Tarih Öncesi Zamanlarda Ölüm ve Gömü", *Arkeoloji ve Sanat Dergisi*, 59, 1993, 10.

³⁰Hamza Ekmen, "Yeni Veriler Işığında Başlangıcından MÖ II. Binin Sonuna Kadar Anadolu'da Yakarak Gömme (Kremasyon) Geleneği", *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, I, 2012, 23-49.

Anadolu'da yapılan kazı çalışmalarında, birçok yerde Neolitik ve Kalkolitik dönemlere ait gömüler ele geçmiştir³¹. Bu yerleşimlerin en güzel örneği Diyarbakır'ın Ergani İlçesi yakınındaki Çayönü³² yerleşimidir. Çayönü Tepesi'ndeki 'Kafatası Binası'nda (Skull Building) bulunan kafatasları, Akeramik Neolitik Dönem'in ürünüdür³³ (**Levha 6a**). Bu yerleşimde ele geçen yerleşim içi (intramural) gömü³⁴ şekli, bir Ata Kültü'nü işaret etmektedir. Ayrıca, sandık mezarlardaki hocker tarzı gömünün de ilk örneklerine burada rastlanmaktadır. Burada görülen hocker tarzı gömüler, çeşitli farklılıklarla sonraki dönemlerde, bütün Anadolu'da kullanılan bir gömü şekli olmuştur.

Çayönü'nden sonra az sayıda da olsa Fikirtepe ve Hacılar'da Neolitik Dönem'e ait gömülere rastlanılmıştır³⁵. Bunlardan başka Çatalhöyük'te yine aynı gömü geleneğinin olduğu izlenmektedir. Özellikle kafataslarının saklanmasına dayanan gelenek, tıpkı Çayönü'nde olduğu gibi, bir 'Ata Kültü' ile ilişkili olabileceğini ortaya koymaktadır³⁶.

Neolitik Dönem'deki ölü gömme konusunda bir diğer önemli durum ise cesetlerin, özellikle kafataslarının yumuşak etlerinin akbabalar tarafından yenilerek sadece kemiklerin bırakılmasıdır. Çatalhöyük'teki duvar resimleri, başsız cesetlerin akbabalar tarafından yenilerek yumuşak dokulardan nasıl temizlendiğini gözler önüne sermektedir³⁷. Benzer durum Nevali Çori yerleşiminde ve Köşk Höyük'teki Kalkolitik Dönem mezarlarında da görülmektedir³⁸. Bu iki yerleşimde etlerinden temizlenmiş kemik ve kafatası gömüsüne rastlanmış, hatta Köşk Höyük'te bir kafatasının astarlanıp aşı boyası ile boyandığı da görülmüştür (**Levha 6b**).

Neolitik ve Kalkolitik dönemlerde intramural gömü, bölgelere göre değişkenlik göstermektedir. Yapılan kazı çalışmalarında bazen sadece çocukların 'döşeme altı' denilen ev içindeki mezarlara gömüldüğü görülmüştür³⁹. Bu gömü geleneği, Neolitik ve Kalkolitik dönemlerde de devam etmiştir⁴⁰. Neolitik dönemin sonlarında, Karkamış'ta

³¹ Özgüç, *Ön Tarihte Anadolu'da Ölü Gömme Adetleri*, 111vd.

³² Halet Çambel ve J. Robert Braidwood, *Çayönü Tepesi ve Hilar Mağaraları 1979 Yılı Çalışmaları*, KST - II, Ankara 1980.

³³ Halet Çambel ve J. Robert Braidwood, *Çayönü Kazısı 1981 Yılı Çalışmaları*, KST - IV, Ankara 1982, 9 vd.

³⁴ Seeher, 10.

³⁵ James Mellaart, *Excavations at Hacilar*, Anat. st. XI, Ankara 1961.

³⁶ Seeher, 11.

³⁷ Mellaart, 64.

³⁸ Seeher, 11.

³⁹ Özgüç, *Ön Tarihte Anadolu'da Ölü Gömme Adetleri*, 49.

⁴⁰ Seeher, 12.

ortaya çıkarılan küp mezarlar, Anadolu'da bu dönem için ilk örnektir⁴¹. Tarihteki ilk örneklerini gördüğümüz bu küp mezarlar, hem Kuzey Mezopotamya'yı hem de Anadolu'yu sonraki tarihi süreçte oldukça etkilemiştir. Nitekim bu gömü şekli, Bronz Çağ'ında yaygın bir şekilde kullanılmıştır.

2.2. BRONZ ÇAĞ'DA ÖLÜ GÖMME

Bronz (Tunç) Çağı ölü gömme geleneklerini incelediğimizde, küp mezarlar (pithoslar), taş sanduka mezarlar, kist-kuyu mezarlar, oda mezarlar ve yuvarlak planlı tholos mezarları görmekteyiz.

Bronz Çağ'ında, Anadolu'da özellikle küp mezarlar oldukça yaygın bir şekilde kullanılmıştır⁴² (**Levha 7a**). Bu tür mezarlara, Anadolu'nun birçok bölgesinde rastlanmaktadır. Başta Dede Mezarı Nekropolü⁴³ ve Halkapınar⁴⁴ olmak üzere Demirci Höyük⁴⁵, Panaztepe⁴⁶, Karataş-Semayük, Gırnavaz Höyük⁴⁷, Balıbağı⁴⁸ (Şapinuva) ile Kommagene sınırları içerisinde kalan Tilmen Höyük⁴⁹, Oylum Höyük⁵⁰, Gedikli Höyük⁵¹ ve Kırışkal Höyük'te⁵² küp mezar gömüleri bulunmuştur. Hatta çoğu yerleşimde küp mezar nekropolleri tespit edilmiştir⁵³. Bu yerleşimlerde yapılan kazı çalışmalarında, küp (pithos) içerisine bazen tek bir birey bazen ise çok sayıda bireyin konulduğu görülmüştür. Bu durum ise 'aile mezarı' olgusunu gündeme getirmiştir.

Çağın diğer bir gömü şekli sanduka mezarlardır. Bu tür gömülerde, genelde cesedin etrafı taş plakalarla çevrilerek ölen birey, korunmaya çalışılmıştır. Bronz Çağ'a ait bazı yerleşmelerde ise taş plakaların yanı sıra kerpiç bloklardan oluşan sandık mezarlar da

⁴¹ Rıfat Ergeç, *Güney Kommagene Bölgesindeki Antik Dönem Nekropol ve Mezarları* (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Selçuk Üni. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya 1995, 61.

⁴² Seeher, 12.

⁴³ Mevlüt Üyümez, Özdemir Koçak, Ahmet İlaslı, "Afyonkarahisar'ın Doğusunda Önemli Bir Orta Tunç Çağı Nekropolü: Dede Mezarı", *Belleten-71*, Ankara 2007, 812-813.

⁴⁴ Üyümez vd., 821.

⁴⁵ Seeher, 365.

⁴⁶ Hayat Erkanal, *Panaztepe Kazısının 1985 Yılı Sonuçları*, KST - IX, Ankara 1986, 253.

⁴⁷ Hayat Erkanal, *Gırnavaz Kazıları 1988*, KST - XI, Ankara 1989, 262.

⁴⁸ Mustafa Süel, "Balıbağı 1989 Kurtarma Kazıları", *Mz. Ç. ve KK. Semp.*, Ankara 1990, 205.

⁴⁹ Uluğ Bahadır Alkım, *İslahiye Bölgesi Araştırmaları ve Tilmen Höyük Kazıları*, TAD, Ankara 1964, 447.

⁵⁰ Engin Özgen, *Oylum Höyük 1987 – 1989 Kazıları*, Anatolica - XVI, Ankara 1990, 21.

⁵¹ Alkım, *İslahiye Bölgesi Araştırmaları ve Tilmen Höyük Kazıları*, 67.

⁵² Uluğ Bahadır Alkım, *İslahiye Bölgesi Araştırmaları Tilmen Kazıları ve Kırışkal Höyük Kazıları*, TAD, Ankara 1967, 5-13.

⁵³ Ergeç, 61.

görülmektedir⁵⁴. Sandık mezarların yapımına teknik açıdan baktığımızda; öncelikle toprağa bir çukur açılmış, daha sonra bu çukurun iç yüzeyi taş plaka, kerpiç blok veya küçük taşlarla örülerek oluşturulmuştur⁵⁵. Bronz Çağ'ın en yaygın gömü şekli olan sanduka mezarlar, intramural veya extramural şekilde bazen nekropoller oluştururken, bazen de tek mezar şeklinde uygulanmıştır⁵⁶.

Yapılan kazılarda sandık mezar tipinin çeşitli varyasyonları tespit edilmiştir. Sandık mezarlarda, genelde aynı mezara birden fazla bireyin konulduğu görülmüştür. Bu çoklu gömü işlemi sırasında önceki iskeletler dışarıya atılmamıştır. Kemikler toplanarak bir köşeye konup; yeni bireye yer açılmıştır. Bu durum ise insanların, artık ölümlerden korkmadığının işaretidir⁵⁷.

Bronz Çağ'ın diğer bir gömü şekli de mezar çukurunun biraz daha derin açılmasıyla elde edilen ve özellikle Kiklad Adaları'nda görülen kist ve kuyu mezarlarıdır⁵⁸.

Bu çağda, yaygın olarak görülen mezar türlerinden birisi de oda mezarlarıdır. Oda mezarlar, kültürlere ve bölgelere göre değişkenlik göstermektedir. Erken Bronz Çağ'dan başlayarak çağın sonuna kadar devam etmiştir. Hatta bu çağdan sonraki dönemlerde de oda mezarlar sürekli kullanılmıştır. Bu mezarlar özellikle Suriye ve Güneydoğu Anadolu'da oldukça yaygındır. Bunların bazıları yerin altına veya üstüne taş duvarlar örülerek yapılmışken bazıları ise kayalar oyularak yapılmıştır. Oda mezarlar, yapım teknikleri, plan tipleri, girişleri vb. özellikleri bakımından farklılık gösterse de kullanım açısından bir bütünlük göstermektedir.

Yine bu çağda görülen mezar tiplerinden biri ise tholos mezarlarıdır. Tholos mezarlar, özellikle Myken'de ortaya çıkmıştır. Yuvarlak bir plana sahip olan bu mezarların genelde krallar için yapıldığı kabul edilmektedir. Tholos mezarların üstü kubbesel örtü ile kapatılmıştır. Bu örtü şekli, ölümsüzlüğü ve sonsuzluğu simgelediği için soyluların bu mezarlara konulduğu düşünülmektedir⁵⁹. İlk kez Erken Bronz Çağ başlarında, Ur'da yuvarlak planlı ve sivri kubbeli, taş örme duvarlara sahip, yer altına inşa edilmiş tholoslar bulunmuştur. Bu yapılar üzerinde yürütülen incelemeler sonucunda

⁵⁴ Seeher, 13.

⁵⁵ Ergeç, 62.

⁵⁶ Özgüç, *Ön Tarihte Anadolu'da Ölü Gömme Adetleri*, 3, 40.

⁵⁷ Özgüç, *Ön Tarihte Anadolu'da Ölü Gömme Adetleri*, 67-75.

⁵⁸ Emily Vermeule, *Greece in the Bronze Age*, The University of Chicago Press, Chicago 1972, 84.

⁵⁹ Arif Müfit Mansel, *Ege ve Yunan Tarihi*, TTK, Ankara 1971, 79-80.

tholosların birer mezar olarak kullanıldığı anlaşılmıştır. Anadolu’da ise bu tip mezarlar, Panaztepe’de görülmektedir⁶⁰.

Tholosların mimarisi, daha sonraları kullanılan tümülüslerin de öncüsü olmuştur.

2.3. DEMİR ÇAĞI’NDA ÖLÜ GÖMME

Antik dünyada, hiçbir dönemi keskin çizgilerle birbirinden ayırmak doğru değildir. Çünkü antik çağ toplumlarında, değişimler yavaş yavaş gerçekleşmiştir. Bu bağlamda Demir Çağı’nı kabaca MÖ 12. yy ile MÖ 6. yy arasına tarihlemek yanlış olmayacaktır.

Demir Çağı ölü gömme adetlerine baktığımızda, en başta ana kaya oyularak yapılan oda mezarlar (kaya mezarlar) göze çarpmaktadır. Oda mezarların yanında tümülüs tipi mezarlar da bu dönemde oldukça yaygın kullanılmıştır. Söz konusu dönemde genellikle krallar, soylular ve zenginler için tümülüs yapılmıştır. Demir Çağı’nda toplumun önde gelen kişileri için yapılan tümülüslerin yanı sıra halkın gömüldüğü basit mezarların da olduğu görülmüştür. Girit ve Kiklad etkisinde kalan Myken kültüründeki oda ve tholos mezar geleneği, Demir Çağı’nda da devam etmiştir.

Kayaya oyulmuş oda şeklindeki mezarlar, Demir Çağı boyunca yaygın bir şekilde kullanılmıştır. Ana kaya oyularak yapılan bu mezar geleneği, Demir Çağı’nın önemli uygarlıkları olan Frig ve Lidya uygarlıklarının bulunduğu coğrafyada yaygın olarak kullanılmıştır⁶¹. Buna ek olarak MÖ 6. yy’da, Ön Asya’nın Pers hakimiyetine girmesiyle birlikte, Pers toplumundaki yeraltı mezarlarının aynı zamanda tapınak olarak da kullanılması, oda mezar geleneğinin bu çağda devam etmesini sağlamıştır.

Bütün Demir Çağı boyunca oda mezarlarını iyi yansıtan uygarlık ise kuşkusuz Urartu Uygarlığı’dır⁶². Urartu’nun egemen olduğu coğrafyanın genelinde bu tür mezarları görmek mümkündür (**Levha 7b**). Urartu Uygarlığı, bulunduğu coğrafi konumundan dolayı hem Asur hem de Kuzey Suriye ile yakın ilişkiler kurmuşlardır. Bu uygarlıkları, farklı alanlarda etkilemiş ve bunlardan etkilenmişlerdir. Oda mezarlar konusunda, Kuzey Suriye’den etkilenerek bu mezarları sonsuzluk simgesi olarak görmüş ve bir diğer

⁶⁰ Erkanal, *Panaztepe Kazısının 1985 Yılı Sonuçları*, 442.

⁶¹ Veli Sevin, “Frigler, Anadolu’da Pers Egemenliği”, *Anadolu Uygarlıkları Ansiklopedisi*, İstanbul 1982, 238.

⁶² Ergeç, 65.

komşusu olan Asur soylularına da özenerek, oda mezarları fazlaca kullanmışlardır⁶³. Başlangıçta normal boyutlarda basit kaya mezarları yaparken; daha sonraları büyük kaya kütlelerini oyup bu mezarları anıtsal boyuta taşımışlardır. Buradan yola çıkarak Urartuların, kayaları yontarak anıtsal mezar odaları inşa eden ilk kültür olduğu düşünülmektedir⁶⁴. Urartular, kaya mezarlarını hem kremasyon hem de inhumasyon gömüler için kullanmışlardır.

Erken Demir Çağı'nda Anadolu'nun ölü gömme adetleri konusunda Van-Dilkaya Höyüğü çok önemli bir yere sahiptir⁶⁵. Özellikle sahip olduğu çok sayıda farklı gömü çeşidi ile dönemin önde gelen yerleşimi olmuştur. Dilkaya Höyüğü'nde yapılan çalışmalarda, alışlagelmiş basit toprak mezarlar ve bunlarla birlikte 'kum mezarlar' bulunmuştur⁶⁶. Kum mezarlara birden fazla cesedin gömüldüğü görülmüştür. Bu mezarlara ikincil gömüler yapılırken önceki iskeletler rastgele bir şekilde kenara atılmamış, belirli bir düzenlemeyle bir köşeye konulmuştur. Bu gömüler için kumluk bir alan seçilmiş ve kum içerisine yerleştirilen gömülerden oluşan kum mezarlar oluşturulmuştur⁶⁷. Yine bu alanda yapılan çalışmalarda, cesetlerin yatırılış biçimlerinde bir yön birliği (çoğunlukla başları batıya) olduğu saptanmıştır⁶⁸. Bu höyükte İnhumasyon mezarların yanında kremasyon çömleri (urneler) de bulunmuştur. Hatta kremasyon işleminin yapıldığı özel odalar olan krematoryumlar tespit edilmiştir⁶⁹. Son zamanlarda yapılan araştırmalarda, sadece halkın değil soyluların da kremasyon türü gömüyü tercih ettikleri görülmektedir. Demir Çağı kremasyon gömüleri hakkında bilgi veren en güzel merkez, Elazığ'daki Habibuşağı Nekropolü'dür. Habibuşağı Nekropolü'nde bulunan kremasyon gömülere ait bilgiler ve buluntular yakma adetleri hakkında çok önemli bilgiler vermiştir⁷⁰.

Van - Dilkaya Höyüğü dışında, Van Kalesi, Erzurum / Umudumtepe⁷¹, Erzincan /

⁶³ Tahsin Özgüç, *Altın-tepe II*, TTK, Ankara 1969, 26.

⁶⁴ Nevzat Çevik, *Urartu Kaya Gömütleri* (Yayımlanmış Doktora Tezi), Atatürk Üni. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum 1991, 146.

⁶⁵ Ergeç, 67.

⁶⁶ Erksin Güleç, *Van-Dilkaya İskeletlerinin Paleoantropolojik İncelenmesi*, AST - IV, Ankara 1986, s. 369-380.

⁶⁷ Özgüç, *Altın-tepe II*, 10-27.

⁶⁸ Güleç, 370.

⁶⁹ Altan Çilingiroğlu - Zafer Derin, *Van – Dilkaya Kazısı 1990*, KST - XIII-I, Ankara 1991, s. 29-38.

⁷⁰ Cengiz Işık, *Habibuşağı Nekropolü*, Belleten - 51, Ankara 1987, s. 200 vd.

⁷¹ Altan Çilingiroğlu, *Diauehi'de Bir Urartu Kalesi; Umudumtepe, Anadolu Araştırmaları - VIII*, Ankara 1982, s. 191 vd.

Tercan Şirinlikale⁷², Elazığ / Harput civarı⁷³, Erzurum / Hasankale Hamamlıdere ve Manfet köyleri, Van / Edremit Kadembastı Köyü⁷⁴, Elazığ / Palu⁷⁵, Erzurum / Karayazı Hasanova Köyü, Sukonak Köyü⁷⁶ ve Erzincan / Altın-tepe'de⁷⁷ bulunan mezarlar, hem Demir Çağı hem de Urartu gömü geleneklerini en iyi yansıtan yerlerdir⁷⁸.

Demir Çağı'nın sonlarına doğru Anadolu'da, siyasi açıdan örgütlenip tarih sahnesinde boy göstermeye başlayan yeni devletler ortaya çıkmıştır. Bu yeni kurulan devletler hem kültürel hem de dini anlamda sahip oldukları bazı özellikleri muhafaza etmeye çalışmışlardır. Buna bağlı olarak gerek kültür yapılarına gerekse dinsel inançlarına bağlı olarak gelişen ölü gömme geleneklerinde, köklü değişimler yaşanmamıştır. Bunun yanında bölgelere göre değişen yeni oluşumlar ve bazı farklılıklar da görülmüştür.

Bu dönemin sonlarına doğru Urartu kaya mezar geleneği, batıya taşınmış ve özellikle Frig coğrafyasında önemli bir etki yaratmıştır. Doğu Anadolu'da birçok varyasyonlarını gördüğümüz kaya mezar geleneği, Frigler vasıtasıyla özellikle Paphlagonia ve Lykia'da oldukça rağbet görmüştür⁷⁹.

2.4. KLASİK DÖNEM'DE ÖLÜ GÖMME

MÖ 5. yy ile MÖ 4. yy arasında kalan 200 yıllık döneme Klasik Dönem denmektedir⁸⁰.

Bu dönem ile birlikte toplumların birbirleriyle olan organik ilişkileri de artmıştır. Bu durum ise birbirlerinden her anlamda etkilenmelerini sağlamıştır. Bu dönem ile birlikte ortaya çıkan bu etkileşim, ölü gömme geleneklerinde, Roma dönemi sonuna kadar çeşitlenerek devam etmiştir.

Söz konusu dönemde toplumlar, kaya mezarlarını, kültür ve inanç birikimi

⁷² Fahri Işık, "Şirinlikale", *Belleten*, 51, Ankara 1987, 200.

⁷³ Veli Sevin, *Malatya, Elazığ, Bingöl İlleri Yüzey Araştırmaları*, AST – V-II, Ankara 1986, 279 vd.

⁷⁴ Altan Çilingiroğlu, *Van – Dilkaya Höyüğü Kurtarma Kazısı 1985*, KST - VIII-I, Ankara 1986, 311 vd.

⁷⁵ Nezih Başgelen, *Palu Kaya Mezarları Üzerine Notlar*, Ark. Sn. 34-35, İstanbul 1986, 21 vd.

⁷⁶ Başgelen, 25.

⁷⁷ Özgüç, *Altın-tepe II*, 10-27.

⁷⁸ Ergeç, 66.

⁷⁹ Çevik, A. 65 vd.

⁸⁰ Meral Hakman, "Klasik Dönem Yunan Heykeltraşlığında Keder ve Yas", *Anasay Dergisi*, 10, 2019, 1-20.

neticesinde yerel özelliklere ve geleneklere bağlı kalarak şekillendirmişlerdir.

Klasik Dönem’de, kaya mezarları, inhumasyon ve kremasyon gömülerin birlikte kullanıldığı basit toprak mezarlar, sandık mezarlar, tonozlu mezarlar, tümülüsler, lahitler, pithoslar ve urneler yaygın bir şekilde kullanılmıştır.

Klasik Dönem’de, Anadolu’nun hemen her bölgesinde çeşitli uygarlıklar yaşamış ve bu insanlar ölüleri için farklı gömme biçimleri kullanmışlardır. Anadolu’da yapılan arkeolojik kazılarda, bu coğrafyadaki ölü gömme repertuarı hakkında genel bilgiler elde edilmiştir.

Klasik Dönem’de, Akdeniz sahil şeridinde yer alan Lykialılar, kaya mezarlarını yaparken buldukları bölgenin jeolojik ve topoğrafik yapısından oldukça iyi faydalanmışlardır. Arazinin kayalık yapısını kullanarak kaya mezarı repertuarına yeni oluşumlar eklemişlerdir. Lykialılar, özellikle mezarların ön cepheleri üzerine yoğunlaşmışlardır. Özenle yapılan mezar cepheleri anıtsal bir görüntü ortaya koymuşlardır⁸¹.

Anadolu’da Klasik Dönem’in en erken mezarları, Burdur’da bulunan Uylupınar Nekropolü’ndeki kremasyon uygulamasının yapıldığı kist mezarlardır⁸². Dönemin erken evrelerine ait bir başka nekropol ise Antalya’da bulunan Ağva Nekropolü’dür⁸³. Nekropolde taş, tuğla ve toprağın kullanıldığı sandık mezarlar da tespit edilmiştir.

Kelenderis⁸⁴ Nekropolü de Klasik Dönem ölü gömme kültürü hakkında bilgi veren önemli bir merkezdir. Kelenderis Nekropolü’nü asıl önemli kılan nokta konumudur. Akdeniz kıyısında yer almasından dolayı hem Anadolu hem Kıbrıs hem de Fenike ölü gömme kültürlerini birlikte yansıtmaktadır⁸⁵. Sistemli bir şekilde kazıları yapılan nekropolün, gerek mezar planları, gerekse buluntuları mezarları tarihlemeye oldukça katkı sağlamıştır. Kelenderis'teki mezarlar, özellikle Kıbrıs, Suriye ve Filistin oda mezarları ile oldukça benzerlik göstermektedir⁸⁶.

⁸¹ Ergeç, 69.

⁸² Kayhan Dörtlük, *1975 Uylupınar Kazısı Raporu*, TAD - XXIV-II, Ankara 1977, s. 9-32.

⁸³ Tanju Özoral, *1974-1975 Yılları Ağva Nekropolü Kurtarma Kazısı Raporu*, TAD - XXIV-II, Ankara 1977, 91- 121.

⁸⁴ Levent Zoroğlu, *Kelenderis 1991 Yılı Kazısı*, KST - XIV-II, Ankara 1992, 165 vd.

⁸⁵ Levent Zoroğlu, *Kelenderis I*, Dönmez Basımevi, Ankara 1994, 23 vd.

⁸⁶ Zoroğlu, 1994, 24 vd.

2.5. HELLENİSTİK DÖNEM'DE ÖLÜ GÖMME

Anadolu'da yapılan kazılarda Hellenistik Dönem'e ait çok sayıda yerleşim yeri tespit edilmiştir. Buna bağlı olarak da pek çok nekropol ve mezarlar gün yüzüne çıkarılmıştır. Önceki çağlarda uygulanan gömü türlerinin hemen hepsi bu dönemde de kullanılmıştır. Hellenistik Dönem'de kaya mezarlara bazı eklemeler yapılmıştır. Bu dönemde, çeşitli türlerde şekillendirilen kaya mezarlarının önlerine avlu ile birlikte adak yerlerinin de yapıldığı oda mezarlar oluşturulmuştur. Bunun en güzel örneği Notion Nekropolü'nde⁸⁷ ortaya çıkarılmıştır. Diğer Hellenistik Dönem nekropol örneklerine bakacak olursak, Parion Güney Nekropolü'nde⁸⁸ taş sandık mezar, basit toprak mezar ve urne mezarlar bulunmuştur. Ballıkaya'da⁸⁹ çok odalı kaya mezarları görülürken Termessos Nekropolü'nde⁹⁰ ise Lykia tipi arcosoliumlu mezarlar ve intramural gömüler görülmüştür. Maşattepe'de⁹¹ tümülüs, Erythrai Nekropolü'nde⁹² sandık mezarlar ve basit toprak gömüler Hellenistik Dönem'de farklı gömü ve mezar tiplerinin olduğunu kanıtlar niteliktedir.

2.6. ROMA DÖNEMİ'NDE ÖLÜ GÖMME

Roma Dönemi'ne geldiğimizde ise Hellenistik Dönem'de gördüğümüz tüm gömü biçimleri kullanılmıştır. Kaya mezarları, oda mezarlar, sandık mezarlar, basit toprak gömüler, taş örgü mezarlar, urneler, lahitler vb. gömü türleri kullanılmıştır.

Roma Dönemi'nde, Anadolu'nun neredeyse her bölgesinde, antik yerleşimler ve nekropollerini görmek mümkündür. Bu nekropollerin hepsinden bahsetmek imkansız olacağından tez çalışmasında, Anadolu'da Roma Dönemi'ne ait birkaç örnek nekropole yer verilmiştir.

Düzgün kapılı kaya mezarlarıyla Notion⁹³, tonozlu oda mezarlarıyla Anemurium⁹⁴,

⁸⁷ Erol Atalay, *1986 Notion Kazıları*, KST - IX-II, Ankara 1987 a, 154 vd.

⁸⁸ Başaran ve Kasapoğlu, 446.

⁸⁹ Erol Atalay, *İzmir ve Aydın Yörelerinde Mağara Araştırmaları*, AST - II, Ankara 1987 b, 297 vd.

⁹⁰ Haluk Abbasoğlu, *1986 Yılı Termessos Yüzeysel Araştırmaları*, AST - II, Ankara 1987 b, 213 vd.

⁹¹ Cumali Ayabakan, "Maşattepe Tümülüsü Kurtarma Kazısı 1989", *Mz. Ç. ve KK. Semp.*, Ankara 1990, 49.

⁹² Ömer Özyiğit, *1988 Erythrai Sondaj Çalışmaları*, KST - XI-I, Ankara 1989, 132 vd.

⁹³ Atalay, 154 vd.

⁹⁴ Elisabeth Alföldi Rosenbaum, *Anamur Nekropolü*, TTK, Ankara 1971, 14 vd.

molozaş örgü mezarlarıyla Parion⁹⁵, sandık mezarlarıyla Erythrai⁹⁶, lahitleri, heroonları ve ostotekleriyle Termessos⁹⁷, çok nişli oda mezarlarıyla Kibyra⁹⁸, kaya yüzeyine açılmış anıtsal görünümlü mezarlarıyla Bafra⁹⁹, simetrik planlı oda mezarlarıyla Şükranlı Nekropolü¹⁰⁰, nişli mezar hücreleriyle Gerdekkaya¹⁰¹, görkemli kaya nekropolü ve üç katlı galeri mezarıyla Dara¹⁰² (**Levha 7c**) ve beşik tonozlu, iki katlı oda mezarlarıyla¹⁰³ Antiochia ad Cragum¹⁰⁴ Roma dönemine ait nekropollerin bulunduğu birkaç yerleşimdir. Bunlardan başka Anadolu’da, farklı mezar tipleri barındıran ve farklı gömme geleneklerine sahip yüzlerce Roma yerleşimi ve nekropollerini bulunmaktadır.

⁹⁵ Başaran ve Kasapoğlu, 452.

⁹⁶ Özyiğit, 131 vd.

⁹⁷ Abbasoğlu, 213.

⁹⁸ S. Selçuk Başer, *1988-1989 Yılları Kibyra Kurtarma Kazıları*, Mz. Ç. ve KK. Semp. I, Ankara 1991, 235 vd.

⁹⁹ Zeynep Kızıltan, “Samsun Bölgesi Yüzey Araştırmaları”, *Belleten* - LVI, Ankara 1992, 213.

¹⁰⁰ Dündar Tokgöz, *Şükranlı Nekropol Kazısı 1974*, TAD - XXIII-I, Ankara 1976 b, 117 – 142.

¹⁰¹ M. Fuat Özçatal, “Gerdekkaya ve Yazılıkaya 1991 Yılı Çalışmaları”, *Mz. Ç. ve KK. Semp. III*, Ankara 1993, 419.

¹⁰² Can ve Erdoğan, 347 vd.

¹⁰³ Selahattin Erdemgil- Fatma Özoral, *Antiochia ad Cragum*, TAD - XXII-II, Ankara 1975, 60-65.

¹⁰⁴ Birol Can ve Michael Hoff, *Antiochia ad Cragum, Batı Dağlık Kilikya’da Bir Roma Kenti ve Kazıları*, Anadolu’nun Zirvesinde Türk Arkeolojisinin 40 Yılı, Ankara 2014, 373 vd.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ROMA DÖNEMİ KAYA MEZAR GELENEĞİ

3.1. KAYA MEZARLARININ KÖKENİ

Kaya mezar geleneğinin kökeni, prehistorik dönemlere kadar gitmektedir. Bu gelenek, Bronz Çağ'ından itibaren yaygın bir şekilde kullanılmaya başlanmıştır. Anadolu'da ise bir Demir Çağı uygarlığı olan Urartu'ya kadar gitmektedir. Hatta bazı kaynaklarda Hurrilere kadar götürülmüştür. Bu geleneğin Anadolu'da yerleşmesinde Urartu ile birlikte Geç Hitit Krallıklar, Asur - Arami ve Fenike uygarlıkları da etkili olmuştur. Başlangıçta, soyluluk, güçlülük ve gösteriş amaçlı olarak Asur'da başlayan anıtsal mezar odaları geleneği, daha sonra Urartu coğrafyası ve diğer bölgelere yayılmıştır. Klasik, Hellenistik ve Roma dönemlerinde de bu gelenek devam etmiştir.

Özellikle Roma Dönemi'nde siyasi gücün etkisi ile kayaya oyulmuş oda mezarlar, bir zenginlik göstergesi olarak düşünülmüş ve bu yüzden gösteriş kaygısı taşımışlardır¹⁰⁵.

Kaya mezarlarının buldukları coğrafyalar ve ilk örnekleri ait bilgilerimiz ise bu konuda daha önce yapılan bilimsel çalışmalar ile sınırlıdır. Bu çalışmalara göre;

Mezopotamya'da Sümerler-Er Hanedanlar Dönemi'nden (M.Ö. 2850- 2350) itibaren ortaya çıkan bir mezar geleneğidir. Bu mezar "Ölü Evi" düşüncesinin bir yansıması olarak görülmektedir¹⁰⁶. Duvarları çeşitli malzemeler (kerpiç, tuğla, taş) kullanılarak örülen toprağın altına oda şeklinde yapılan mezar türüdür. Bu mezarların üzeri bir çatı örtü sistemi ile kapatılmıştır. Mezarların çatıları ahşap dikmelerle kapatıldığı gibi kerpiç tuğlalarla kubbe biçiminde oluşturularak kapatılmıştır. Mezarlar dikdörtgen bir plana sahiptir. Ancak yine de her mezarın mimarisi kendine özgüdür. Bu mezarlara girişler merdiven ya da rampayla sağlanmaktadır. Bu tür mezarlar en fazla Ur'da açığa çıkarılmıştır.

Kıbrıs ve Anadolu'da kaya mezarların kökeni hakkında şunlar bilinmektedir;

Kıbrıs'ta Erken Tunç Çağı boyunca (M.Ö. 3000-2000) Vounos, Lapatsa ve

¹⁰⁵ Mansel, 512 vd.

¹⁰⁶ Ayşe Tuba Ökse, "Gre Virike: Fırat Kenarı'nda Bir M.Ö. 3. Bin Kutsal Alanı", *Hacettepe Üni. Edebiyat Fak. Dergisi*, 19/2, Ankara 2002, 53-74.

Lapitkos'ta bulunan oda mezarlar dörtgen biçimli kuyu-dromos tarzında girişlere sahiptirler¹⁰⁷. Genellikle kapı geçitleri mono blok taş kapaklarla kapatılmakta ve kapağın oturacağı yuva silmelerle belirtilmektedir. Dromosun içinde bazen nişlerin de bulunduğu mezarlar çoğu kez iki odalı yapılmaktadır. Zaman içinde oda sayısı üçe çıkmıştır fakat dörtgen oval ve yamuk planlı mezar odaları genellikle tek odalı yapılmıştır. Nişlere, dromoslardaki sayılarına nazaran mezar odalarında çok az rastlanmaktadır. Bu geleneğin Kıbrıs'ta Geç Tunç Çağı'na kadar kullanıldığı tespit edilmiştir¹⁰⁸.

Anadolu'da ise M.Ö. III. Bin'de oda mezarlar Alacahöyük olmak üzere, Horoztepe, Arslantepe, Hayaz Höyük, Gedikli/Karahöyük, Tilmen Höyük ve Titriş'te oda, ya da Hayaz Höyük'te olduğu gibi 'yeraltı oda mezarı' olarak adlandırılan mezarlar açığa çıkarılmıştır. Bu mezarlardan Gedikli/Karahöyük, Tilmen Höyük, Hayaz Höyük, Alacahöyük ve Horoztepe'deki mezarlar GTÇ. II. (M.Ö. 1400-1300) Dönemi sonuna ya da GTÇ. III. Dönemi'ne tarihlenirken, Arslantepe ve Titriş ise GTÇ. I ve II. (M.Ö. 1550-1300) Dönemleri'ne tarihlenmektedir¹⁰⁹.

Oda mezar geleneğinin kökeni ve ilk örnekleri konusunda diğer bir görüş bu mezarların kökeninin Myken Dönemi'ne kadar (M.Ö. 1800-1200) gittiğidir. Görüşe göre bu dönemle birlikte oda mezarlar bir yamaç boyunca genellikle gruplar halinde sıralanmaktadır¹¹⁰.

Yukarıdaki bilgilere dayanılarak kaya mezarların kökeni konusunda şu sonuca varılabilir; kaya mezarların ilk olarak Mezopotomya'da Sümerler-Er Hanedanlar Dönemi'nde ortaya çıktığı, yine bu dönem içerisinde Kıbrıs'ta ve Anadolu'da da var olduğu, daha sonra Geç Bronz Çağ'da ise Myken ve Batı Anadolu'da varlık göstermiştir¹¹¹.

3.2. KAYA MEZARLARININ GENEL TANIMI

Winfried Orthmann, 'sert zemine veya kaya içine açılan oda şeklindeki mezarları,

¹⁰⁷ Olof Vesberg - Alfred Vestholm, *The Swedish Cyprus Expedition IV*: 3, Stockholm 1956, 18.

¹⁰⁸ Ergeç, 101-102.

¹⁰⁹ Uhri, 246.

¹¹⁰ Jane C., Waldbaum, "Philistine Tombs at Tellfara and Their Aegean Prototypes", *AJA 70 (American Journal of Archaeology)*, America 1966, 331-340.

¹¹¹ Mustafa Şimşek, *Kibyra Yer Altı Oda Mezarları: Mimari ve Tipoloji* (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi), Süleyman Demirel Üni. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta 2013, 14.

'kuyu-oda mezarlar' olarak adlandırmıştır¹¹². Kuyu kelimesini kullanmasının nedeni ise bazen 3 metre derinliğe ulaşan dromoslar ile geçişin bir çukur halini almasıdır.

Başka bir deyişle, oyulmaya ve işlenmeye uygun kayalarda, farklı yontu aletleri kullanılarak oluşturulmuş, statüsü yüksek kişiler için yapılmış mezarlardır diyebiliriz. Ya da kayaç türünün uygun olduğu alanlarda, ana kayanın oyulması suretiyle yapılan ve farklı planlara ve mimari özelliklere sahip mezarlar olarak da tanımlanabilir.

Özellikle Roma Dönemi'nda siyasi gücün etkisi ile kayaya oyulmuş oda mezarlar, bir zenginlik göstergesi olarak düşünülmüş ve bu yüzden gösteriş kaygısı taşımışlardır.

Birbirinden farklı birçok yontu aletleri kullanılarak yapılan kaya mezarları, şekil olarak farklı özellikler göstermektedir. Kaya mezarlarının yapıldıkları alanlara bakıldığında, genellikle dik kayalık yamaçlarda, yüzeydeki ana kaya oyularak ya da düz zeminlerde ana kaya oyularak yapılmaktadır. Bu tür mezarlar, genellikle kısmen veya tamamen toprak altına inşa edilmektedir.

Mimari açıdan farklı biçimlere sahip olan kaya mezarlarının en belirgin özelliği, insan eli ile yapılmış olmalarıdır. Farklı kültürlerle ait özellikleri sergileyen mezarlar, iç mekân düzenlemeleri ve dış cephe özellikleri açısından birbirinden farklı özellikler göstermektedir.

Kaya mezarlarının girişlerini kapatma yöntemleri, kayacın türüne, ekonomik olanaklara ve ustanın tercihlerine göre belirlenmiştir. Bu tür mezarlar, tek kişiye ait olabileceği gibi birden fazla bireye de (genellikle aynı aile bireylerine) ait olabilmektedir.

Tek odalı veya çok odalı örnekleriyle gördüğümüz mezarların içerisinde, ceset koyma yerleri olan klineler yapılmıştır. Mezarların yapımında, kayaç türünün özelliği önemli bir etkidir.

3.3. ROMA DÖNEMİ KAYA MEZAR GELENEĞİ

Kaya mezar geleneği, Roma İmparatorluğu Dönemi'nde, Anadolu'dan Afrika'ya kadar geniş bir coğrafyaya yayılmıştır¹¹³.

¹¹² Winfried Orthmann, *Burial Customs of The III rd Millenium BC. in Euphrates Valley*, JC Marguerum (Ed. Le Moyen Euphrate), Strasbourg 1979, 101.

¹¹³ Ergeç, 163 vd.

Roma Dönemi'nde, Anadolu'da kaya mezar geleneğinin oldukça yaygın olduğu görülür. Anadolu'nun birçok bölgesinde kaya mezar örneklerini görmek mümkündür. Özellikle Güneydoğu Anadolu (Kommagene), Akdeniz Bölgesi (Lykia ve Kilikya ve özellikle Dağlık Kilikya) ve Orta Anadolu (Kapadokya) başta olmak üzere, pek çok kesimde Roma Dönemi kaya mezarlarına rastlamak mümkündür¹¹⁴. Anadolu'da en erken örnekleri Hurrilere kadar giden kaya mezar geleneği, Doğu Roma (Bizans) Dönemi'nin erken evrelerine kadar devam etmiştir.

Söz konusu mezar geleneği, Roma Dönemi'nde hem önceki dönemlerden kalan kaya mezarların tekrar kullanılması hem de yeni yapılan kaya mezarlar ile çeşitlenerek artmıştır. Bu dönemde çağlardan beri süregelen ölü gömme kültürleri ve bunlara eklenen yeni inançlar kaya mezarlarını da etkilemiş ve çeşitlendirmiştir. Kayaya oyulmuş oda mezarların birbirini takip eden kültürler tarafında kullanılması oldukça olası bir durumdur. Her defasında yeni bir kaya mezarı yapmak, hem zaman alacak hem de beraberinde mali bir yük olacağından var olan mezarları kullanmak daha cazip gelmiş ve böylece kaya mezarları defalarca kullanılmıştır. Bu dönemde özellikle meydana gelen savaşlardan dolayı mezar ihtiyacı oldukça fazla olmuştur. Bu yüzden var olan kaya mezarlarının tekrar kullanılması oldukça mantıklıdır.

Roma Dönemi kaya mezarların kapıları, genellikle monoblok yuvarlak taşlar ile kapatılmıştır. Bu kapak taşlarının oturacağı yuvalar silmeler ile belirtilmiştir. Bazen de kapılar, kerpiçle örülerek kapatılmıştır.

Kaya mezarları, Roma Dönemi'nde genellikle soylular veya soyluların ailesi için yapılmışlardır. Bu tür mezarlara genellikle çoklu gömüler yapılmaktaydı.

Bu gömme geleneğinde, ölen bireyin cesedi veya urne içindeki külleri, mezar odalarında açılan nişlere konulmaktaydı.

3.4. KAYA MEZAR TİPLERİ

Kaya mezarlar, farklı kategorilere göre farklı sınıflamalar yapılarak değerlendirilmektedir. Bu sınıflamalar, plan özellikleri, oda sayısı, mezar girişleri veya diğer mimari özellikler dikkate alınarak yapılmaktadır.

¹¹⁴ Ergeç, 165 vd.

Oda mezarların kökeninin tek odalı kaya mezarlarına dayandığı düşünülmektedir. Özellikle Hellenistik ve Roma dönemlerinde, oda mezar geleneğinde yeni oluşumlar ortaya çıkmıştır. Bu yeni oluşumlar ise mezarların basit plan tiplerinde farklılıklar yaratmış ve daha komplike mezar mimarilerinin ortaya çıkmasını sağlamıştır.

Bu çalışmada kaya mezarları, oda sayıları ve mimari özelliklerine göre iki farklı kategoride değerlendirilmiştir.

3.4.1. Oda Sayılarına Göre Kaya Mezar Tipleri

3.4.1.1. Tek Odalı Kaya Mezarlar

Yukarıda da bahsedildiği üzere tek odalı kaya mezarlar, oda mezar geleneğinin de kökenini oluşturmaktadır¹¹⁵. Basit bir plana sahip olan tek odalı mezarlar, hem yer altındaki ana kayaya hem de yüzey kayasına oyulduğu bilinmektedir. Tek odalı kaya mezarlarının, tarihsel süreç içerisinde çok değişikliğe uğramadan sürekli kullanılmasının sebebi belki de basit bir plana sahip olmalarından kaynaklanmaktadır. Neredeyse Anadolu'nun her bölgesinde bu tür kaya mezarlarını görmek mümkündür.

Bu plana sahip kaya mezarlarına, genellikle merdivenli bir dromosla veya merdiven olmadan eğimli bir rampa ile girilmektedir. Mezar kapıları, bazen yuvarlak forma sahip mono blok bir taş ile bazen ise kapı eşiği ile lentoları arasındaki zıvana yuvasında dönen tek kanatlı bir kapı ile kapatılmıştır. Plan olarak genellikle kare, dikdörtgen, yuvarlak veya yamuk tercih edilmiştir (**Levha 8a, 8b**). Gömüler ise bu merkezi planın kenarlarına açılan lahitlere veya klinelere konulmuştur. Mezarlar içerisindeki bütün mimari unsurlar, mezarın yapımı ile eş zamanlı yapılmıştır. Ölülerin konulduğu lahitler, mezar hediyelerinin konulduğu nişler, ölülerin yatırıldığı klineler ve sunu çukurları gibi mimari öğelerin hepsi mezarın oyulması sırasında yapılmaktaydı. İlk dönemlerde, tek odalı kaya mezarlarında, dekorasyona yönelik ekstra işlemler pek uygulanmamıştır. Takip eden süreçte az da olsa bu işlemler yapılmıştır. Fakat bu işlemler sırasında mezar planına sadık kalmıştır¹¹⁶.

Anadolu'da ölü gömme kültürü içerisinde en fazla inşa edilen oda mezar modelinin

¹¹⁵ Ergeç, 25.

¹¹⁶ Ergeç, 27.

de yine tek odalı kaya mezarları olduğu görülmektedir. Bu plana sahip mezarların en erken örnekleri, Batı ve Doğu Anadolu’da ortaya çıkmış ve diğer birçok bölgeye yayılmıştır. En erken örneği ise Erken Bronz Çağ’ına (MÖ 3300-3200) ait Boyalık Mezarlığı’nda¹¹⁷ (İzmir-Çeşme) görülmektedir.

Güney Kommagene Bölgesi’nde, Doliche Kent Nekropolü, Jupiter Dolichenus Temenosu Nekropolü, Hacımallı ve Yarımca nekropollerinde, tek odalı kaya mezarlar fazla sayıda görülmektedir¹¹⁸. Ayrıca Diyarbakır’ın Ergani ilçesinde yer alan ‘Hilar Mağaraları’ alanında da bu tür mezarlara rastlanmaktadır¹¹⁹ (**Levha 10a, 10b**).

3.4.1.2. Sıralı Odalı Kaya Mezarlar

Plan açısından tek odalı kaya mezarlarından farklı olarak mezar odaları arka arkaya veya girişe teğet bir şekilde yan yana sıralanmıştır¹²⁰ (**Levha 8c**). Odalar arasında herhangi bir koridor veya geçit yoktur. Basit geçişlerle birbirine bağlanan iki odadan oluşan sıralı odalı mezarların, bu mimari özellikleri dışındaki diğer özellikleri tek odalı kaya mezarlarla büyük oranda benzerlik göstermektedir. Bu açıdan tek odalı mezarlar ile çok odalı mezarlar arasında bir geçiş modeli olarak görülebilir. Anadolu’da tek odalı kaya mezarlarına göre oldukça az tercih edilmiştir.

Sıralı odalı mezarlar, sayısal olarak az olmasına rağmen coğrafik anlamda, Anadolu’da oldukça geniş bir alana yayılmıştır. Urartu, Kommagene, Frigya ve Pisidya gibi uygarlıkların bulunduğu geniş coğrafyada, bu mezar tipi varlık göstermiştir.

Bu plana sahip oda mezarların erken örneklerini Urartu’da; Orta Demir Çağı’na tarihlenen Pekerç I’de görülmektedir¹²¹. Hellenistik ve Roma dönemlerinde, Güney Kommagene’de; Doliche Kent Nekropolü¹²², Jupiter Dolichenus Temenosu¹²³

¹¹⁷ Vasıf Şahoğlu, Hüseyin Vural, Emrullah Karaturgut, *Çeşme – Boyalık Erken Tunç Çağı Mezarlığı*, 26. AST – I, Ankara 2008, 235-252.

¹¹⁸ Ergeç, 25.

¹¹⁹ Canan Öner Akın, Muhittin Görmüş, “Türkiye’de Jeosit Uygulamalarına Güneydoğu Anadolu’dan İki Örnek: Hilar Harabeleri ve Kayaları (Ergani, Diyarbakır), Kuşçu ve Grekot Kalderaları (Derik, Mardin)”, 70. *Türkiye Jeoloji Kurultayı*, Ankara 2017, 242-250.

¹²⁰ Ergeç, 134.

¹²¹ Çevik, 8-15.

¹²² Ergeç, 25.

¹²³ Ergeç, 25.

Nekropoller ve Yavuzeli-Üçgöl Nekropolü¹²⁴,nde sıralı odalı kaya mezar örnekleri görülmektedir (**Levha 11a**).

3.4.1.3. Çok Odalı Kaya Mezarlar

Çok odalı kaya mezarlarını, sıralı oda mezarların daha gelişmiş bir mimari şekli olarak düşünebiliriz. Bu plan tipinde odalar, dehlizler ya da koridorlar aracılığıyla birbirine bağlanmıştır (**Levha 8d**). Merkezi planın farklı yönlerine odalar eklenerek oluşturulmuşlardır. Çok odalı mezarlar, uzun süre kullanıldıklarından dolayı sürekli genişleyip değişen bir plan özelliği göstermektedir. Bu yüzden mezar planlarında simetrik olmayan örnekler çoktur.

Mezarların mimari detaylarında, diğer oda mezar türlerinden çok da farklı bir uygulama yoktur. Çok odalı kaya mezarları da tıpkı sıralı odalı kaya mezarları gibi Anadolu'da örnekleri azdır. Erken örneklerine Frig coğrafyasında rastlanmaktadır. Güney Kommagene Bölgesi'nde ise Doliche Kent Nekropolisi ve Jupiter Dolichenus Temenosu Nekropolisi'nde (27 adet) görülmektedir¹²⁵.

3.4.2. Mimari Özelliklerine Göre Kaya Mezar Tipleri

3.4.2.1. Arcosoliumlu Kaya Mezarları

'Arcosolium' sözcüğü, iki Latince kelimenin birleşiminden oluşmaktadır. Bunlardan ilki 'arch' ya da 'arcus' sözcüğü olup Latince, 'kemer' anlamına gelmektedir. Diğer kelime ise 'mezar' anlamına gelen 'solium' sözcüğüdür¹²⁶. Bu iki kelimedenden türetilen arcosolium sözcüğü, mimari bir terim olarak arkeoloji literatürüne eklenmiştir.

Antik dönem boyunca kaya mezarlarında oldukça yaygın bir şekilde kullanılan arcosolium, ana kayanın kemer şeklinde biçimlendirilmesiyle oluşan ve ölülerin konulduğu hücre veya nişlere verilen isimdir (**Levha 9a**). Özellikle catacomblarda kullanılan arcosoliumun en yoğun kullanıldığı antik çağ ise Roma Dönemi'dir. Antik çağda arcosolium, bir zenginlik göstergesiydi. Bu tür mezarlarda, arcosoliumla birlikte

¹²⁴ Tenzile Uysal, Erkan Güzel, Seydoş Bingöl, Mehmet Sait Yılmaz, "Üçgöl Kaya Mezarları Kurtarma Kazısı", 26. Mz. Ç. ve KK. Semp., Hatay 2017, 357-370.

¹²⁵ Ergeç, 116-149.

¹²⁶ Ergeç, 151-153.

işçilik anlamında oldukça uğraştırıcı olan mimari detaylar ve bezemeler yapılmıştır. Bu yüzden yapım maliyeti oldukça yüksektir. Yüksek maliyetten dolayı bu mezarları ancak mali durumu iyi insanlar yaptırabiliyordu. Lükse işaret eden arcosoliumlu mezarlar, büyük ihtimalle antik uygarlıkların refah içinde olduğu dönemlerde bir zenginlik göstergesi olarak yapılmıştır. Diğer kaya mezarları gibi arcosoliumlu mezarlar da Anadolu'da geniş bir kullanım alanına sahiptir. Özellikle Kommagene, Pisidya ve Kilikya gibi Anadolu'nun dağlık bölgelerinde yoğun bir şekilde kullanılmıştır. Kommagene Bölgesi'nde ise Yukarı Söğütlü¹²⁷, Zeugma¹²⁸, Perre¹²⁹, Doliche¹³⁰ ve Üçgöl Nekropolü'nde¹³¹ bu tip mezarlar görülmektedir (**Levha 11b**).

3.4.2.2. Loculuslu Kaya Mezarları

Loculus¹³², en basit tabir ile dikine dikdörtgen kesitli derin hücre veya niş anlamına gelmektedir¹³³. Loculuslar genelde, mezar girişlerinden sonra dikdörtgen veya kare formlu ana mekanın duvarlarının içine doğru açılmış derin hücreler veya nişlerdir (**Levha 9b**). Aslında bu nişler, hem donuk olan mezar duvarlarını hareketlendirmek hem de mezar hediyelerinin konulması amacıyla yapılmış mimari öğelerdir.

Loculuslu mezarlara genelde merdivenli dromoslar ile girilmekteydi. Bu tür mezarlar, başlangıçta bireylerin defnedilmesi için yapılmışlardır. Fakat sonraki dönemlerde mezarların bazıları, ikincil definler için kemiklerin yerleştirildiği depolar olarak da kullanılmışlardır.

Anadolu'da birçok bölgede, çok sayıda loculuslu mezar örnekleri vardır. Bu tür mezarların en güzel örneklerinden bazıları ise son zamanlarda bilimsel çalışmaları yapılan Şanlıurfa Kalesi'nin güneybatı kısmında bulunan Kale Eteği Nekropolü'nde bulunmaktadır¹³⁴. Bu nekropolde yapılan çalışmalarda 7 adet loculuslu mezar ortaya çıkarılmıştır¹³⁵ (**Levha 12a**).

¹²⁷ Turgut H. Zeyrek, "Yukarı Söğütlü Nekropollerinden Kaya Mezarları", *Gaziantep Sosyal Bilimler Dergisi*, 6, 2007, 117-144.

¹²⁸ Ergeç, 178 vd.

¹²⁹ Frederich Karl Dörner, Rudolf Naumann, *Forschungen in Kommagene*, Berlin 1939, 151 vd.

¹³⁰ Ergeç, 170 vd.

¹³¹ Uysal vd., 357-370.

¹³² Yusuf Albayrak, "Şanlıurfa'dan Loculuslu Kaya Mezarları", *Karadeniz Dergisi*, 37, 2018, 181-182.

¹³³ Ergeç, 153.

¹³⁴ Albayrak, 181.

¹³⁵ Albayrak, 182.

3.4.2.3. Columbariumlu Kaya Mezarlar

Augustus döneminde, Roma toplumunda artan defin maliyetleri ve gömünün yapılacağı yer sıkıntısından dolayı columbariumlar yapılmaya başlanmıştır. Bu kaya mezarlarının amacı, kremasyon sonrasında ölülerin küllerinin bulunduğu urnelerin, mezar duvarlarına açılan çok sayıdaki nişlere konularak muhafaza edilmesidir¹³⁶. Bu amaç için yapılmış olan yapılara ‘columbarium’ denilmektedir. Bu tür mezarlarda duvarlara dikine oyulmuş çok sayıda niş bulunmaktadır (**Levha 9c**). Duvarlarda yan yana sıralanmış birçok niş, kremasyon gömülere ev sahipliği yapmaktadır. Bu tür mezarlara genellikle yoksul insanlar gömülmekteydi. Bu yapılar ile bağlantılı krematoryumlar da bulunmaktaydı¹³⁷.

En erken örneklerini Urartu’da gördüğümüz columbariumlara, Anadolu’nun farklı yerlerinde rastlanmaktadır. Olba Antik Kenti ve Elaiussa-Sebaste Antik Kenti’nde bu tip mezarların olduğu tespit edilmiştir¹³⁸. Bu yerleşimler dışında Zeugma Antik Kenti’nde de bir adet columbariumlu mezar bulunmuştur¹³⁹.

Columbariumların en yaygın görüldüğü yer ise Roma kentidir. Bu mezarların en güzel örneklerinden biri Roma’da Appian yolu yakınında bulunmaktadır¹⁴⁰. Roma dışında, Campania, Appian ve Etruria gibi yerleşimlerde de görülmektedir (**Levha 12b**).

3.4.2.4. Catacomblar

Roma Dönemi’nde columbariumların yerini alan catacomblar, fazla derin olmayan çukur anlamına gelmektedir. Özellikle Erken Hristiyanlık Dönemi’nde (MS 1-4. yy), Roma’da ortaya çıkan catacombların sayısı oldukça fazladır. Erken Hristiyanlık dönemlerinde, Hristiyanların dini ayinler ve törenler için toplandıkları gizli mekanlar olmuşlardır. Bu özelliklerinden dolayı catacomblar, zamanla Hristiyanlar için kutsal mekanlar haline gelmiştir. Daha sonraki süreçte, deşifre olan catacombların orijinal giriş-çıkışları duvarlar örülerek kapatılmış ve buralara giriş-çıkış için gizli geçitler inşa

¹³⁶ Ergeç, 165-166.

¹³⁷ Ergeç, 165-166.

¹³⁸ Tuna Akçay, Burak Erdemgil, “Doğu Dağlık Cilicia Mezarları, Olba’dan Yeni Mezar ve Terminoloji Önerileri”, *Seleucia Dergisi*, VI, Mersin 2016, 261 vd.

¹³⁹ Ergeç, 165-166.

¹⁴⁰ <http://www.romeacrosseurope.com/?m=20161008#sthash.UEUC64xk.dpbs>

edilmiştir. Labirente benzer şekilde kilometrelerce uzayan bu geçitlerden dolayı catacomblar, zamanla çok geniş ve kompleks mekanlara dönüşmüşlerdir. MS 4. yüzyılda, Hristiyanlara olan bakış açısı değişince catacomblar, Hristiyanlar tarafından ziyaret edilen kutsal mekânlar durumuna gelmişlerdir. Fakat MS 410'ta Roma toprakları, Gotlar tarafından istilaya uğrayınca, catacombları korumak için girişleri örülerek kapatılmıştır¹⁴¹. Bu gizleme işi o kadar iyi yapılmıştır ki MS 12. yüzyıla gelinceye kadar, catacombların varlığı bile unutulmuştur. Bu derece iyi korunan catacomblar ancak MS 16. yüzyılda fark edilebilmişlerdir.

Catacombların mimari özelliklerine bakıldığında iki farklı plan tipi görülür. Bazı catacomblarda ise bu iki farklı plan tipinin bir arada kullanıldığı görülmüştür. İlk plan tipinde, ana koridordan çıkan farklı uzunluktaki yan koridorlardan oluşur. İkinci planda ise ızgara sistem uygulanmıştır. Bu ızgara sistemde, en az iki paralel koridor ve bunları birleştiren enine koridorlar bulunmaktadır. Bazı catacomblar iki veya ikiden fazla katlı da yapılmıştır. Örnek verecek olursak St. Sebastian catacombu dört katlı olarak yapılmıştır¹⁴² (**Levha 12c**). Bu tür mezarlarda, ölülerin vücutlarını yerleştirmek için niş benzer oyuklar açılmıştır. Ölen kişilerin bedenleri buraya konularak bu oyuklar, taş ya da tuğla ile kapatılmıştır. Sonuç olarak catacombları, hem mezar hem de dinsel mekân (ayın/toplanma yeri) olarak tanımlayabiliriz.

3.4.3. Özgün Yapılı Kaya Mezarları

Bu tür mezarlarda belirli bir plan tipi veya belirli bir mimari öge yoktur. Birden fazla kaya mezar özelliğini bünyesinde barındırmışlardır. Genellikle birinin özel isteği üzerine inşa edilen bu mezarlar, yüksek maliyet gerektirdiğinden, sahipleri genelde varlıklı insanlardır. Özgün yapılı kaya mezarlarını, herhangi bir kalıba sokma veya kategorilere ayırmak oldukça güçtür. Birkaç mezar tipinden meydana gelmektedir. Gaziantep'in Yavuzeli ilçesinde bulunan 'Üçgöl Kaya Mezarları', özgün yapılı kaya mezarlara örnek verilebilir¹⁴³.

¹⁴¹ http://www.catacombe.org/uk_index.html.

¹⁴² http://www.catacombe.org/uk_index.html.

¹⁴³ Uysal- Güzel-Bingöl-Yılmaz, 357-370.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

AKTAŞ NEKROPOLÜ KAYA MEZARLARI ve BULUNTULARI

4.1. KONUMU

Aktaş Nekropolü, Mardin'e yaklaşık 65 km mesafede bulunan Midyat İlçesi'nin sınırları içerisinde bulunmaktadır. Midyat ilçe merkezinin doğusunda konumlanmış olan nekropolün hemen güneyinde 'Mor Hobil-Mor Abrohom Manastırı' yer almaktadır¹⁴⁴(**Levha 13a, 13b**).

4.2. KAZILARI

Nekropolün yayılım alanı, Mor Hobil-Mor Abrohom Manastırı'nın olduğu alana kadar devam etmektedir (**Levha 14a, 14b**). Fakat manastırın hemen önünden geçen Manastır Caddesi, nekropolü ve manastırı birbirinden ayırmaktadır. Nitekim Aktaş Nekropolü Kaya Mezarları, bu yolu genişletme çalışmaları sırasında tesadüfen bulunmuştur¹⁴⁵.

2013 yılında, alanda çalışma yapan iş makinesi, A Oda Mezar'ın tavanını tahrip etmiştir (**Levha 15a, 15b**). Ardından bu durum Mardin Müze Müdürlüğü'ne bildirilmiş ve müze tarafından nekropolde, bilimsel kurtarma kazısı başlatılmıştır.

Alanda yapılan araştırmalarda, önceden soyulmuş, 4 adet kaya mezarı tespit edilmiş ve bu alanın bir nekropol olduğu anlaşılmıştır. Küçük bir tepenin batı yönündeki kayalık alanına konumlandırılan nekropolde, çok sayıda mezar olabileceği düşünülmektedir. Fakat bu mezarların sadece 4 tanesi tespit edilmiş ve içerisinde kazı çalışmaları gerçekleştirilmiştir.

Nekropoldeki kaya mezarları, kuzey-güney yönünde yan yana sıralanmıştır. İş makinesinin tahrip ettiği en güneydeki A Oda Mezar'da kazı çalışmalarına başlanarak kuzeye doğru sırasıyla, B, C ve D oda mezarlarında çalışmalar yürütülmüştür¹⁴⁶. Kazı

¹⁴⁴ Nihat Erdoğan ve Mehmet Deniz, "Aktaş Mevkii Nekropol Kazısı 2013", 23. Mz. Ç. ve KK. Semp., Mardin 2014, 171.

¹⁴⁵ Erdoğan ve Deniz, 171.

¹⁴⁶ Erdoğan ve Deniz, 171.

çalışmaları sırasında her bir oda mezarda ortaya çıkarılan gömüler kendi aralarında isimlendirilmiştir. Mezardaki her gömü 'G' kodu ile kayıt altına alınmıştır. Oda mezarlar ise '...OM' (oda mezar) şeklinde kodlanmıştır. Bu sistemde her mezarın adı 'OM' kısaltmasının önüne eklenmiştir. Örneğin: AOM (A Oda Mezar vb.) gibi. Mezardaki her gömüye de 1'den başlanarak numara verilmiştir. Örneğin: BOM/01/G (B Oda Mezar, 1. Gömü) gibi.

Aktaş Nekropolü'nde 2013 yılında yapılan kurtarma kazısı dışında herhangi bir bilimsel kazı çalışması yapılmamıştır. Bunun nedeni ise nekropolün etrafının özel ve resmi kurumlara ait olmasıdır. Nekropolün güneyinde Mor Hobil-Mor Abrohom Manastırı, diğer üç yönde (kuzey, doğu, batı) ise şahıslara ait tarla veya konutlar bulunmaktadır. Bu yüzden kamulaştırma çalışması yapılmadan nekropolde kazı çalışmaları yapılamamaktadır.

4.3. MEZARLAR

Mezarlarda yapılan bilimsel çalışmalar sonucunda, Ana kayaya oyulmuş 4 oda mezar ortaya çıkarılmıştır. Dromoslu girişler ile ulaşılan mezar odaları, kireçtaşından oluşan ana kaya oyularak oluşturulmuşlardır. Mezarların 2 tanesi (B ve D mezarları) tek odalı, 2 tanesi (A ve C mezarı) ise arka arkaya sıralanmış iki odadan oluşan, sıralı odalı mezar planına sahiptir. Girişleri batı yönde olan kaya mezarları, kuzey-güney yönünde yan yana sıralanmıştır.

Mezarlardaki gömüler, odaların merkezi etrafına, belirli aralıklarla açılan nişlerin içine açılan lahit şeklindeki oyuklara konulmuştur. Bu nişler arcosoliumlu mezarlar gibi tam kemer şeklinde değil, dikdörtgen bir form göstermektedir. Her kaya mezarında çok sayıda lahit yapılmış ve her bir lahit içerisine de çok sayıda gömü yapılmıştır. 4 oda mezarda, kayaya oyulmuş toplam 22 adet lahit ortaya çıkarılmıştır. Lahitlere çoklu gömüler yapılmıştır. Lahide yeni birey konulmadan önce lahitte bulunan bireyin kemikleri bir kenara toplanarak yeni bireye yer açılmıştır. Bu şekilde aynı lahit defalarca kullanılmıştır.

Aktaş Nekropolü'ndeki oda mezarlar, bezeme açısından oldukça sade yapılmışlardır. A Oda Mezar'da bulunan khamosorium tipli mezar dışında, mezarlarda süsleme amaçlı yapılmış herhangi bir bezeme veya kabartma ögesine rastlanılmamıştır.

Mezarlarda yapılan çalışmalarda, ölü hediyesi olarak mezarlara konulmuş çok sayıda buluntu ele geçmiştir. Kandiller, sikkeler, seramikler, kolyeler, cam unguentariumlar ve boncuklar, mezarların buluntu repertuvarını oluşturmaktadır¹⁴⁷.

Nekropolde ele geçen sikkeler, kaya mezarlarının tarihlendirilmesi konusunda büyük kolaylık sağlamıştır.

4.3.1. A Oda Mezar

Yol genişletme çalışmaları esnasında iş makinesi tarafından tahrip edilen mezarın kapısı, batı yönde bulunmaktadır. Mezar, tamamen ana kayaya oyulmuş, doğu-batı yönlü ve birbirine organik bir şekilde bağlı iki odadan oluşan bir plana sahiptir (**Levha 16a**). İki basamak ile inilen mezar odası, 9 metre (doğu-batı) uzunluğunda, 7 metre (kuzey-güney) genişliğinde ve mezarın tavan yüksekliği de 1.80 metredir¹⁴⁸ (**M. Kat. No. 1**).

Mezar kapısı, ortalama 80 cm yüksekliğinde ve 60 cm genişliğindedir. Kapının önünde ise parçalanmış halde ele geçen oval formlu kapak taşı bulunmaktadır (**Levha 16b**). Bu taş, mezar kapısının kapanması için kullanılan kapak taşıdır. Mezara gömüler yapıldıktan sonra mezarın dış etkenlerden korunması için mezarın girişi kapak taşı ile kapatılmaktaydı.

Mezar, ortaya yakın bir yerde, bir kemer ile birbirine eşit olmayan iki bölüme (odaya) ayrılmaktadır (**Levha 17a, 17b**). Batı yönde yer alan odanın diğerinden daha büyük boyutta olduğu görülmüştür (**Levha 18a, 18b**). Batı yöndeki odada 6 adet gömü bulunmaktadır. Doğu yönde yer alan odada ise ortada khamosorium tipli 1 lahit ve etrafında 4 adet olmak üzere, toplam 5 gömü bulunmaktadır¹⁴⁹ (**Levha 19a, 19b**).

A Oda Mezar'daki gömüler, kapı girişinden itibaren 1'den başlanarak 11'e kadar numaralandırılmıştır (**Levha 16a**).

Mezarda yapılan kazı çalışmalarında, dağınık bir şekilde mezar tabanına yayılmış insan kemikleri ve gömülere ait farklı türdeki ölü hediyeleri bulunmuştur (**Levha 20a, 20b, 20c, 20d**).

¹⁴⁷ Erdoğan ve Deniz, 178-180.

¹⁴⁸ Erdoğan ve Deniz, 172.

¹⁴⁹ Erdoğan ve Deniz, 172.

Mezarın belirli dönemlerde suyla dolmasından dolayı lahitlerdeki bireylere ait kemikler ve ölü hediyeleri, mezarın tabanına doğru yayılmıştır. Su ile temas eden kemikler oldukça deforme olmuşlardır. Mezardaki 11/G mezarı hariç, diğer tüm mezarlardaki kemikler suyun neden olduğu nemden zarar görmüştür. Su ile birlikte mezar tabanına taşınan buluntular arasında; 2 yüzük, 4 küpe, 9 sikke, 25 kandil vb. birçok eser bulunmaktadır¹⁵⁰.

A Oda Mezar, Aktaş Nekropolü'nde kazılan 4 mezar odası arasında, içerisinde en fazla buluntu ele geçen mezardır.

Mezar odası içerisinde bulunan gömülerin özellikleri ise şu şekildedir;

4.3.1.1. AOM-01/G

Gömü, mezarın batı yönünde girişinin hemen solunda bulunmaktadır. Mezar duvarına açılan dikdörtgen formlu nişin içerisine tekne biçiminde oyulan lahit 1.7 m uzunluğunda, 0,80 m genişliğindedir. İç kısmı sığ olan lahidin derinliği ise 0,30 m'dir (**Levha 21a, 21b, 21c**). Çoklu gömü yapılmış olan lahitteki iskeletlerde yön birliği yoktur. Kemikler, büyük oranda tahrip olduğu için lahitteki birey sayısı belli değildir. Lahidin yüzeyinde bulunan kemikler hava aldığı için kısmen korunmuştur. Daha alt seviyedeki kemiklerin ise neredeyse tamamı çürümüştür.

Tekne biçimindeki lahit içerisinde, insan kemiklerinin yanı sıra birkaç boncuk ve 1 adet pişmiş toprak kandil bulunmuştur.

4.3.1.2. AOM-02/G

A Oda Mezar'ın kuzeybatı köşesinde yer alan gömü, 2 m uzunluğa ve 1,4 m genişliğe sahiptir. İskeletlerin bulunduğu alanın derinliği ise 0,39 m'dir (**Levha 22a, 22b**). Tıpkı AOM-01'deki gömü gibi iskeletlerde yön birliği yoktur. Bireylere ait kemiklerin çoğu çürüdüğü için sayısı belli değildir. Mezarın yüzeyindeki kemikler kısmen korunmuş olup, alttaki kemikler çürümüştür.

¹⁵⁰ Erdoğan ve Deniz, 172.

Lahit içerisinde, ölü hediyesi olarak 1 adet Doğu Roma (Bizans) Dönemi'ne ait bakır sikke, 1 adet bronz bilezik, 1 adet bronz yüzük, 1 adet demir halka ve çeşitli ebatlarda boncuklar bulunmuştur¹⁵¹.

4.3.1.3. AOM-03/G

Gömü, A Oda Mezar'ın kuzey yönünde, odayı ile ikiye ayıran kemerin bitişiğine konumlandırılmıştır. Bireylere ait iskeletlerin konulduğu tekne şeklindeki alanın uzunluğu 2.2 m, genişliği 1.2 m ve derinliği 30 cm'dir (**Levha 23a, 23b**). Gömünün güney yönünde moloz taşların olduğu görülmüştür. Bu taşlar muhtemelen lahdin güney tarafını yükseltmek için yapılmıştır. Diğer gömülerde olduğu gibi çoklu gömünün yapıldığı görülmüştür. Gömünün üst kısmındaki kemikler alttakilere göre daha sağlam ele geçirilmiştir. Lahdin içerisine kaç bireyin gömüldüğü belli anlaşılammıştır. Fakat bulunan kemiklere dayanılarak farklı yaş gruplarına ait bireylerin olduğu anlaşılmıştır. Lahdin doğu yönünde yastık yükseltisi bulunmaktadır.

İnsan kemikleri dışında 1 adet bronz küpe, 1 adet cam bilezik, 1 adet demir yüzük ve çeşitli boyutlarda çok sayıda boncuk bulunmuştur. Boncukların bazıları taştan yapılmışken bazıları ise camdan yapılmıştır.

4.3.1.4. AOM-04/G

Oda mezarın kemer ile ayrılan doğu bölümünün kuzey duvarına konumlandırılan gömü, 2.3 m uzunluğunda, 1.2 m genişliğinde ve 0.56 m derinliğe sahiptir (**Levha 24a, 24b**). Lahite çoklu gömü yapılmış olup iskeletlerde yön birliği olmadığı görülmüştür. Yüzeydeki kemikler kısmen korunmuş olup alt seviyedekiler çürümüş olduğu tespit edilmiştir.

Lahit içerisindeki bireylere ölü hediyesi olarak bırakılan, 11 adet bakır sikke, 2 adet bronz ve 1 adet demir bilezik, 1 adet pişmiş toprak kandil, 1 adet demir yüzük ve çok sayıda boncuk bulunmuştur.

¹⁵¹ Erdoğan ve Deniz, 172.

4.3.1.5. AOM-05/G

Bu gömü, A Oda Mezar'ın kuzey duvarında, oda mezarın girişinin karşısında bulunmaktadır. Bireylerin içine konduğu lahit, 2 m uzunluğunda, 1.2 m genişliğinde ve 55 cm derinliğindedir (**Levha 25a, 25b**). Bu mezarda diğerlerinden farklı olarak kemikler mezarın kuzey köşesine toplanmıştır. Kemikler, muhtemelen yeni ölen bireye yer açmak için bu alana konmuştur. Yön birliği olmadığı görülen gömülere ait kemiklerden yüzeyde bulunanlar kısmen korunmuş, alt seviyedekiler ise çürümüştür. Bundan dolayı birey sayısı belli değildir. Lahdin doğu yönünde yastık yükseltisinin olduğu görülmüştür.

Lahitte yapılan çalışmalarda, 11 adet pişmiş toprak kandil, 5 adet bakır sikke, 1 adet cam gözyaşı şişesi, 1 adet demir bıçak, 1 adet taş ağırşak, 2 adet demir yüzük, 1 adet pişmiş toprak çömlekçik, 1 adet bronz bilezik ve çok sayıda boncuk bulunmuştur.

4.3.1.6. AOM-06/G

Oda mezarın kuzey yönünde yer almaktadır. Gömülerin konulduğu lahit, 1.8 m uzunluğunda, 0.8 m genişliğindedir. Oldukça sığ olan lahdin derinliği ise 0.24 m'dir (**Levha 26a, 26b**). Tıpkı diğer lahitlerde olduğu gibi çoklu gömü yapılan mezardaki iskeletlerde yön birliği yoktur. Diğer lahitlere göre daha az sayıda insan kemiği olduğu tespit edilmiştir. Bunun nedeni ise lahdin diğerlerine göre daha sığ olmasından kaynaklanmıştır. Oldukça sade işçiliği olan lahdin, yüzeyinde bulunan kemikler kısmen korunmuştur. Alt seviyedeki kemikler ise nemden dolayı çürümüştür. Bu nedenle lahitteki birey sayısı tam olarak saptanamamıştır. Ele geçen sağlam kemiklere dayanılarak lahitte, farklı yaş gruplarına ait bireylerin olduğu anlaşılmıştır.

Lahit içerisinde, insan iskeletlerinin yanı sıra çeşitli form ve boyutlarda boncuklar ele geçmiştir.

4.3.1.7. AOM-07/G

Gömü, oda mezarın güney yönünde bulunmaktadır. Gömülerin konduğu lahit, 2.7 m uzunluğunda ve 1.2 m genişliğindedir (**Levha 27a, 27b**). Lahdin derinliği ise 0.95 m'dir. A Oda Mezar'daki lahitler arasında en uzun ve en derin olanıdır. Çoklu gömü yapılan lahitteki iskeletlerde yön birliği yoktur. Ayrıca çok az sayıda sağlam kemik ele

geçtiği için lahitteki birey sayısı saptanamamıştır. Fakat lahitteki kemiklerin, farklı yaş gruplarındaki bireylere ait olduğu anlaşılmıştır.

Lahit içerisinde yürütülen çalışmalarda, 3 adet pişmiş toprak kandil, 1 adet demir-1 adet cam ve 1 adet bronz bilezik, 1 adet cam ve 2 adet demir yüzük, 1 adet bronz kemer tokası ve çeşitli tip ve boyutlarda boncuklar bulunmuştur.

4.3.1.8. AOM-08/G

Gömü, oda mezarı ikiye bölen kemerin güney ayağına bitişik bir şekilde yapılmıştır. Gömülerin içine konduğu lahit, 1.7 m uzunluğa, 1.3 m genişliğe ve 0.33 m derinliğe sahiptir (**Levha 28a**). Bu lahitte de çoklu gömü yapıldığı görülmüştür. Üst seviyedeki kemikler kısmen korunmuş olup alt seviyedekilerin nemden dolayı çürüdüğü anlaşılmıştır. Söz konusu çürümeden olduğu için lahide kaç bireyin konduğu anlaşılamamıştır.

Lahit içerisinde yürütülen çalışmalarda, 2 adet pişmiş toprak kandil, 1 adet demir yüzük, 1 adet cam yüzük ve boncuklar bulunmuştur.

4.3.1.9. AOM-09/G

Gömü, oda mezarın güney yönünde bulunmaktadır. Gömülerin konduğu lahit, 2.2 m uzunluğa, 1.35 m genişliğe ve 0.33 m derinliğe sahiptir (**Levha 28b, 28c**). Lahit içerisine çoklu gömü yapıldığı ve iskeletlerde yön birliği olmadığı görülmüştür.

İnsan iskeletleri ile birlikte lahit içerisinde, 4 adet pişmiş toprak kandil, 3 adet bronz küpe, 2 adet bronz bilezik, 1 adet cam gözyaşı şişesi, 1 adet bronz kemer iğnesi, 1 adet bronz metal obje, 1 adet bakır sikke, 1 adet bronz yüzük, 1 adet bronz fibula ve boncuk taneleri bulunmuştur.

4.3.1.10. AOM-10/G

Oda mezarın batı yönünde, girişinin hemen sağında yer alan gömü, 1.9 m uzunluğa, 0.8 m genişliğe ve 0.25 m derinliğe sahiptir¹⁵² (**Levha 29a**). A Oda Mezar'daki gömüler

¹⁵² Erdoğan ve Deniz, 173.

içerisinde, kemikleri korunan tek gömüdür¹⁵³. Mezardaki kemiklerin büyük çoğunluğu korunmuştur. Bunun nedeni ise mezarın hemen üstünde insanlar tarafından açılan bir deliğin olmasıdır. Bu delikten hava alan kemikler, nemden korunmuş ve daha sağlam kalabilmişlerdir. 010/G kodlu mezarda yapılan çalışmalarda, yan yana ve üst üste gömülmüş çok sayıda insan iskeletleri ortaya çıkarılmıştır (**Levha 29b**). Kemiklere bakıldığında 10 adet kafatası olduğu görülmüştür. Kafatasları, lahit içerisinde dağınık bir halde ortaya çıkarılmıştır. Bu durum sonradan mezara gömülen ikincil bireyler için yer açmak istenildiğini göstermektedir. Mezarda yürütülen kazı çalışmalarında, kemiklerin arasında, mezar hediyesi olarak konmuş 1 adet pişmiş toprak kadeh bulunmuştur (**Levha 30a**). Diğer mezarların aksine bu mezardaki iskeletlerde yön birliği olduğu görülmüştür (**Levha 30b**). Bireylerin kafaları kuzeyde, ayakları ise güneyde olacak şekilde yatırılmışlardır¹⁵⁴. Mezardaki tüm kemikler kaldırıldıktan sonra çalışmalar sonlandırılmıştır (**Levha 30c**).

İskeletler ile birlikte, 1 adet pişmiş toprak kadeh bulunmuştur.

4.3.1.11. AOM-11/G

A Oda Mezar'ın doğu bölümünün ortasında yer alan khamosorium tipli lahit (**Levha 31a, 31b**), 1.9 m uzunluğunda, 0.85 m genişliğinde ve iç kısmı 0.46 m derinliğindedir¹⁵⁵ (**Levha 32a, 32b**). Lahdin önünde sunu için yapılmış, yaklaşık 0.5 m yüksekliğinde ve 0.25 m genişliğinde bir sunak bulunmaktadır. Lahidin iki yanındaki köşeler ise mobilya ayaklarına benzer şekilde işlenmiştir. Bu sayede donuk olan lahdin ön cephesine bir hareket kazandırılmıştır. Bu khamosorium, A Oda Mezar içerisindeki lahitler arasında en özenli işçiliğe sahiptir.

Ön cephesi tahrip olmuş olan lahdin, üst kısmında ortaya çıkarılan kemiklerin çok az bir kısmı korunmuştur¹⁵⁶. Alt seviyedeki kemikler ise neredeyse tamamen çürümüştür. Bu yüzden mezardaki birey sayısı tam olarak hesaplanamamıştır.

¹⁵³ Erdoğan ve Deniz, 173.

¹⁵⁴ Erdoğan ve Deniz, 173.

¹⁵⁵ Erdoğan ve Deniz, 172.

¹⁵⁶ Erdoğan ve Deniz, 172.

İçerisinden 1 adet cam gözyaşı şişesi, 1 adet bronz metal obje ve çeşitli boncuklar ele geçmiştir¹⁵⁷.

A Oda Mezar'a genel olarak baktığımızda; içerisindeki mezarın uzun süre kullanıldığı söylenebilir. Aynı zamanda, lahitlere birden fazla gömü yapıldığı görülmüştür. Yetişkin ve çocukların aynı mezara gömülmüş olması, bu mezarın bir aile mezarlığı olma olasılığını gündeme getirmiştir. Ortadaki 11/G kodlu mezarın işçiliği ve yapımındaki özel amaç bu durumu destekleyebilir. Bu khamasorium mezar, aile reisi ya da aile büyüğüne özel olarak yapılmış olabilir.

Mezar odasının uzun süre kullanılmasının yanında 02/G'den ele geçen çıkan bir adet Bizans sikkesi, bu dönemde de kullanılmış olabileceğini düşündürmektedir.

4.3.2. B Oda Mezar

Mezar, tamamen ana kayaya oyulmuş, doğu-batı yönlü ve tek odalıdır (**Levha 33a**). İki basamak ile inilen mezar odası 4.5 m (doğu-batı) uzunluğunda ve 5 m (kuzey-güney) genişliğindedir¹⁵⁸ (**M. Kat. No. 2**).

Mezar kapısı, ortalama 1.2 m yüksekliğinde ve 0.65 m genişliğindedir¹⁵⁹ (**Levha 33b, 34a**). Kapı girişinin hemen solunda, mezarın kapak taşı için oval bir şekilde işlenmiş bir oyuk bulunmaktadır. Bu oyuk mezar kapısı açıldıktan sonra kapak taşının yuvarlanıp konulması için yapılmış olmalıdır (**Levha 34b**). Ayrıca bu mezar odasının içerisinde, kapının karşısında yaklaşık 0.80 x 0.50 m boyutlarında, bir tahribat bulunmaktadır (**Levha 34c**).

Mezar zemininde yapılan çalışmalarda, oda mezarı kuzey yönde sınırlayan duvarın hemen önünde, gelişi güzel bir şekilde üst üste yığılmış kemikler açığa çıkarılmıştır (**Levha 35a, 35b**). Ayrıca oda zemininde 1 yüzük, 1 kandil, 1 bilezik ve çeşitli tiplerde boncuklar bulunmuştur¹⁶⁰.

¹⁵⁷ Erdoğan ve Deniz, 173.

¹⁵⁸ Erdoğan ve Deniz, 173.

¹⁵⁹ Erdoğan ve Deniz, 174.

¹⁶⁰ Erdoğan ve Deniz, 174.

Tek odalı olan B Oda Mezar'da, girişin karşısında iki adet mezar bulunmaktadır. Bunlardan soldaki mezar BOM-01/G, sağdaki ise BOM-02/G kodlarıyla kayıt altına alınmıştır¹⁶¹.

Mezar odası içerisinde duvarlarda ve mezarların alınlıklarında herhangi bir bezeme ya da kabartma yoktur.

Mezar odası içerisinde bulunan gömüler ayrı ayrı incelendiğinde, özellikleri şu şekildedir;

4.3.2.1. BOM-01/G

Gözü, B Oda Mezar'ın doğu bölümünde, mezar kapısının karşısında yer almaktadır. Gömülerin yapıldığı tekne şeklindeki lahit, 0.8 m genişliğinde, 2 m uzunluğunda olup lahit derinliği ise 0.1 m'dir¹⁶² (**Levha 36a, 36b**). Oldukça sığ olan lahitte sadece dağınık halde az sayıda kemik parçaları bulunmuştur. Bunun dışında herhangi bir buluntuya rastlanılmamıştır.

4.3.2.2. BOM-02/G

Oda mezarın girişinin karşısında yer alan gözü, arcosoliumludur. Üstü kemerli olan lahit, 0.9 m genişliğinde, 2.4 m uzunluğundadır. Lahdin iç derinliği ise 0.6 m'dir¹⁶³ (**Levha 37a, 37b**). Lahit içerisinde, birkaç parça insan kemiği ve bronzdan yapılmış bir çan bulunmuştur¹⁶⁴ (**Levha 68a-68b**). Çan, küre formlu olup gövdesinin hemen üstünde delikli bir kulp bulunmaktadır (**B. Kat. No. 26**).

4.3.3. C Oda Mezar

Tamamen ana kayaya oyulmuş olan C Oda Mezar, doğu-batı yönlü ve bir kemer ile geçilen iki odadan oluşmaktadır (**Levha 38a**). Sıralı odalı plana sahip olan mezara, dromoslu bir giriş ve iki basamak ile inilmektedir (**Levha 38b**) Mezar odası, 8 m (doğu-batı) uzunluğunda, 7 m (kuzey-güney) genişliğindedir¹⁶⁵ (**M. Kat. No. 3**).

¹⁶¹ Erdoğan ve Deniz, 174.

¹⁶² Erdoğan ve Deniz, 174.

¹⁶³ Erdoğan ve Deniz, 174.

¹⁶⁴ Erdoğan ve Deniz, 174.

¹⁶⁵ Erdoğan ve Deniz, 174.

Mezar kapısı, ortalama 1.2 m yüksekliğinde ve 0.9 m genişliğindedir¹⁶⁶ (**Levha 39a**). Kapının önünde ise parçalanmış halde ele geçen oval formlu kapak taşı bulunmaktadır. Bu taşın yarısı ise mezarın içerisinde bulunmuştur.

Mezar, ortaya yakın bir yerde, bir kemer ile birbirine eşit olmayan iki bölüme (odaya) ayrılmaktadır (**Levha 39b, 39c**). Doğu yönde yer alan oda diğerinden daha büyük olarak yapılmıştır. Batı yöndeki odada 1 adet gömü bulunmaktadır. Doğu yönde yer alan odada ise 5 gömü bulunmaktadır¹⁶⁷. Gömüler, kapı girişinden itibaren sol taraftan başlanarak 1' den 6'ya kadar numaralandırılmıştır.

Mezarda yeni gömülere yer açmak amacıyla kemikler toplanıp güney duvarın önüne konulmuştur¹⁶⁸. Yapılan çalışmalarda dağınık bir şekilde mezar tabanında insan kemikleri ve gömülere ait farklı türdeki ölü hediyeleri bulunmuştur.

Mezarın belirli dönemlerde suyla dolmasından dolayı lahitlerdeki bireylere ait kemikler ve ölü hediyeleri, mezarın tabanına doğru yayılmıştır. Yine bu nedenden dolayı mezardaki kemikler oldukça zarar görmüştür. Su ile birlikte mezar tabanına taşınan buluntular arasında; 12 pişmiş toprak kandil, 1 yüzük, 2 cam bilezik, 1 bronz kolye ucu, 1 adet akik taşı damga mühür, 1 sikke, 1 çömlekçik ve çok sayıda boncuk bulunmaktadır¹⁶⁹.

Mezar odası içerisinde duvarlarda ve mezarların alınlıklarında herhangi bir bezeme ya da kabartma yoktur.

Mezar odası içerisinde farklı boyutlarda nişler bulunmaktadır. Bunlardan en büyüğü mezar girişinin hemen sağında yer alan niştir. Söz konusu niş, 35 x 55 cm boyutlarında olup dikdörtgen formudur¹⁷⁰. Nişin içerisindeki is izlerinden yola çıkılarak nişin aydınlatma amaçlı kullanıldığı düşünülmüştür. Diğer nişler daha küçük boyutlarda olup mezarın farklı noktalarında yer almaktadır.

C Oda Mezar içerisinde bulunan gömüler ayrı ayrı incelendiğinde, özellikleri şu şekildedir;

¹⁶⁶ Erdoğan ve Deniz, 174.

¹⁶⁷ Erdoğan ve Deniz, 174.

¹⁶⁸ Erdoğan ve Deniz, 174.

¹⁶⁹ Erdoğan ve Deniz, 175.

¹⁷⁰ Erdoğan ve Deniz, 175.

4.3.3.1. COM-01/G

Oda mezarın batı bölümünde, girişinin solunda bulunan gömü, 2 m uzunluğunda, 80 m genişliğindedir. Doğu-batı yönlü olan lahdin iç derinliği 0.4 m'dir¹⁷¹ (**Levha 40a, 40b**). Mezardaki diğer tüm mezarlardan daha özenli bir işçiliğe sahiptir. Ayrıca mezar odasındaki tek arcosoliumlu tipli gömü olup içerisinde az sayıda kemik parçaları ve farklı boyutlarda birçok boncuk bulunmuştur¹⁷². Lahdin doğu yönünde yastık yükseltisi bulunmaktadır.

4.3.3.2. COM-02/G

Oda mezarın kemer ile ayrılan doğu bölümünün kuzey duvarına konumlandırılan gömü, 2.5 m uzunluğa, 1 m genişliğe ve 0.28 m derinliğe sahip olup doğu-batı yönlüdür¹⁷³ (**Levha 41a, 41b**). Tahribattan dolayı lahit içerisinde çok az sayıda kemik parçaları, 1 adet akik taşı ve 1 adet demir yüzük bulunmuştur¹⁷⁴.

4.3.3.3. COM-03/G

Gömü, C Oda Mezar'ın kuzeydoğu köşesinde yer almaktadır. Oldukça sade bir işçiliğe sahip olan lahdin üstü, COM-01'deki gibi arcosoliumlu değil dikdörtgen bir forma sahiptir. Kuzey-güney yönlü olan lahit, 2.1 m uzunluğunda, 1.35 m genişliğinde olup iç derinliği 0.55 m'dir¹⁷⁵ (**Levha 42a, 42b**). Lahit içerisindeki kemikler çürümüş olup çalışmalarda 2 adet bakır sikke ve boncuklar bulunmuştur. Lahdin güney yönünde yastık yükseltisi bulunmaktadır. C Oda Mezar içerisinde, lahit derinliği en fazla olan lahittir. Aynı zamanda tahribata en fazla maruz kalmış lahittir.

4.3.3.4. COM-04/G

Oda mezarın doğu yönünde, girişin tam karşısında konumlanan gömü, kuzey-güney yönlü olup 1.6 m uzunluğunda, 1 m genişliğinde ve 0.32 m derinliğe sahiptir¹⁷⁶ (**Levha**

¹⁷¹ Erdoğan ve Deniz, 176.

¹⁷² Erdoğan ve Deniz, 176.

¹⁷³ Erdoğan ve Deniz, 176.

¹⁷⁴ Erdoğan ve Deniz, 176.

¹⁷⁵ Erdoğan ve Deniz, 176.

¹⁷⁶ Erdoğan ve Deniz, 176.

43a, 43b). Lahit içerisinde 1 adet cam gözyaşı şişesi ve birkaç parça insan kemiği dışında herhangi bir buluntuya rastlanılmamıştır.

4.3.3.5. COM-05/G

Kuzey-güney yönlü olan lahit, 2.2 m uzunluğunda, 1 m genişliğinde ve 0.47 m derinliğinde ve kuzey-güney yönlüdür¹⁷⁷ (**Levha 44a, 44b**). Oda mezarın güneydoğu köşesine konumlanmış olan gömü, tahribata uğradığı için lahit içerisinde küçük boyutlarda birkaç kemik parçası, 1 adet bronz küpe, 1 adet pişmiş toprak kandil ve az sayıda boncuk bulunmuştur.

4.3.3.6. COM-06/G

Oda mezarın güney yöndeki tek gömüsü olup 2 m uzunluğunda, 1.1 m genişliğinde ve 0.42 m derinliğe sahiptir¹⁷⁸ (**Levha 45a, 45b**). Doğu-batı yönünde uzanan gömüde, 1 demir yüzük, 1 bronz kemer tokası ve farklı boyutlarda boncuklar bulunmuştur.

C Mezar Odası'nın işçiliği oldukça sadedir. Arcosoliumlu olan COM-01/G dışındaki diğer tüm mezarların üzeri düz olarak şekillendirilmiştir. Bu mezar odasının doğu bölümü mezar ihtiyacından dolayı acele ile yapılmış görüntüsü veriyor. Kuzey yöndeki lahitlerin işçiliğinde daha keskin hatlara kullanılmışken doğu bölümde yuvarlatılmış tavanlar, mezar aralarındaki mesafenin kısalığı veya hiç mesafenin olmaması dikkati çekmektedir. Batı ve doğudaki mezarların yapıları ve ortadaki kemerin odayı ikiye ayırması göz önüne alındığında doğu kısmın daha sonra yapıldığı düşüncesi daha da mantıklı gelmektedir.

4.3.4. D Oda Mezar

Doğu-batı yönlü olan mezar, tek odalı olup tamamen ana kayaya oyulmuştur¹⁷⁹ (**Levha 46a**). Dromoslu bir giriş ve iki basamak ile inilen mezar odası, 1.5 m (doğu-batı)

¹⁷⁷ Erdoğan ve Deniz, 176.

¹⁷⁸ Erdoğan ve Deniz, 176.

¹⁷⁹ Erdoğan ve Deniz, 177.

uzunluğunda, 2 m (kuzey-güney) genişliğindedir¹⁸⁰ (**M. Kat. No. 4**). D Oda Mezar, boyut bakımından Aktaş Nekropolü'nde kazısı yapılan en küçük mezardır.

Batı yönde bulunan mezar kapısı, ortalama 0.52 m yüksekliğinde ve 0.45 m genişliğindedir¹⁸¹. Mezarın kapısı kapalı olarak ortaya çıkarılmıştır. Bu durum, mezarın içine yakın dönemde girilmediğini göstermiştir. Kapı taşı ise diğer mezarlarda olduğu gibi oval formlu değil kare formda ve sağlam bir şekilde bulunmuştur¹⁸² (**Levha 46b**).

Tek odaya sahip olan oda mezar içerisine, 3 gömü yapılmıştır. Gömüler ana kaya oyularak yapılan tekne biçimindeki lahitlere konulmuştur. Gömüler, kapı girişinden itibaren sol taraftan başlanarak 1' den 3'e kadar numaralandırılmıştır.

Mezar odasının zemininde, toprak dolgunun içerisinde kemikler ve mezar hediyeleri bulunmuştur. Kemikler oda geneline gelişigüzel yayılmış halde bulunmuştur. Mezar odasının orta kısmında, 5 adet pişmiş toprak seramik ortaya çıkarılmıştır (**Levha 47a**). Bu çömlüklerin dışında, 1 adet iğne, 1 adet küpe ve 1 adet zil mezar odasının üst seviyesinden çıkmıştır¹⁸³. Bu buluntuların hangi gömüye ait olduğu anlaşılamamıştır.

Mezar odası içerisinde bulunan mezarlar ayrı ayrı incelendiğinde, özellikleri şu şekildedir;

4.3.4.1. DOM-01/G

Gömü, D Oda Mezar'ın hemen kapı girişinde yer almaktadır. Mezar odası girişinden bir basamak ile bu buraya inilmektedir. Gömünün yapıldığı lahit, kuzey-güney yönlü olup 1.3 m uzunluğa 0.7 m genişliğe ve 0.30 m derinliğe sahiptir¹⁸⁴.

Tek bireyin gömüldüğü lahitteki bu gömü hocker tarzda yapılmıştır (**Levha 47b**). Baş kısmı kuzeyde olan gömünün yüzü batıya bakmaktadır. Bu mezar, Aktaş Nekropolü'nde, sadece 1 bireyin gömüldüğü tek mezardır. Aynı zamanda nekropoldeki tek hocker gömüdür. Hocker tarzda mezara bırakılan gömünün başı kuzeyde yüzü ise batıya dönüktür¹⁸⁵. Büyük oranda sağlam olarak ortaya çıkarılan iskeletin koluna ve sol bacağına

¹⁸⁰ Erdoğan ve Deniz, 177.

¹⁸¹ Erdoğan ve Deniz, 174.

¹⁸² Erdoğan ve Deniz, 177.

¹⁸³ Erdoğan ve Deniz, 177.

¹⁸⁴ Erdoğan ve Deniz, 177.

¹⁸⁵ Erdoğan ve Deniz, 177.

ait kemikler tahrip olmuştur. Ayaklarına ait kemiklere ise rastlanılmamıştır. Sağ eli yüz hizasına gelecek şekilde kolu kıvrılmıştır. Bacaklar da aynı şekilde, dizler karın hizasında olacak şekilde dizden kırılmış pozisyonda gömülmüştür. Sol göğüs kafesine ait olan kaburga kemiklerinin bir kısmı tahrip olmuş ve eksik olduğu görülmüştür. Kafatası ve çene kemikleri ise sağlam olduğu görülmüştür. Yalnızca yüzünde azda olsa bir tahribat bulunmaktadır¹⁸⁶. Sağ bacağının diz kısmının altında ve etrafında karbonlaşmış halde bol miktarda üzüm çekirdeğine rastlanmıştır. Gömü sırasında gömülen bireyin yanına sunu olarak bırakılmış olabileceği düşünülmektedir.

Söz konusu iskelete ait kemikler toplandıktan sonra mezardaki çalışmalar sonlandırılmıştır (**Levha 48a**).

4.3.4.2. DOM-02/G

Gömü, DOM-01/G'nin doğu bitişiğinde bulunmaktadır. Gömülerin yapıldığı lahdin uzunluğu 1.4 m, genişliği 0.5 m ve derinliği 0.5 m'dir (**Levha 48b**).

Lahdin içerisinde, az sayıda parçalanmış insan kemiği parçaları dışında herhangi bir buluntuya rastlanılmamıştır.

4.3.4.3. DOM-03/G

Az sayıda insan kemiği parçaları dışında içerisinde herhangi bir buluntuya rastlanılmayan lahit, doğu-batı yönlüdür. D Oda Mezar içerisindeki diğer iki lahitten daha yüksekte bulunmaktadır. 1.1 m uzunluğunda ve 0.7 m genişliğinde olan mezarın derinliği 0.15 m'dir (**Levha 49a, 49b**).

4.4. BULUNTULAR

Aktaş Nekropolü'nde, buluntu repertuarı oldukça geniştir. Nekropoldeki 4 kaya mezarında yapılan kazı çalışmalarında, ölü hediyesi olarak mezarlara konan çok sayıda buluntu ele geçmiştir. Kandiller, sikkeler, seramikler, kolyeler, cam unguentariumlar, ağırşaklar, boncuklar ve damga mühür, mezarların buluntu repertuarını

¹⁸⁶ Erdoğan ve Deniz, 178.

oluşturmaktadır¹⁸⁷.

4.4.1. Kandiller

Kandiller insanlık tarihi boyunca erken dönemlerden itibaren aydınlatma amaçlı kullanılan en önemli materyallerden biridir. En basit tabir ile içerisine sıvı yağ ile fitil konularak yakılan aydınlatma aracı anlamına gelmektedir¹⁸⁸.

İçerisine hayvansal veya bitkisel yağlar konularak fitilin yakılması ile işlevsel hale gelen, bir ya da birden fazla burnu olan ve genelde de pişmiş topraktan yapılan aydınlatma aracına kandil denmektedir¹⁸⁹.

Arkeolojik kazılarda en fazla rastlanılan buluntular arasında olan kandiller, antik çağ boyunca kullanılmışlardır¹⁹⁰. Hem teknik açıdan basit bir yapıda olmaları hem de dönemin aydınlatma gereksiniminden dolayı sık kullanılan bir araç olmuştur. Antik çağda, gündelik hayattaki kullanımın yanında ölü kültü içerisinde de sıkça kullanılmışlardır. Ölümden sonra da bir yaşamın olduğu inancı ile kandiller mezarlara ölü hediyesi olarak konulmaktadır.

Aktaş Nekropolü'nde kayaya oyulmuş oda mezarlarda yapılan kazı çalışmalarında ortaya çıkarılan buluntuların çok büyük bir kısmını pişmiş toprak kandiller oluşturmaktadır¹⁹¹. Bu kandillerin büyük bölümü, mezarlardaki lahitler içerisinde değil oda mezarların zeminlerinde bulunmuştur. Mezar odalarının zeminlerinden ele geçen kandillerin aydınlatma amaçlı kullanıldığı, mezar içlerinde, kemikler ile birlikte çıkan kandillerin ise ölü hediyesi olarak mezarlara konulduğu düşünülmektedir. Diğer bir kısım kandil ise mezar içlerinde ölünün yanına konulmuş mezar hediyeleridir.

Kandillerin tamamı kalıp tekniği ile yapılmıştır (**Levha 50-56**). Mezarlarda ele geçen kandiller, üç farklı tiptedir. Birinci tiptekiler, oval formlu olup burunları öne doğru uzatılmıştır¹⁹² (**B. Kat. No. 1-2**). İkinci tipteki kandiller Tea-Pot denilen demlik

¹⁸⁷ Erdoğan ve Deniz, 178-180.

¹⁸⁸ Seda Canpolat, *Malatya Müzesi'ndeki Roma ve Erken Bizans Kandilleri* (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi), Uludağ Üni. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa 2019, 8.

¹⁸⁹ Canpolat, 8.

¹⁹⁰ Elif Tosun Yıldırım, *Mardin Müzesi Geç Antik Çağ Kandilleri*, (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi), Necmettin Erbakan Üni. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya 2020, 115 vd.

¹⁹¹ Erdoğan ve Deniz, 178.

¹⁹² Tosun Yıldırım, 115 vd.

formludur (**B. Kat. No. 3-5**). Üçüncü tipteki kandillerin gövdeleri yuvarlak, burun kısımları ise uzundur (**B. Kat. No. 6-7**).

Aktaş Nekropolü'nde ele geçen kandillerden demlik formulu (Tea-Pot) olanlar hariç diğerlerinin tamamının tutamağı konik veya yarı konik biçimlidir¹⁹³. Bu tip kandillerin çoğu, tutamaktan itibaren başlayan, yağ deliğini ve burun kısmında fitil deliğini de içine alan, bir veya birkaç tane oluktan oluşan bir bezemeye sahiptir. Kandillerin omuz kısımlarında ise bir veya iki bant arasına yapılan kabartmalar işlenmiştir. Ayrıca yağ deliğinin etrafını çevreleyen dalga motifleri, spiraller, paralel çizgiler, nokta motifleri ve rozet motifleri de yapılmıştır¹⁹⁴. Söz konusu kandillerin kaideleri halka şeklinde bir kabartma ile yükseltilmiş ve bazı kandillerde bu alana atölye damgası bulunmaktadır¹⁹⁵.

İkinci tipteki demlik formulu kandillerin gövdeleri yuvarlaktır. Bu tipin en belirgin özelliği, yağ deliklerinin yükseltilmiş olmasıdır¹⁹⁶. Kulpları ise yağ deliğinden dikey bir şekilde başlayan yuvarlak formulu kulplardır¹⁹⁷. Bu gruptaki kandillerin tamamı bezemesizdir.

Nekropol kazılarında 38'i envanterlik olmak üzere toplam 64 kandil bulunmuştur. Bu çalışmada birinci tipten 2 adet, ikinci tipten 3 adet ve üçüncü tipten 2 adet olmak üzere toplam 7 adet kandilin katalog bilgileri verilmiştir (**B. Kat. No. 1-7**).

4.4.2. Sikkeler

Günlük alışverişlerde ve ticarete kullanılan sikke, içerisindeki maden miktarı ve ağırlığı ayarlanmış, onu basan siyasi varlığın arma veya işaretini taşıyan, ana maddesi metal olan bir ödeme aracıdır¹⁹⁸.

Sikkenin işlevine ilişkin iki yaygın görüş vardır. Birincisi, sikkenin savaş giderleri (askerlerin ücreti, silah yapımı, vb.) veya kamu çalışanlarının ücretlerinin ödenmesi, kamu harcamaları (yol, köprü, ve bina yapımı vb.) ve vergi ödeme aracı olduğu. İkincisi,

¹⁹³ Erdoğan ve Deniz, 178.

¹⁹⁴ Erdoğan ve Deniz, 178.

¹⁹⁵ Erdoğan ve Deniz, 178.

¹⁹⁶ Tosun Yıldırım, 115 vd

¹⁹⁷ Erdoğan ve Deniz, 179.

¹⁹⁸ Oğuz Tekin, "Byzantine Coins From Yumuk Tepe Including A Lead Seal", *Anatolia Antiqua* VI, 1998, 273-278.

*sikkenin icadının en basit nedeni, günlük ihtiyaçlar için yapılan ödemelerde standart bir ödeme aracına ihtiyaç duyulmasıdır*¹⁹⁹.

Bir ticaret aracı olan sikkeler, bulunduğu tarihten (MÖ 7. yy) itibaren tüm uygarlıklar tarafından yoğun bir şekilde kullanılmıştır²⁰⁰. Başlangıçta ticari amaçlı kullanılan sikkeler, sonraki dönemlerde ölü kültü içerisinde de kendilerine yer bulmuşlardır. Ölen bireylerin yanlarına, ölü hediyesi olarak konmuşlardır.

Aktaş Nekropolü'ndeki kaya mezarlarında yapılan çalışmalarda toplam 30 adet sikke bulunmuştur²⁰¹. Oldukça korozyona uğramış olan sikkelerin tamamı bakırdan yapılmıştır. Bu sikkelerden 2 tanesi Doğu Roma (Bizans) Dönemi'ne ait olup diğer sikkelerin hepsi Roma Dönemi'ne tarihlendirilmiştir. Roma Dönemi sikkeleri, MS 4. yüzyıl başlarına tarihlenirken, Doğu Roma sikkeleri ise MS 6 yüzyıla aittir²⁰².

Tez kapsamında envanterlik nitelikte olan 12 sikkenin katalog bilgileri verilmiştir (**B. Kat. No. 27-38**). Tez kapsamında incelenen sikkeler, oldukça korozyonlu olmasına rağmen nekropolün tarihlendirilmesine yardımcı olmuşlardır (**Levha 68-79**).

4.4.3. Unguentariumlar

Arkeoloji literatüründe yer alan unguentarium terimi, ilk kez Fransız arkeologlar tarafından kullanılmıştır²⁰³. Latince koku, merhem gibi ürünler için kullanılan “Unguenta” kelimesinden türemiştir²⁰⁴.

Unguentariumların sıvı ya da akışkan bir malzeme saklamak için yapıldığı düşünülmektedir. Yapıldıkları ham madde ise pişmiş toprak veya camdır.

Roma Dönemi mezarlarında en sık karşılaşılan ölü hediyelerinden olan unguentariumlar (gözyaşı şişeleri), Aktaş Nekropolü mezarlarında da karşımıza çıkmaktadır. Oldukça fazla sayıda kırık parçanın yanında 4 adet sağlam cam unguentarium da ele geçmiştir²⁰⁵ (**Levha 57-60**). Sağlam ele geçen unguentariumlar, açık

¹⁹⁹ Zeliha Demirel Gökalp, *Yalvaç Müzesi Bizans Sikkeleri*, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü, Ankara 2009, 4.

²⁰⁰ Nihat Erdoğan ve Hasan Menteşe, *Doğu Roma Sikkeleri*, Mardin Müze Müdürlüğü, Mardin 2015, 24.

²⁰¹ Erdoğan ve Deniz, 180.

²⁰² Erdoğan ve Deniz, 180.

²⁰³ Binnur Gürler, *Metropolis Hellenistik Dönem Seramiği*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir 1994, 63.

²⁰⁴ Erkan Dündar, *PataraUnguentariumları, Patara IV.1*, Ege Yayınları, İstanbul 2008, 4.

²⁰⁵ Erdoğan ve Deniz, 179.

yeşil renkli olup üfleme tekniği ile yapılmıştır. Sağlam ele geçen 4 unguentariumdan ikisi yuvarlak gövdeli ve kalıba üfleme tekniği ile yapılmıştır. Diğer iki unguentarium ise serbest üfleme tekniği ile yapılmış ve dipleri içe çökertilmiştir. Sağlam olarak bulunan unguentariumlar, MS 3. yüzyıl sonu ve 4. yüzyıl başına tarihlendirilmiştir. Kırık parçalara baktığımızda, mavi ve mor renklerin ağırlıkta olduğu görülmektedir. Bu kırık parçaların içerisinde mikalı örnekler de bulunmaktadır.

Tez kapsamında, envanterlik nitelikte olan 4 adet unguentariumun katalog bilgileri verilmiştir (**B. Kat. No. 8-11**).

4.4.4. Seramikler

Grekçe kil anlamına gelen ‘keramos’ ve çömlekçi toprağı anlamına gelen ‘kerameus’ anlamına gelen seramik, insanoğlunun çeşitli ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla eski çağlardan itibaren, farklı formlarda yapılmış kaplardır²⁰⁶.

İnsanoğlu tarafından ilk kez üretildiği Neolitik Dönem’den itibaren başlayan ve günümüze kadar gelen seramikler, tarihin her döneminde sıkça kullanılmıştır. Genellikle günlük hayatta kullanılan seramik kaplar, antik dönemde aynı zamanda birer ölü hediyesi olarak mezarlara da konulmuştur.

Aktaş Nekropolü kazılarında da seramiklerin ölü hediyesi olarak mezarlara konulduğu görülmüştür. Nekropoldeki 4 kaya mezarında yapılan çalışmalarda az sayıda seramik parça ve 5 adet tüm seramik bulunmuştur.

Ele geçen formlar arasında kadeh, tek kulplu testi ve çömlekler bulunmaktadır (**Levha 61-62**). Bu seramikler, Tur Abdin Bölgesi genelinde görülen seramik formlarıdır. Bu seramiklerin benzerlerine, Aktaş Nekropolü’nün yaklaşık 50 km güneybatısında bulunan Dara (Anastasiopolis) Antik Kenti’nde rastlanmaktadır²⁰⁷.

Tez içerisinde envanterlik nitelikteki 5 adet seramik buluntunun katalog bilgileri verilmiştir (**B. Kat. No. 12-16**).

²⁰⁶ Cevat Başaran, *Arkeolojiye Giriş*, Akademik Araştırmalar Yayınevi, Erzurum 2011, s. 142.

²⁰⁷ Murat Tosun, *Dara (Anastasiopolis) Roma ve Geç Antik Dönem (Parth-Sasani) Seramikleri* (Yayımlanmış Doktora Tezi), Mimar Sinan Üni. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mardin 2020, 950.

4.4.5. İskeletler

Aktaş Nekropolü'nde ortaya çıkarılan kemiklerin antropolojik açıdan bilimsel çalışmaları yapılmış ve ilginç veriler elde edilmiştir. Kemikler üzerine iki farklı çalışma yürütülmüştür.

Söz konusu çalışmalardan birinde, Aktaş Nekropolü'nde bulunan insan iskeletlerinin dişleri ve çeneleri incelenmiştir. Çalışmaya göre Aktaş Nekropolü'nde toplam 228 alt çene kemiği tespit edilmiştir²⁰⁸. Bu durum, Aktaş Nekropolü'nde kazısı yapılan 4 kaya mezarı içerisinde, en az 228 birey olduğunu göstermiştir.

İskeletler üzerine yapılan ikinci çalışmada ise bireylere ait 'calcaneus' (topuk kemiği) kemikleri incelenmiştir. İnsan vücudundaki en sağlam kemiklerden olan calcaneus kemikleri üzerinde yapılan çalışmalar ile Aktaş Nekropolü'n ele geçen bireylerin boy ve cinsiyet tahminleri yapılmaya çalışılmıştır. Buna göre erkeklerin boy ortalaması 174,14 cm +6,25 cm olduğu öngörülmüştür²⁰⁹. Kadınların boy ortalamasının ise 161,56 cm +6,25 cm olduğu tahmin edilmiştir²¹⁰.

Calcaneus kemikleri incelenerek varılan bir diğer sonuç ise bireylerin cinsiyetleridir. Nekropolde bulunan 54 calcaneus kemiği üzerinde bilimsel araştırmalar yapılmıştır. Araştırma sonucuna göre kemiklerden 26'sı erkek bireylere, 28'inin ise kadın bireylere ait olduğu tahmin edilmiştir²¹¹.

4.4.6. Kolyeler

Nekropoldeki mezarlarda yapılan çalışmalarda, çok sayıda boncuk tanesi bulunmuştur. Bu boncuk taneleri, mezarlara gömülen bireylerin süs eşyası olan kolyelere aittir. Farklı boyutlarda yapılan boncukların büyük bir kısmı camdan yapılmıştır. Cam boncuklarda, farklı bezemeler kullanılmıştır. Yuvarlak, konik, silindirik, dikdörtgen ve boğumlu formda yapılan boncuklar, mavi, yeşil, kırmızının tonları ve siyah renge sahiptir. Bunların yanında cam boncukların içerisinde üç veya dört rengin kullanıldığı boncuklar

²⁰⁸ Ayşe Acar, "Midyat Aktaş Mevkii İnsan İskeletlerinde Diş ve Çene Patolojileri", *Mukaddime Dergisi*-IX, Mardin 2018, 151-172.

²⁰⁹ Ayşe Acar, "Midyat Aktaş Mevkii Bireyelerine Ait Calcaneus Kemiğinden Metrik ve Nonmetrik Değerlendirme", *Hitit Üni. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi XI-I*, Çorum 2018, 149-170.

²¹⁰ Acar, 158.

²¹¹ Acar, 157-158.

da vardır. Bunların yanında mikalı örneklerde vardır. Cam dışında, az miktarda taş boncuğun da olduğu görülmüştür. Taş boncukları yapımında genellikle bazalt ve akik taşı kullanılmıştır (**Levha. 63-64**).

Tez kapsamında envanterlik nitelikte olan 4 kolyenin katalog bilgileri verilmiştir (**B. Kat. No. 17-20**).

4.4.7. Diğer Buluntular

Mezarlarda yapılan çalışmalarda, farklı madenlerden yapılmış küpe, yüzük, bilezik, iğne, damga mühür, kolye, toka, fibula, kolye ucu, zil, çan, bıçak, bız, ağırşak vb. birçok eser gün yüzüne çıkarılmıştır²¹². Aktaş Nekropolü'nde farklı buluntu grupları bulunmuştur. Tez çalışması kapsamında bu farklı buluntu grupları içerisinde birer veya ikişer eser alınarak incelenmiş ve eserler hakkında genel bilgiler elde edilmiştir (**Levha 65-67**).

Tez çalışması kapsamında diğer buluntular arasından 2 bilezik, 1 yüzük, 1 damga mühür ve 1 ağırşakın katalog bilgileri verilmiştir (**B. Kat. No. 21-26**).

4.3. KARŞILAŞTIRMA VE TARİHLENDİRME

4.3.1. Karşılaştırma

Tezin konusunu oluşturan Aktaş Nekropolü'ndeki oda mezarlar, öncelikle bulunduğu bölge olan 'Tur Abdin' bölgesindeki oda mezarlar ile karşılaştırılmıştır. Daha sonra bu bölgeye yakın olan ve kaya mezarlar konusunda bilimsel çalışmalar bulunan Kommagene coğrafyasındaki oda mezarlar ile karşılaştırılması yapılmıştır.

Yüksek bir plato üzerinde yer alan Tur Abdin Bölgesi'ne hakim olan kaya türü kireç taşıdır. Kolay işlenebilen bir kayaç türü olan kireç taşı, bu özelliğinden dolayı oda mezar yapımına da oldukça uygundur. Tur Abdin Bölgesi, arkeolojik açıdan bakir bir bölgedir. Bölgede yapılan kazı ve araştırmalar son birkaç yıldır artmıştır. Söz konusu bölgede yapılan çalışmalarda kayaya oyulmuş oda mezarlar ortaya çıkarılmıştır. Bu yerlerden en önemlisi kayaya oyulmuş nekropolü olan Dara²¹³ (Anastasiopolis) Antik Kenti'dir. Dara

²¹² Erdoğan ve Deniz, 180.

²¹³ Can ve Erdoğan, 347 vd.

Nekropolü'nde çok sayıda kayaya oyulmuş oda mezarlar bulunmaktadır (**Levha 80a**). Bu antik kentteki kaya mezarların bazıları özellikle işçilik açısından Aktaş mezarları ile benzerlik göstermektedir.

Kayaya oyulmuş oda mezarlara rastlanılan bir diğer antik yerleşim, Zerzevan Kalesi'dir²¹⁴. Burada iki kaya mezarı tespit edilmiştir. Bu kaya mezarlardan biri tamamen açılmıştır. Tek odalı olan kaya mezarının içerisinde 3 adet arkasoliumlu mezar bulunmuştur (**Levha 80b**).

Tur Abdin Bölgesi'nde kazısı yapılmış ve kaya mezarı tespit edilen yerleşimlerinden birisi de Çelbira'dır. Bu alanda bulunan kaya mezarları da Aktaş Nekropolü'ndeki mezarlar ile benzer işçiliğe sahiptir. Mezarlarda bulunan sikkeler, bu mezarların MS 4-6. yy'da kullanım gördüğünü göstermiştir.

Yukarıda değindiğimiz üç yerleşim dışında bölgede henüz kazısı yapılmamış çok sayıda kaya mezar bulunmaktadır. Tur Abdin Bölgesi'nin Mardin bölümünde, 2020 yılında gerçekleştirilen yüzey araştırmasında birçok antik yerleşim ve kayaya oyulmuş oda mezarlardan oluşan çok sayıda nekropol tespit edilmiştir. Araştırmada tespit edilen mezarlardan bazıları Aktaş Nekropolü'ndeki oda mezarlar ile benzerlik, göstermektedir. Özellikle Mazıdağı İlçesi'nde tespit edilen oda mezarlar, Aktaş Nekropolü mezarları ile gerek özensiz işçiliği gerekse plan özellikler bakımından benzerlik göstermektedir.

Aktaş Nekropolü mezarlarına plan ve özellikleri açısından en çok benzeyen mezarlar; Engin Köyü, Derecik Köyü, Dereköy, Konur Köyü (Şebe Kalesi), Mazıdağı Kalesi, Piran ve Gürgöze yerleşimlerinde yer alan oda mezarlardır. Bunlar arasından plan ve işçilik bakımından Aktaş oda mezarlarına en çok benzeyen mezarlar, Piran ve Engin yerleşimlerinde tespit edilmiştir (**Levha 81-82**).

Aktaş Oda Mezarları, Tur Abdin Bölgesi'ndeki oda mezarlar ile karşılaştırıldıktan sonra bölgeye yakın bir coğrafyada bulunan Kommagene Bölgesi oda mezarları ile karşılaştırılmıştır. Bu kapsamda, özellikle bilimsel çalışmaları yapılan, Perre²¹⁵ Nekropolü, Zeugma Nekropoller²¹⁶, Doliche (Dülük) Kent Nekropolü²¹⁷, Jüpiter

²¹⁴ Coşkun, 2017, 15 vd.

²¹⁵ Dörner ve Naumann, 151.

²¹⁶ Ergeç, 178.

²¹⁷ Ergeç, 170.

Dolichenus Temenosu Nekropolü²¹⁸ ve Üçgöl Kaya Mezarları²¹⁹ detaylı bir şekilde incelenmiştir. Bu çalışmada nekropoller hem plan özellikleri hem de diğer mimari unsurlar açısından Aktaş oda mezarlarıyla karşılaştırılmıştır (**Levha 83**). Yapılan karşılaştırmalar sonucunda; Kommagene Bölgesi'ndeki kayaya oyulmuş oda mezarların hem buluntuları hem de özenli işçiliği açısından Aktaş Nekropolü oda mezarları ile farklı özelliklere sahip olduğu görülmüştür. Ayrıca Aktaş Nekropolü'ndeki oda mezarların, karşılaştırılması yapılan Kommagene Bölgesi mezarlarından daha geç bir dönemde yapıldığı tespit edilmiştir. Bu karşılaştırmadaki benzerlik ise sadece plan özellikleridir.

Tez çalışması kapsamında bilimsel incelemeleri yapılan Aktaş Nekropolü Kaya Mezarları, mimari özellikleri bakımından Tur Abdin Bölgesi ve Kommagene Bölgesi'ndeki oda mezar ile detaylı olarak karşılaştırılmıştır. Son olarak mezarlar içerisinde ele geçen buluntuların yardımıyla mezarlar tarihlendirilmiştir.

4.3.2. Tarihlendirme

Kaya mezarlarını tarihlendirmek, oldukça güçtür. Bu zorluğu oluşturan en önemli etmen; kaya mezar odalarının, birbirini takip eden kültürler tarafından, birçok defa kullanılmış olmasıdır. Mezarlar, her seferinde, farklı bir amaçla kullanılarak bir önceki kültürün izleri yok edilmektedir.

Kaya mezarları, genelde içerisinde bulunan buluntular sayesinde tarihlendirilmektedir. Bu konuda en kolay yöntem ise sikkeler yolu ile tarihlemedir. Sikkenin bulunmasından sonra ki dönemde, Antik çağ uygarlıklarında devletin (krallığın, imparatorluğun vb.) başına geçen kişi adına sikke darp edilmiştir. Bunlar üzerinde sikkenin imparator veya kralın hangi saltanat yılında basıldığı bile yazılmıştır. Bu nedenle sikkeler, tarihleme konusunda en net bilgileri vermektedir.

Buluntunun ele geçmediği durumlarda veya ele geçen buluntuların net tarih vermediği durumlarda, mezarların mimari özelliklerine (bezeme, kabartma, plan vb.) göre tarihleme yapılmaktadır.

Tez kapsamında detaylı incelemesi yapılan Aktaş Nekropolü Kaya Mezarları, MS 4. yüzyılın başından MS 6. yüzyılın sonuna kadar defalarca kullanım görmüştür. Bu

²¹⁸ Ergeç, 172.

²¹⁹ Uysal vd., 357-370.

durum, nekropolün tarihlendirilmesini zorlaştırmıştır. Buna ek olarak nekropol içerisinde tarihlemeye direk yardımcı olacak herhangi bir mimari unsur da görülmemiştir. Bu olumsuzluklara rağmen Aktaş Nekropolü mezarlarında, ele geçen çok sayıda buluntu (özellikle sikkeler, unguentariumlar, kandiller, seramikler), mezarların tarihlendirilmesini kolaylaştırmıştır.

Nekropolde yapılan kazılarda ele geçen buluntulardan başta sikkeler olmak üzere, kandiller ve unguentariumlardan yola çıkılarak Aktaş Nekropolü'ndeki kaya mezarları tarihlendirilmiştir.

Öncelikle en pratik tarihlemede materyalleri olan sikkeler incelenmiştir. Nekropolde ele geçen sikkelerin MS 4 – MS 6. yy'lara ait olduğu görülmüştür. Nekropolde bulunan kandille, MS 5-6. yy'ın tipik özelliklerini yansıtmaktadır. Çalışmalarda ele geçen iki farklı tipteki unguentariumlar ise MS 3. yy sonlarından başlayarak MS 4. yy boyunca kullanım görmüş tiplerden oluşmaktadır. Tarihlemede kullanılan diğer önemli buluntu grubu ise seramiklerdir. Nekropolde bulunan seramikler, MS 6. yy'da görülen formlardır.

Tüm bu verilere dayanılarak mezarların yapılması ve mezarlara ilk gömülerin yapılması MS 4. yüzyılın hemen başında olmuştur. Bu tarihten itibaren MS 6. yüzyılın sonuna kadar kaya mezarlarının kullanım gördüğü anlaşılmıştır. Gömülerin ise pagan dini geleneklerine göre yapıldığı görülmüştür.

GENEL DEĞERLENDİRME ve SONUÇ

İşlenmeye uygun kayalarda, farklı yontu aletleri kullanılarak oyulan ve genelde statüsü yüksek kişiler için yapılmış mezarlara kaya mezarı demek yanlış olmayacaktır. Başka bir deyişle; kayaç türünün uygun olduğu alanlarda, ana kayanın oyulması suretiyle yapılan ve farklı planlara ve mimari özelliklere sahip mezarlar olarak da tanımlanabilir.

MÖ Erken III. Bin’de, Mezopotomya’da ortaya çıkan kaya mezarları, Bronz Çağ içerisinde Kıbrıs’ta, Orta ve Batı Anadolu’da da inşa edilmiştir. Geç Tunç Çağı’nda daha geniş coğrafyalarda yayılım göstererek ölü kültürü içerisindeki bilindik konumuna ulaşmıştır. Dolayısıyla kaya mezarları, doğusundan batısına, Anadolu’nun her yerinde jeolojik yapının imkan verdiği tüm yörelerde, Anadolu insanı tarafından sevilerek bütün mimari varyasyonlarıyla az ya da çok nicelikte inşa edilmişlerdir.

Kayaya oyulmuş oda mezarlar, antik dönemde bir zenginlik göstergesi olarak düşünülmüş ve bu yüzden gösteriş kaygısı taşımışlardır²²⁰. Gösterişin yanında inançlar açısından da kaya ve kayalıklar, görkem ve ihtişam için önemliydi. Kayaların sağlamlığı ve kalıcı olması, ölüleri sonsuzluğa götürdüğüne inanılırdı²²¹. Bu inançlardan dolayı insanlar ölülerini kaya içine saklama gereği duymuş ve burum ise mezar odaları yapılması ihtiyacını doğurmuştur. Bu gidermek için de farklı formlara sahip mezar odaları yapılmıştır.

Birbirinden farklı birçok yontu aletleri kullanılarak yapılan kaya mezarları, plan ve süslemeler açısından farklı özellikler göstermektedir. Bu tür mezarlar, genellikle kısmen veya tamamen toprak altına inşa edilmiştir. Kaya mezarlarının girişlerini kapatma yöntemleri, kayacın türüne, ekonomik olanaklara ve ustanın tercihlerine göre belirlenmiştir. Bu tür mezarlar, tek kişiye ait olabileceği gibi birden fazla bireye de (genellikle aynı aile bireylerine) ait olabilmektedir.

Aktaş Nekropolü’ndeki 4 kaya mezarı da ana kayaya oyularak yapılmıştır.. Bu mezar geleneğine uygun olarak, Şanlıurfa Kale eteğindeki tüm mezarların mezar odası plan olarak giriş, kapı ve iç mekandan oluşmaktadır

Tezin konusunu oluşturan Aktaş Nekropolü Kaya Mezarları, Tur Abdin Bölgesi

²²⁰ Mansel, 512 vd.

²²¹ Albayrak, 274.

sınırları içerisinde yer alıp bilimsel kazı çalışması yapılmış nadir nekropollerden biridir. Bu bağlamda Aktaş Nekropolü, söz konusu bölgenin arkeolojik anlamda bilinmesi açısından oldukça önemlidir. Nekropoldeki kaya mezarları, Roma Dönemi kaya mezarlarının tipik özelliklerini yansıtmaktadır.

Mezarlardaki gömüler, odaların merkezi etrafına, belirli aralıklarla açılan nişlerin içine açılan lahit şeklindeki oyuklara konulmuştur. Bu nişler arcosoliumlu mezarlar gibi tam kemer şeklinde değil dikdörtgen bir form göstermektedir. Her kaya mezarında çok sayıda lahit ve her bir lahit içerisine de çok sayıda gömü yapılmıştır. 4 oda mezarda, kayaya oyulmuş toplam 22 adet lahit ortaya çıkarılmıştır. Her bir lahit içerisine çok sayıda birey konulmuştur. Lahit içerisine yeni birey konulmadan önce lahitte bulunan bireyin kemikleri bir kenara toplanarak yeni bireye yer açılmıştır. Bu şekilde aynı lahit defalarca kullanılmıştır.

Kireçtaşından oluşan bir kayalık alana yontularak yapılan Aktaş Nekropolü'ndeki kaya mezarlar, oldukça sadedir. Mezar odalarının yapımı sırasında herhangi bir estetik kaygının güdülmediği anlaşılmaktadır. AOM-11/G kodlu khamosorion gömü dışında, mezarlarda herhangi bir bezeme ögesi yoktur. Bu özensiz işçiliğin nedenleri arasında, Roma'nın MS 3. ve MS 4. yüzyıldaki siyasi çalkantıları ve Hristiyanlığın etkilerini sayabiliriz.

Net bir plan çerçevesinde yapılmayan mezar odaları, kayalık alanın uygun yerlerine konumlandırılmıştır. Mezar odalarının tamamı batıya dönüktür. İçlerindeki gömülerde ise yön birliği yoktur. Gömülerin mezar odalarına yerleştirilmesinde herhangi bir simetri yoktur.

Mezar içlerindeki iskeletler, nem ve su baskınlarından oldukça etkilenmiştir. Tüm mezar odalarda bulunan kemiklerin yaklaşık % 20'lik bir kısmı sağlam ele geçmiştir. Geriye kalan % 80'lik kısım ise doğal tahribata uğrayarak çürümüştür. Tanımlanabilen kemiklerin büyük bölümü, iskeletlerin gövde kısmına ait kemiklerdir. Kafatasına ait kemikler ise çoğunlukla küçük parçalardan ibarettir.

Nekropoldeki, AOM-10/G ve DOM-01/G kodlu gömülerde ele geçen kemiklerin tamamına yakını sağlamdır. Söz konusu iki gömüde bulunan kemikler incelendiğinde;

yetişkin ve çocuklara ait iskeletlerin bir arada olduğu ve dönemsel olarak yeni gömülerin yapıldığı görülmüştür²²². Bu durum ise bir aile mezarlığı olduğu düşünülmektedir.

Aktaş Nekropolü Kaya Mezarları'nda ele geçen buluntu repertuarı oldukça geniştir. Bunlar arasında kandiller, sikkeler, seramikler, unguentariumlar, küpeler, yüzükler, bilezikler, iğneler, kolyeler, tokalar, kolye uçları, fibula, zil, çan, bıçak, bız, ağırşak, damga mühür vb. birçok eser bulunmaktadır.

Nekropolde yapılan kazılarda ele geçen buluntulardan başta sikkeler olmak üzere, kandiller ve unguentariumlardan yola çıkılarak Aktaş Nekropolü'ndeki kaya mezarlarının, MS 4 - 6. yüzyıllarda kullanıldığı görülmüştür. Mezarlarda ele geçen 30 adet sikkeden 28'i MS 4. yüzyıl, 2 tanesi ise MS 6. yüzyıla tarihlendirilmiştir²²³. Sağlam ele geçen 4 adet unguentariuma bakıldığında ise bu tiplerin MS 3. ve MS 4. yüzyılda kullanılan formlar olduğu anlaşılmıştır²²⁴. Kandiller ise MS 5-6. yüzyılda kullanılan formlardan oluşmaktadır²²⁵.

Sonuç olarak, Aktaş Nekropolü'ne ilk gömülerin yapılması MS 4. yüzyılda olmuştur. Bu yüzyıldan sonra MS 5 ve 6. yüzyıllarda da nekropoldeki kaya mezarlarına gömülerin yapıldığı sonucuna varılmıştır. Gömülerin ise pagan dini geleneklerine göre yapıldığı görülmüştür.

²²² Erdoğan ve Deniz, 176-180.

²²³ Erdoğan ve Deniz, 180.

²²⁴ Dündar, 4.

²²⁵ Tosun Yıldırım, 115.

KAYNAKÇA

- Abbasoğlu, Haluk, *1986 Yılı Termessos Yüzey Araştırmaları*, AST - II, Ankara 1987.
- Acar, Ayşe, “Midyat Aktaş Mevkii Bireyelerine Ait Calcaneus Kemiğinden Metrik ve Nonmetrik Değerlendirme”, *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* XI-I, 2018, 149-170.
- Acar, Ayşe, Midyat Aktaş Mevkii İnsan İskeletlerinde Diş ve Çene Patolojileri, *Mukaddime Dergisi-IX*, Mardin 2018, 151-172.
- Akarca, Aşkıdil, *Mylasa 'da Hellenistik Bir Mezar*, Belleten, Ankara 1952.
- Akçay, Tuna, “Eskiçağda Ölü Kültü ve Ölü Gömme Adetleri”, *Arkeoidea Dergisi-6*, 2008.
- Akçay, Tuna ve Erdemgil, Burak, “Doğu Dağlık Cilicia Mezarları, Olba'dan Yeni Mezar ve Terminoloji Önerileri”, *Seleucia Dergisi*, VI, 2016, 250-286.
- Akman, Ayşe ve Tosun, Aynur, *Attaleia Nekropolü (Halk Pazarı Mevkii)*, Kurtarma Kazısı 2010 Yılı Çalışmaları, 20. MKKS, Ankara 2010.
- Albayrak, Yusuf, “şanlıurfa'dan Loculuslu Kaya Mezarları”, *Karadeniz Dergisi*, 37, Ankara 2018.
- Alkım, Ufuk Bahadır, *Güneybatı Anti-Toros Bölgesinde Eski Bir Yol şebekesi*, Belleten XXIII-II, Ankara 1959.
- Alkım, U. Bahadır, *Islahiye Bölgesi Araştırmaları ve Tilmen Höyük Kazıları*, TAD, Ankara 1964.
- Alkım, U. Bahadır, *Islahiye Bölgesi Araştırmaları Tilmen Kazıları ve Kırışkal Höyük Kazıları*, TAD, Ankara 1967.
- Atalay, Erol, *1986 Notion Kazıları*, KST IX-II, Ankara 1987.
- Atalay, Erol, *İzmir ve Aydın Yörelerinde Mağara Araştırmaları*, AST - II, Ankara 1987.
- Ayabakan, Cumali, *Maşattepe Tümülüsü Kurtarma Kazısı 1989*, Mz. Ç. ve KK. Semp., Ankara 1990.
- Bakır, Güven, vd. *1998 Yılı Klazomenai Çalışmaları*, KST XXI - II, Ankara 1999.

- Bakır, Tomris, “Daskyleion (Tyaiy Drayahya) Hellespontine Phrygia Bölgesi Akhaemenid Satraplığı”, *Anatolia* 25, Eskişehir 2003.
- Balcıoğlu, Burhan, *Karkamış Antik Kenti*, Gazi Kültür A.Ş. Yayınevi, Gaziantep 2019.
- Başaran, Cevat, *Arkeolojiye Giriş*, Akademik Araştırmalar Yayınevi, Erzurum 2011.
- Başaran, Cevat - Kasapoğlu, Hasan, *2005 - 2013 Yılları Verileriyle Parion Güney Nekropolisi Ölü Gömme Gelenekleri*, XVII. Türk Tarih Kongresi - I, TTK, Ankara 2014.
- Başer, S. Selçuk, “1988-1989 Yılları Kibyra Kurtarma Kazıları”, *Mz. Ç. ve KK. Semp. I*, Ankara 1991.
- Başgelen, Nezih, *Palu Kaya Mezarları Üzerine Notlar*, Ark. Sn. 34-35, İstanbul 1986.
- Boysal, Yusuf, “Müskebi Mevkii Dromoslu Oda Mezarları Kazı Kısa Raporu”, *Belleten*, XXXI, Ankara 1967.
- Bunbury, Edward H. *A History of Ancient Geography*, Bloomsbury Yayınevi, Newyork 1959.
- Can, Birol ve Erdoğan, Nihat, Dara, “Bizans - Sasani Sınırında Bir Garnizon Kenti ve Kazıları”, *Anadolu'nun Zirvesinde Türk Arkeolojisinin 40 Yılı*, Ankara 2014.
- Can, Birol ve Hoff, Michael, “Antiochia ad Cragum, Batı Dağlık Kilikya'da Bir Roma Kenti ve Kazıları”, *Anadolu'nun Zirvesinde Türk Arkeolojisinin 40 Yılı*, Ankara 2014.
- Canpolat, Seda, *Malatya Müzesi'ndeki Roma ve Erken Bizans Kandilleri* (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi), Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa 2019.
- Chesney, Francis Rawdon, *Euphrates Expedition*, London 1868.
- Coşkun, Aytaç, *2014 Yılı Zerzevan Kalesi Kazısı*, 37. KST - I, Erzurum 2015.
- Coşkun, Aytaç, *Zerzevan Kalesi, Roma'nın Sınır Garnizonu*, Diyarbakır Valiliği Kültür Sanat Yayınları-19, Diyarbakır 2017.
- Çambel, Halet - Braidwood, J. Robert, *Çayönü Tepesi ve Hilar Mağaraları 1979 Yılı Çalışmaları*, KST II, Ankara 1980.

- Çambel, Halet - Braidwood, J. Robert, *Çayönü Kazısı 1981 Yılı Çalışmaları*, KST IV, Ankara 1982.
- Çelgin, Ahmet Vedat, *Termessos Kenti Nekropolleri* (Yayımlanmış Doktora Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 1990.
- Çevik, Adnan, “İlkçağlardan Ortaçağın Sonuna Kadar Midyat ve Yöresi (Tur Abdin)’nin Tarihi Coğrafyası”, *Makalelerle Mardin-I Tarih - Coğrafya*, Mardin Tarihi İhtisas Kütüphanesi, İstanbul 2007.
- Çevik, Adnan - Konuk, Süha, “Roma - Sasani Mücadelesinden İslam Hakimiyetine Kadar İdil ve Yöresinin Tarihi Coğrafyası” (Ed. M. Nesim Doru), *Uluslararası Geçmişten Günümüze İdil Sempozyumu*, İstanbul 2011.
- Çevik, Nevzat, *Urartu Kaya Gömütleri* (Yayımlanmış Doktora Tezi), Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum 1992.
- Çevik, Nevzat, *Urartu Kaya Mezarları ve Ölü Gömme Gelenekleri*, Ankara 2000.
- Çilingiroğlu, Altan, *Diauehi’de Bir Urartu Kalesi; Umudumtepe, Anadolu Araştırmaları VIII*, Ankara 1982.
- Çilingiroğlu, Altan, *Van - Dilkaya Höyüğü Kurtarma Kazısı 1985*, KST VIII - I, Ankara 1986.
- Çilingiroğlu, Altan ve Derin, Zafer, *Van - Dilkaya Kazısı 1990*, KST XIII - I, Ankara 1991.
- Dalkılıç, Neslihan ve Aksulu, Işık, “Midyat Geleneksel Kent Dokusu ve Evleri Üzerine Bir İnceleme”, *Gazi Üniversitesi Mühendislik - Mimarlık Fak. Dergisi*, 19(3), 2004, ss.
- Demirel Gökalp, Zeliha, *Yalvaç Müzesi Bizans Sikkeleri*, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü, Ankara 2009.
- Demirer, Ünal, *1996 Yılı Patara Oygu Mezarları Kurtarma Kazısı*, MKKS VIII, Ankara 1997.
- Demirer, Ünal, *Kibyra Metal Buluntuları* (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya 2013.
- Dörner, Frederich Karl ve Naumann, Rudolf, *Forschungen in Kommagene*, Berlin 1939.

- Dörtlük, Kayhan, *1975 Uylupınar Kazısı Raporu*, TAD XXIV - II, Ankara 1977.
- Dündar, Erkan, *PataraUnguentariumları, Patara IV.1*, Ege Yayınları, İstanbul 2008.
- Ekmen, Hamza, “Yeni Veriler Işığında Başlangıcından MÖ II. Binin Sonuna Kadar Anadolu'da Yakarak Gömme (Kremasyon) Geleneği”, *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, I, 2012, 23-49.
- Erdemgil, Selahaddin - Özorak, Fatma, *Antiochia ad Cragum*, TAD XXII - II, Ankara 1975.
- Erdoğan, Nihat ve Deniz, Mehmet, *Aktaş Mevkii Nekropol Kazısı 2013*, 23. Mz. Ç. ve KK. Semp., Mardin 2014.
- Erdoğan, Nihat ve Menteşe, Hasan, *Doğu Roma Sikkeleri*, Mardin Müze Müdürlüğü, Mardin 2015.
- Erkanal, Hayat, *Panaztepe Kazısının 1985 Yılı Sonuçları*, KST - IX, Ankara 1986.
- Erkanal, Hayat, *Girnavaz Kazıları 1988*, KST - XI, Ankara 1989.
- Erkanal, Hayat, *Mardin'in Eski Mezopotamya Kültürleri Açısından Yeri ve Önemi, Taşın Belleği Mardin*, (Ed. Filiz Özdem) Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2005.
- Ergeç, Rıfat, *Güney Kommagene Bölgesindeki Antik Dönem Nekropol ve Mezarları* (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya 1995.
- Genç, Elif, *Tilbaşar Orta Tunç Çağı Mezarı Işığında Pişmiş Toprak Çıplak Kadın Figürinleri ile İlgili Bazı Düşünceler*, Anatolia 2019.
- Goell, Theresa, *Samosata Archeological Excavations - II*, Turkey 1967.
- Güleç, E. Savaş, *Van-Dilkaya İskeletlerinin Paleoantropolojik İncelenmesi*, AST - IV, Ankara 1986.
- Günaltay, Şemsettin, *İran Tarihi*, TTK Basımevi, Ankara 1948.
- Gürler, Binnur, *Metropolis Hellenistik Dönem Seramiği*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir 1994.
- Hahn, Wolfgang, *Yeni Başlayan Bizans İmparatorluğunun Parası (Anastasius I, Justinian I, 491-565)*, Wien 2000.

- Hakman, Meral, “Klasik Dönem Yunan Heykeltıraşlığında Keder ve Yas”, *Anasay Dergisi*, 10, Ankara 2019.
- Işık, Cengiz, “Habibuşağı Nekropolü”, *Bellekten*, 51, Ankara 1987.
- Işık, Fahri, “Şirinlikale”, *Bellekten*, 51, Ankara 1987.
- İşkan, Havva ve Çevik, Nevzat, *Patara Nekropolü Kazıları*, KST - XX, Ankara 1999.
- İşler, İbrahim ve Çetin, Mehmet, *Dinler ve Diller Diyarı Midyat*, Midyat Belediyesi Yayını, İstanbul 2012.
- Karaöz Arıhan, Seda, *Karia Bölgesi Ölü Gömme Adetleri*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2007.
- Kızıltan, Zeynep, “Samsun Bölgesi Yüzey Araştırmaları”, *Bellekten*, LVI, Ankara 1992.
- Koch, Guntram, *Roma İmparatorluk Dönemi Lahitleri*, (Çev.: Z. Z. İlkelen), İstanbul 2001.
- Kodaş, Ergül ve Erdoğan, Nihat, *Boncuklu Tarla 2017 Yılı Kazıları*, KST 40-1, Çanakkale 2018.
- Kodaş, Ergül - Genç, Bülent - Güzel, Erkan - Labedon Kodaş, Charlotte - İpek, Bahattin - Erdoğan, Nihat, *Hırbe Helale Nekropol Alanı 2018 Yılı Kazıları*, Artuklu İnsan ve Toplum Bilim Dergisi, Mardin 2018.
- Korkut, Tahsin – Aytekin, Osman - Elyiğit, Ufuk, *2018 Yılı Mardin ve Batman İlleri (Tur Abdin) Ortaçağ Dönemi Kültür Varlıkları Yüzey Araştırması*, AST - 37-3, Ankara 2019.
- Köroğlu, Kemalettin, “Doğu Anadolu Kaya Mezar Gelenekleri”, *Arkeo Atlas Dergisi*, İstanbul 2005.
- Mansel, Arif Müfit, *Ege ve Yunan Tarihi*, TTK, Ankara 1971.
- Mattingly, Harold, *BMCR (British Museum'da Roma Cumhuriyeti Sikkeleri)* Cilt II, Cambridge University Press, Cambridge 1970.
- Mellaart, James, *Excavations at Hacilar*, Anat. st. - XI, Ankara 1961.
- Orthmann, Winfried, *Burial Customs of The III rd Millenium BC. in Euphrates Valley*, JC Marguerum (Ed. Le Moyen Euphrate), Strasbourg 1979.

- Ökse, Ayşe Tuba, *Gre Virike: Fırat Kenarı'nda Bir M.Ö. 3. Bin Kutsal Alanı*, Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fak. Dergisi, 19/2, Ankara 2002.
- Ökse, Ayşe Tuba, "İlisu Barajı İnşaat Sahasının Arkeolojik Potansiyeli", *Aras Türkiye Eski Yakındoğu Araştırmaları Dergisi*, İzmir 2019.
- Öner Akın, Canan ve Görmüş, Muhittin, "Türkiye'de Jeosit Uygulamalarına Güneydoğu Anadolu'dan İki Örnek: Hilar Harabeleri ve Kayaları (Ergani, Diyarbakır), Kuşçu ve Grekot Kalderaları (Derik, Mardin)", *70. Türkiye Jeoloji Kurultayı*, Ankara 2017.
- Özçatal, M. Fuat, "Gerdekkaya ve Yazılıkaya 1991 Yılı Çalışmaları", *Mz. Ç. ve KK. Semp. - III*, Ankara 1993.
- Özdizbay, Aşkım, *Perge Batı Nekropolisi M2 Mezar Yapısı* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2001.
- Özgen, Engin, *Oylum Höyük 1987 – 1989 Kazıları*, *Anatolica - XVI*, Ankara 1990.
- Özgüç, Tahsin, *Ön Tarihte Anadolu'da Ölü Gömme Adetleri*, TTK, Ankara 1948.
- Özgüç, Tahsin, *Altın-tepe II*, TTK, Ankara 1969.
- Özoral, Tanju, *1974-1975 Yılları Ağva Nekropolü Kurtarma Kazısı Raporu*, TAD-XXIV-II, Ankara 1977.
- Özyiğit, Ömer, *1988 Erythrai Sondaj Çalışmaları*, KST - XI-I, Ankara 1989.
- Rosenbaum, Elisabeth Alföldi, *Anamur Nekropolü*, TTK, Ankara 1971.
- Seeher, Jurgen, "Tarih Öncesi Zamanlarda Ölüm ve Gömü", *Arkeoloji ve Sanat Dergisi* 59, 1993.
- Sevin, Veli, "Frigler, Anadolu'da Pers Egemenliği", *Anadolu Uygarlıkları Ansiklopedisi*, İstanbul 1982.
- Sevin, Veli, *Malatya, Elazığ, Bingöl İlleri Yüzey Araştırmaları*, AST – V-II, Ankara 1986.
- Sevindi, Cemal ve Daşdemir, Dilek, "Kuruluşu, Gelişmesi ve Fonksiyonel Özellikleri Açısından Midyat Şehri", *Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fak. Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(46), 2011, 135-182.

- Süel, Mustafa, “Balıbağı 1989 Kurtarma Kazıları”, *Mz. Ç. ve KK. Semp.*, Ankara 1990.
- Sözen, Metin, *Taşın Belleği Mardin – Yeni ’den Mardin*, (Ed. Filiz Özdem), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2005.
- Strabon, *Geographika XII-XIV*, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul 2005.
- Şahoğlu, Vasıf - Vural, Hüseyin - Karaturgut, Emrullah, *Çeşme – Boyalık Erken Tunç Çağı Mezarlığı*, 26. AST - I, Ankara 2008.
- Şimşek, Mustafa, *Kibyra Yer Altı Oda Mezarları: Mimari ve Tipoloji* (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi), Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta 2013.
- Tekin, Oğuz, “Byzantine Coins From Yumuk Tepe Including A Lead Seal”, *Anatolia Antiqua*, VI, 1998,
- Thomson, J. Oliver, *History of Ancient Geography*, Cambridge University Press, New York 1948.
- Tokgöz, Dünder, *Şükranlı Nekropol Kazısı 1974*, TAD - XXIII-I, Ankara 1976.
- Tosun Yıldırım, Elif, *Mardin Müzesi Geç Antik Çağ Kandilleri* (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi), Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya 2020.
- Tosun, Murat, *Dara (Anastasiopolis) Roma ve Geç Antik Dönem (Parth-Sasani) Seramikleri* (Yayımlanmış Doktora Tezi), Mimar Sinan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mardin 2020.
- Uhri, Ahmet, *Batı Anadolu Erken Tunç Çağı Ölü Gömme Gelenekleri* (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir 2006.
- Uysal, Tenzile - Güzel, Erkan – Bingöl, Seydoş – Yılmaz, Mehmet Sait, *Üçgöl Kaya Mezarları Kurtarma Kazısı*, 26. Mz. Ç. ve KK. Semp., Hatay 2017.
- Üyümez, Mevlüt - Koçak, Özdemir - İlaslı, Ahmet, *Afyonkarahisar’ın Doğusunda Önemli Bir Orta Tunç Çağı Nekropolü: Dede Mezarı*, Belleten-71, Ankara 2007.
- Wagner, Jörg, *Seleukeia am Euphrat / Zeugma*, *Tubinger Atlas des Vorderen Orients*, Weisbaden 1976.

- Waldbaum, Jane C., *Philistine Tombs at Tellfara and Their Aegean Prototypes*, AJA 70 (American Journal of Archaeology), America 1966.
- Van Loon, Maurits Nanning, *Urartian Art*, Nederlands Historisch - Archaeologisch Instituut, İstanbul 1966.
- Vesberg, Olof ve Vestholm, Alfred, *The Swedish Cyprus Expedition IV: 3*, Stockholm 1956.
- Vermeule, Emily Townsend, *Greece in the Bronze Age*, The University of Chicago Press, Chicago 1972.
- Yıldırım, Ercüment, “Antik Çağda Evliliklerle Kurulan Müttefiklikler: I. Antiokhos”, *Türkiye Sosyal Araştırma Dergisi*, I, Ankara 2013, 247-268.
- Zeyrek, Turgut H., *Yukarı Söğütlü Nekropollerinden Kaya Mezarları*, Gaziantep Sosyal Bilimler Dergisi-6, Gaziantep 2007.
- Zoroğlu, Levent, *Kelenderis 1991 Yılı Kazısı*, KST - XIV-II, Ankara 1992.
- Zoroğlu, Levent, *Kelenderis I*, Dönmez Basımevi, Ankara 1994.

WEB KAYNAKLARI

<http://www.romeacrosseurope.com/?m=20161008#sthash.UEUC64xk.dpbs> (Erişim Tarihi: 10.06.2021)

<https://i1.wp.com/anadolununhikayesi.com/wp-content/uploads> (Erişim Tarihi: 02.06.2021)

https://pbs.twimg.com/media/EdyQZtfX0AEM_yy.jpg (Erişim Tarihi: 25.06.2021)

http://www.catacombe.org/uk_index.html (Erişim Tarihi: 20.06.2021)

http://www.yesilafsin.com/images/upload/KopyasY_map_mt_nemrut_big_kopya.jpg (Erişim Tarihi: 25.06.2021)

<https://i1.wp.com/anadolununhikayesi.com/wp-content/uploads> (Erişim Tarihi: 17.06.2021)

<https://i.arkeolojikhaber.com/images/2016/36/3081.jpg> (Erişim Tarihi: 04.07.2021)

<http://www.romeacrosseurope.com/?m=20161008#sthash.UEUC64xk.dpbs> (Erişim Tarihi: 09.06.2021)

<https://3.bp.blogspot.com> (Erişim Tarihi: 13.06.2021)

<https://pbs.twimg.com/media/CzlrnY3XEAA5t5RD.jpg> (Erişim Tarihi: 15.06.2021)

https://gdb.voanews.com/35B90C43-FBDD-48E9-A36C-252494E7A20D_w1597_n_r1_st.jpg (Erişim Tarihi: 25.07.2021)

<http://istmidyatililardernegi.org/images/home/4.jpg> (Erişim Tarihi: 07.08.2021)

https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/c/c1/Map_of_Assyria.png/1024px-Map_of_Assyria.png (Erişim Tarihi: 22.07.2021)

https://ogmmateryal.eba.gov.tr/panel/upload/soru/35_153_20180412103633_0.PNG (Erişim Tarihi: 04.06.2021)

<https://depo.sosyal-bilgiler.com/wp-content/uploads/2020/01/t51-g.d.anadolu-fiziki-copy-990x616.jpg> (Erişim Tarihi: 28.08.2021)

<https://encryptedtbn0.gstatic.com/images?q=tbn:ANd9GcRV27Ub> (Erişim Tarihi: 11.09.2021)

<http://www.postseyyah.com/wp-content/uploads/2020/01/COSuryaniKoyu004-768x512.jpg> (Erişim Tarihi: 06.09.2021)

https://pbs.twimg.com/media/D7_Q8bvWkAIKC8U?format=jpg&name=large (Erişim Tarihi: 19.07.2021)

<https://pbs.twimg.com/media/EgvgT60WkAU57Kq?format=jpg&name=large> (Erişim Tarihi: 23.06.2021)

MEZAR KATALOĞU**M. Kat. No. 1****Lev. No: 16a****Sayfa No: 31****Mezar Adı:** A Oda Mezar**Konum:** Mardin, Midyat /Merkez**Mezar Girişi:** Dromoslu, Dikdörtgen Formlu Kapı.**Plan Tipi:** Sıralı Odalı (İki Odalı).**Kayanın Niteliği:** Kireç Taşı.**Açıklama:**

Mezar, tamamen ana kayaya oyulmuş, doğu - batı yönlü, dromoslu ve iki odalıdır. Yaklaşık 9 m (doğu-batı) uzunluğunda ve 7 m (kuzey-güney) genişliğindedir. Mezar kapısı, ortalama 80 × 60 cm ölçülerinde olup batı yönde bulunmaktadır. Mezar tabanına dromos ve iki basamak ile inilmektedir.

Mezar, ortaya yakın bir yerde, bir kemer ile birbirine eşit olmayan iki bölüme (odaya) ayrılmaktadır. Batı yönde yer alan oda diğerinden daha büyük olarak işlenmiştir. Batı yöndeki odada 6 adet gömü bulunmaktadır. Doğu yönde yer alan odada ise ortada khamosorium tipli 1 lahit ve etrafında 4 adet olmak üzere toplam 5 gömü bulunmaktadır. Gömüler, kapı girişinden itibaren 1'den başlanarak (soldan) 11'e kadar numaralandırılmıştır.

Mezar odası içerisinde duvarlarda ve nişlerin alınlıklarında herhangi bir bezeme ya da kabartma yoktur.

Kaşılaştırma:**Tarihlendirme:** MS 4-6. Yy

M. Kat. No. 2

Lev. No: 33a

Sayfa No: 36

Mezar Adı: B Oda Mezar

Konum: Mardin, Midyat /Merkez

Mezar Girişi: Dromoslu, Dikdörtgen Formlu Kapı.

Plan Tipi: Tek Odalı

Kayanın Niteliği: Kireç Taşı.

Açıklama:

Mezar, tamamen ana kayaya oyulmuş, doğu - batı yönlü, dromoslu ve tek odalıdır. Yaklaşık 4.5 m (doğu-batı) uzunluğunda ve 5 m (kuzey-güney) genişliğindedir. Mezar kapısı, ortalama 120 × 65 cm ölçülerinde olup batı yönde bulunmaktadır. Mezar tabanına dromos ve iki basamak ile inilmektedir.

Tek odalı olan mezarın girişi karşısında ana kaya oyularak yapılmış 2 niş ve bu nişler içerisinde 2 gömü bulunmaktadır. İki gömü de kuzey-güney yönlüdür.

Mezar odası içerisinde duvarlarda ve nişlerin alınlıklarında herhangi bir bezeme ya da kabartma yoktur.

Kaşılaştırma:

Tarihlendirme: MS 4-6. yy

M. Kat. No: 3

Lev. No: 38a

Sayfa No: 37

Mezar Adı: C Oda Mezar

Konum: Mardin, Midyat /Merkez

Mezar Girişi: Dromoslu, Dikdörtgen Formlu Kapı.

Plan Tipi: Sıralı Odalı (İki Odalı).

Kayanın Niteliği: Kireç Taşı.

Açıklama:

Mezar, tamamen ana kayaya oyulmuş, doğu - batı yönlü, dromoslu ve iki odalıdır. Yaklaşık 8 m (doğu-batı) uzunluğunda ve 7 m (kuzey-güney) genişliğindedir. Mezar kapısı, ortalama 120 × 90 cm ölçülerinde olup batı yönde bulunmaktadır. Mezar tabanına dromos ve iki basamak ile inilmektedir.

Mezar, ortaya yakın bir yerde, bir kemer ile birbirine eşit olmayan iki bölüme (odaya) ayrılmaktadır. Doğu yönde yer alan oda diğerinden daha büyüktür. Batı yöndeki odada 1 adet gömü bulunmaktadır. Doğu yönde yer alan odada ise 5 gömü bulunmaktadır. Gömüler, kapı girişinden itibaren 1' den başlanarak (soldan) 6'ya kadar numaralandırılmıştır.

Mezar odası içerisinde herhangi bir bezeme ya da kabartma yoktur.

Kaşılaştırma:

Tarihlendirme: MS 4-6. yy

M. Kat. No. 4

Lev. No: 46a

Sayfa No: 40

Mezar Adı: D Oda Mezar

Konum: Mardin, Midyat /Merkez

Mezar Girişi: Dromoslu, Kare Formlu Kapı.

Plan Tipi: Tek Odalı

Kayanın Niteliği: Kireç Taşı.

Açıklama:

Mezar, tamamen ana kayaya oyulmuş, doğu - batı yönlü, dromoslu ve tek odalıdır. Yaklaşık 1.5 m (doğu-batı) uzunluğunda ve 2 m (kuzey-güney) genişliğindedir. Mezar kapısı, ortalama 52 × 45 cm ölçülerinde olup batı yönde bulunmaktadır. Mezar tabanına dromos ve iki basamak ile inilmektedir.

Mezar odasında 3 adet gömü bulunmaktadır. Bunlardan 2'si kuzey-güney yönlü, 1'i ise doğu-batı yönlüdür. Gömüler, kapı girişinden itibaren sol taraftan başlanarak 1'den 3'e kadar numaralandırılmıştır.

Mezar odası içerisinde herhangi bir bezeme ya da kabartma yoktur.

Kaşılaştırma:

Tarihlendirme: MS 4-6. yy

BULUNTU KATALOĞU

B. Kat. No. : 1
Lev. No : 50a-b-c
Sayfa No : 43
Eserin Adı : Kandil
Kazı Env. No : 06
Bulunduğu Yer : AOM-05/G
Yapıldığı Malzeme : P.T.
Ölçüleri :

Gövde Çapı : 7.5 x 5.8 cm

Ağız Çapı : -

Yüksekliği : 3.5 cm

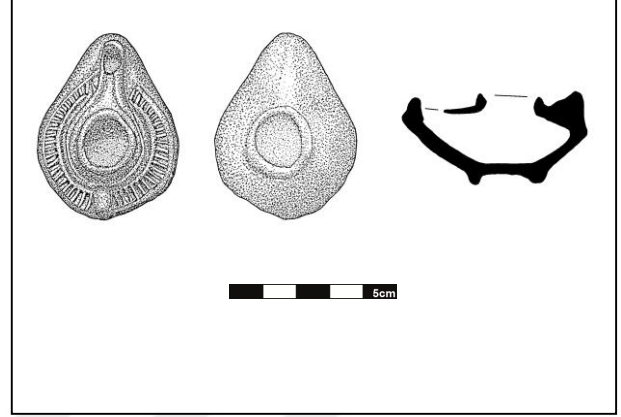
Hamur Rengi : 2.5 YR 8/2 pale brown.

Durumu : Sağlam Durumdadır.

Tanımı : Eser tümdür. Oval gövdeli, geniş omuzlu olup burun kısmı öne doğru uzatılarak yuvarlatılmıştır. Gövde üzerinde plastik dudaklı geniş yağ deliği mevcuttur. Yağ deliği ile fitil deliği arasında yağ oluğu bulunmaktadır. Omuzda çizgi bezeme vardır. Kandil yüksek halka kaidelidir.

Karşılaştırma : Bailey, 1988, Pl. 71 Q 2617

Tarihlendirme : MS 6. yy

B. Kat. No. : 2
Lev. No : 51a-b-c
Sayfa No : 43
Eserin Adı : Kandil
Kazı Env. No : 10
Bulunduğu Yer : AOM-Zemin
Yapıldığı Malzeme : P.T.
Ölçüleri :

Gövde Çapı : 8.9 x 6.8 cm

Ağız Çapı : -

Yüksekliği : 3.9 cm

Hamur Rengi : 2.5 YR 8/2 pale brown.

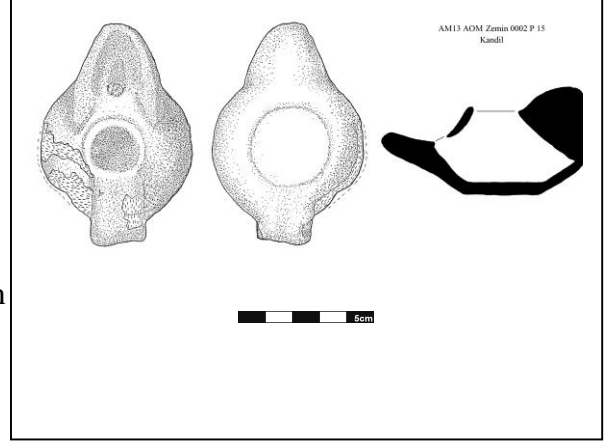
Durumu : Sağlam durumdadır.

Tanımı : Eser tümdür. Kandil oval gövdeli, geniş omuzlu olup burun kısmı öne doğru uzatılarak yuvarlatılmıştır. Gövde üzerinde plastik dudaklı geniş yağ deliği mevcuttur. Yağ deliği ile fitil deliği arasında yağ oluğu bulunmaktadır. Omuzda çizgi bezeme vardır. Kandil tutamak kulplu, yüksek halka kaidelidir.

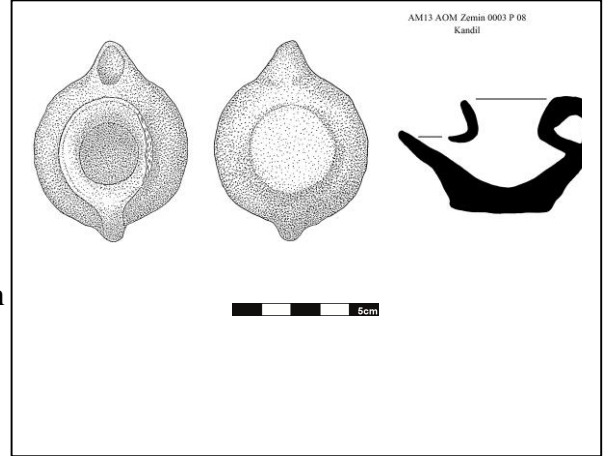
Karşılaştırma : Bailey, 1988, Pl. 71 Q 2617

Tarihlendirme : MS 6 - 7. yy

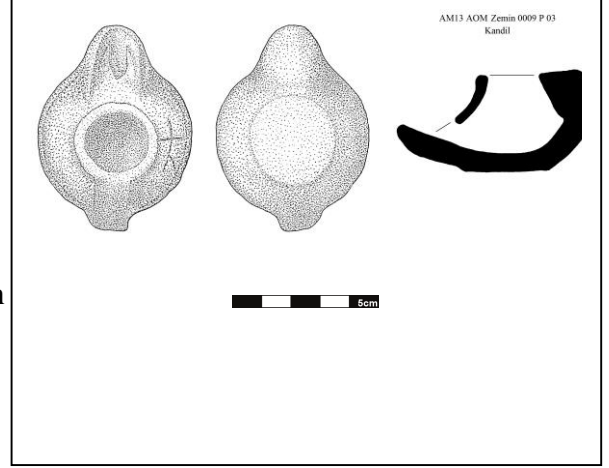
- B. Kat. No.** : 3
Lev. No : 52a-b-c
Sayfa No : 43
Eserin Adı : Kandil
Kazı Env. No : 14
Bulunduğu Yer : AOM-Zemin
Yapıldığı Malzeme : P.T.
Ölçüleri :
Gövde Çapı : 11 x 7.2 cm
Ağız Çapı : -
Yüksekliği : 4.6 cm
Hamur Rengi : 10 YR 7/3 very pale brown.
Durumu : Sağlam durumdadır.
Tanımı : Tea-pot (demlik) tiplidir. Eser tüm olup diskoid gövdelidir. Burun kısmı uzun olup ucu yuvarlatılmıştır. Oval fitil deliklidir. Gövdenin ortasında yukarı doğru yuvarlatılarak yükseltilmiş yağ deliği mevcuttur. Kulp gövdeye sonradan eklenmiştir. Kulp arası kapalı olarak üretilmiştir. Düz diplidir.
Karşılaştırma : Bailey, 1988, Pl. 125, Q3339-40.
Tarihlendirme : MS 5.- 6. yy

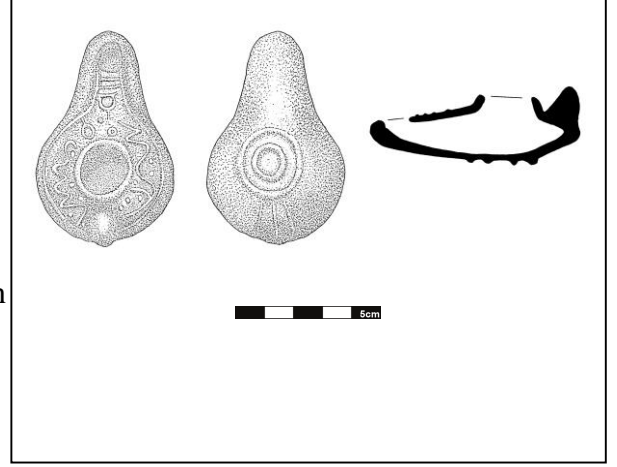
- B. Kat. No.** : 4
Lev. No : 53a-b-c
Sayfa No : 43
Eserin Adı : Kandil
Kazı Env. No : 22
Bulunduğu Yer : AOM-Zemin
Yapıldığı Malzeme : P.T.
Ölçüleri :
 Gövde Çapı : 8.7 x 6.9 cm
 Ağız Çapı : -
 Yükseklığı : 5 cm
Hamur Rengi : 10 YR 7/3 very pale brown.
Durumu : Sağlam durumdadır.
Tanımı : Tea-pot (demlik) tiplidir. Eser tüm olup diskoid gövdelidir. Burun kısmı uzun olup ucu yuvarlatılmıştır. Oval fitil deliklidir. Gövdenin ortasında yukarı doğru yuvarlatılarak yükseltilmiş yağ deliği mevcuttur. Kulp gövdeye sonradan eklenmiş olup arası kapalı olarak üretilmiştir. Düz diplidir.
Karşılaştırma : Bailey, 1988, Pl. 125, Q3339-40.
Tarihlendirme : MS 5.- 6. yy

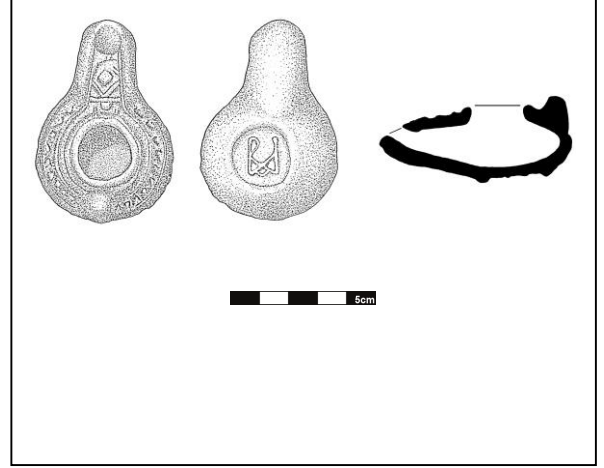
- B. Kat. No.** : 5
Lev. No : 54a-b
Sayfa No : 43
Eserin Adı : Kandil
Kazı Env. No : 37
Bulunduğu Yer : AOM-Zemin
Yapıldığı Malzeme : P.T.
Ölçüleri :
Gövde Çapı : 9 x 6.8 cm
Ağız Çapı : -
Yüksekliği : 4.3 cm
Hamur Rengi : 10 YR 7/3 very pale brown.
Yapım Tekniği : Kalıp yapımı.
Durumu : Sağlam durumdadır.
Tanımı : Tea-pot (demlik) tiplidir. Eser tüm olup diskoid gövdelidir. Burun kısmı uzun olup ucu yuvarlatılmıştır. Oval fitil deliklidir. Gövdenin ortasında yukarı doğru yuvarlatılarak yükseltilmiş yağ deliği mevcuttur. Kulp gövdeye sonradan eklenmiş olup arası kapalı olarak üretilmiştir. Düz diplidir.
- Karşılaştırma** : Bailey, 1988, Pl. 125, Q3339-40.
Tarihlendirme : MS 5.- 6. yy

B. Kat. No.	: 6
Lev. No	: 55a-b-c
Sayfa No	: 43
Eserin Adı	: Kandil
Kazı Env. No	: 07
Bulunduğu Yer	: COM-Zemin
Yapıldığı Malzeme	: P.T.
Ölçüleri	:
Gövde Çapı	: 9.6 x 6.3 cm
Ağız Çapı	: -
Yükseklği	: 3.1 cm
Hamur Rengi	: 2.5 YR 8/2 pale brown.
Yapım Tekniği	: Kalıp yapımı.
Durumu	: Sağlam durumdadır.
Tanımı	: Armut biçimli olup sivri uçlu gövde yapısına sahiptir. Yarı konik tutamaklıdır. Yağ deliği ve fitil deliği ovaldir. Gövde üzerinde kabartma tekniğiyle yapılmış çizgisel bezemeler bulunmaktadır. Dip kısmı yuvarlaktır.
Karşılaştırma	: Bailey 1988, Pl.60 Q2341.
Tarihlendirme	: MS 5.- 6. yy

- B. Kat. No.** : 7
Lev. No : 56a-b-c
Sayfa No : 43
Eserin Adı : Kandil
Kazı Env. No : 12
Bulunduğu Yer : AOM-07/G
Yapıldığı Malzeme : P.T.
Ölçüleri :
Gövde Çapı : 8.7 x 6 cm
Ağız Çapı : -
Yüksekliği : 3.7 cm
Hamur Rengi : 2.5 YR 8/2 pale brown.
Yapım Tekniği : Kalıp yapımı.
Durumu : Sağlam durumdadır.
Tanımı : Yuvarlak gövdeli olup sivri uçlu gövde yapısına sahiptir. Yarı konik tutamaklıdır. Yağ deliği ve fitil deliği ovaldir. Gövde üzerinde kabartma tekniğiyle yapılmış çizgisel bezemeler bulunmaktadır. Dip kısmı yuvarlaktır.
Karşılaştırma : Bailey 1988, Pl.60 Q2341.
Tarhlendirme : MS 5.- 6. yy

B. Kat. No. : 8
Lev. No : 57a-b
Sayfa No : 44
Eserin Adı : Unguentarium
Kazı Env. No : 39
Bulunduğu Yer : AOM-05/G
Yapıldığı Malzeme : Cam

Ölçüleri :

Gövde Çapı : 5.5 cm

Kalınlık : 0.5 cm

Yükseklığı : 8.7 cm

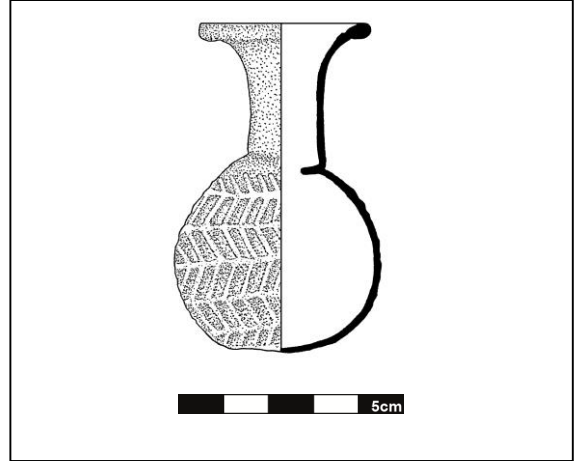
Yapım Tekniğı : Kalıba üfleme tekniğı

Durumu : Sağlam durumdadır.

Tanımı : Kalıba üfleme tekniğı ile yapılmıştır. Dışa eğik ağız kenarlı, uzun silindirik boyunlu ve yuvarlak bir gövde yapısına sahiptir. Gövde üzerinde paralel çizgiler ile oluşturulmuş karbartma şeklinde süsleme öğeleri bulunmaktadır.

Kaşılaştırma :

Tarihlendirme : MS 3-4. yy (?)

B. Kat. No. : 9
Lev. No : 58a-b
Sayfa No : 44
Eserin Adı : Unguentarium
Kazı Env. No : 40
Bulunduğu Yer : AOM-09/G
Yapıldığı Malzeme : Cam
Ölçüleri :

Gövde Çapı : 5.4 cm

Kalınlık : 0.4 cm

Yüksekliği : 9.3 cm

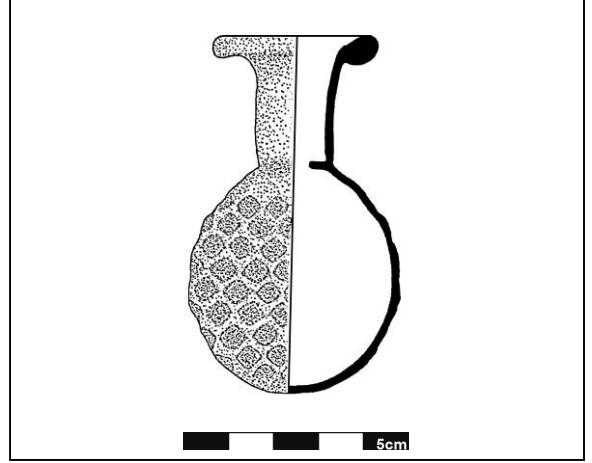
Yapım Tekniği : Kalıba üfleme tekniği.

Durumu : Sağlam durumdadır.

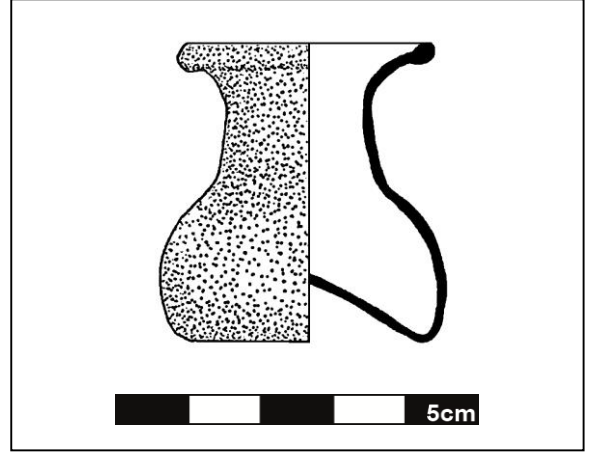
Tanımı : Kalıba üfleme tekniği ile yapılmıştır. Dışa eğik ağız kenarlı, uzun silindirik boyunlu ve yuvarlak bir gövde yapısına sahiptir. Gövde üzerinde paralel çizgiler ile oluşturulmuş karbartma şeklinde süsleme öğeleri bulunmaktadır.

Kaşılaştırma :

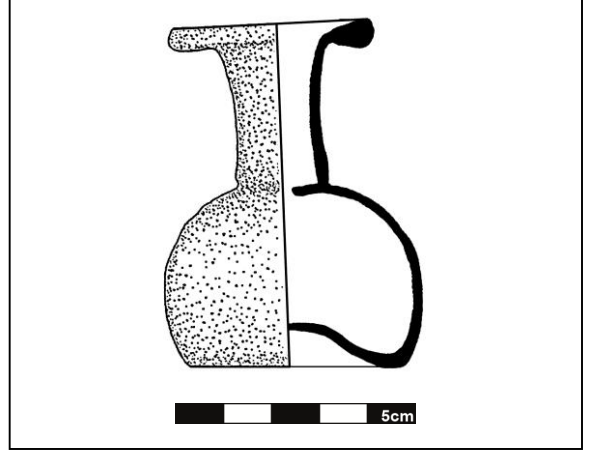
Tarihlendirme : MS 3-4. yy (?)

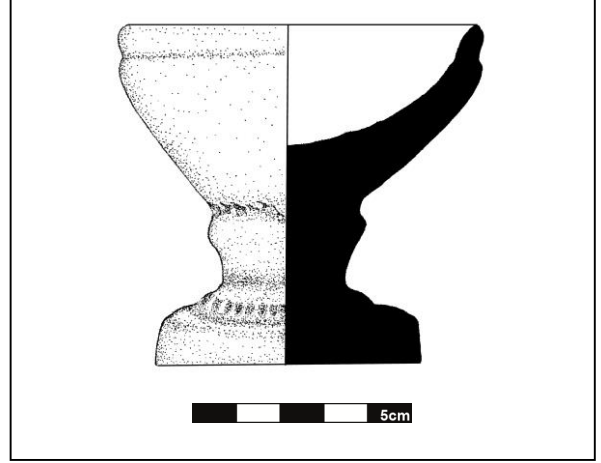
- B. Kat. No.** : 10
Lev. No : 59a-b
Sayfa No : 44
Eserin Adı : Unguentarium
Kazı Env. No : 41
Bulunduğu Yer : COM-04/G
Yapıldığı Malzeme : Cam
Ölçüleri :
 Gövde Çapı : 3.9 cm
 Kalınlık : 0.2 cm
 Yükseklığı : 4.2 cm
Yapım Tekniğı : Kalıp yapımı.
Durumu : Sağlam durumdadır.
Tanımı : Serbest üfleme tekniğı kullanarak alet ile şekillendirilmiştir. Dışa eğik ağız kenarlı, uzun silindirik boyunlu ve yuvarlak bir gövde yapısına sahiptir. Gövdenin alt kısmında içe çökertme tekniğı kullanılmıştır.
Karşılaştırma :
Tarihlendirme : MS 3-4. yy (?)

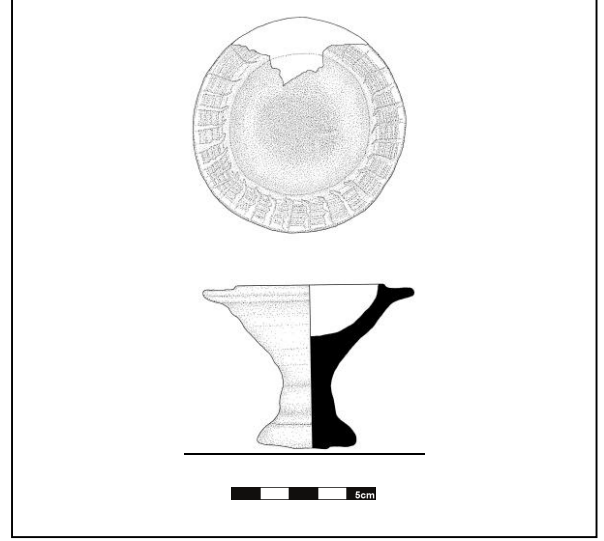
B. Kat. No.	: 11
Lev. No	: 60a-b
Sayfa No	: 44
Eserin Adı	: Unguentarium
Kazı Env. No	: 42
Bulunduğu Yer	: AOM-05/G
Yapıldığı Malzeme	: Cam
Ölçüleri	:
Gövde Çapı	: 6.6 x 4.6 cm
Ağız Çapı	: -
Yüksekliği	: 0.3 cm
Yapım Tekniği	: Serbest üfleme tekniği.
Durumu	: Sağlam durumdadır.
Tanımı	: Serbest üfleme tekniği kullanılarak alet ile şekillendirilmiştir. Dışa eğik ağız kenarlı, uzun silindirik boyunlu ve yuvarlak bir gövde yapısına sahiptir. Gövdenin alt kısmında içe çökertme tekniği kullanılmıştır.
Karşılaştırma	:
Tarihlendirme	: MS 3-4. yy (?)

B. Kat. No. : 12
Lev. No : 61a
Sayfa No : 46
Eserin Adı : Kadeh
Kazı Env. No : 111
Bulunduğu Yer : AOM-10/G
Yapıldığı Malzeme : P.T.
Ölçüleri :
Çap : 11 cm
Kalınlık : 0.6 cm
Yüksekliği : 10 cm
Hamur Rengi : 9 YR 8/3 brown.
Durumu : Kaidenin bir bölümü kırık ve eksiktir.
Tanımı : Düz ağızlı, konik gövdeli ve yüksek kaidelidir. Dudak kısmında ve kaide kısmında baskı bezemeler bulunmaktadır.
Karşılaştırma :
Tarihlendirme : MS 6. yy (?)

B. Kat. No.	: 13
Lev. No	: 61b
Sayfa No	: 46
Eserin Adı	: Kadeh
Kazı Env. No	: 112
Bulunduğu Yer	: AOM-Zemin
Yapıldığı Malzeme	: P.T.
Ölçüleri	:
Çap	: 9.3 cm
Kalınlık	: 0.7 cm
Yüksekliği	: 10 cm
Hamur Rengi	: 7.5 YR 7/6 pale brown.
Durumu	: Ağız kısmı kırık ve eksiktir.
Tanımı	: Dışa çekik geniş ağızlı, konik gövdeli ve yüksek kaidelidir. Dudak kısmında ve kaide kısmında baskı bezemeler bulunmaktadır.
Karşılaştırma	: Tosun 1991: Kat. No. 413, s. 950; Mundell-Mango 2002: Fig. 19: 5.
Tarihlendirme	: MS 6. yy (?)

B. Kat. No. : 14
Lev. No : 62a
Sayfa No : 46
Eserin Adı : Çömlek
Kazı Env. No : 113
Bulunduğu Yer : DOM-Zemin
Yapıldığı Malzeme : P.T.
Ölçüleri :
Gövde Çapı : 9.1 cm
Kalınlık : 0.9 cm
Yüksekliği : 18 cm
Hamur Rengi : 10 YR 8/3 very pale brown.
Durumu : Sağlam durumdadır.
Tanımı : Dışa çekik ağızlı, kısa basık boyunlu, şişkin gövdelidir. Dip kısmı ise halka şeklindedir.
Karşılaştırma :
Tarihlendirme : MS 6. yy (?)

B. Kat. No. : 15
Lev. No : 62b
Sayfa No : 46
Eserin Adı : Testi
Kazı Env. No : 114
Bulunduğu Yer : DOM-Zemin
Yapıldığı Malzeme : P.T.
Ölçüleri :
 Gövde Çapı : 9.5 cm
 Kalınlık : 0.9 cm
 Yükseklığı : 15 cm
Hamur Rengi : 3 YR 8/4 brown.
Durumu : Sağlam durumdadır.

Tanımı : Tek kulpludur. Dışa çekik ağızlı, kısa basık boyunlu, şişkin gövdelidir. Dip kısmı ise düzdür.
Karşılaştırma :
Tarihlendirme : MS 6 yy (?)

B. Kat. No. : 16
Lev. No : 62c
Sayfa No : 46
Eserin Adı : Testi
Kazı Env. No : 118
Bulunduğu Yer : COM-Zemin
Yapıldığı Malzeme : P.T.
Ölçüleri :
Gövde Çapı : 8.8 cm
Kalınlık : 0.3 cm
Yüksekliği : 9.5 cm
Hamur Rengi : 7.5 YR 7/4 pale brown.
Durumu : Sağlam durumdadır.
Tanımı : Tek kulpludur. Dışa çekik ağızlı, kısa basık boyunlu, şişkin gövdelidir. Dip kısmı ise düzdür.
Karşılaştırma :
Tarihlendirme : MS 6. yy (?)

B. Kat. No.	: 17
Lev. No	: 63a
Sayfa No	: 45
Eserin Adı	: Kolye
Kazı Env. No	: 77
Bulunduğu Yer	: AOM-Zemin
Yapıldığı Malzeme	: Değerli Taşlar
Ölçüleri	:
Gövde Çapı	: -
Ağız Çapı	: -
Yüksekliği	: -
Hamur Rengi	: -
Durumu	: Sağlam durumdadır.
Tanımı	: Uzun, silindirik, yuvarlak vb. çeşitli form ve boyutlardaki taşlardan oluşan bir kolyedir. Taş türleri arasında; akik, serpantin ve çakıl taşı bulunmaktadır. Ayrıca içerisinde, bir kaç adet cam boncuk da bulunmaktadır.
Karşılaştırma	:
Tarihlendirme	:

B. Kat. No.	: 18
Lev. No	: 63b
Sayfa No	: 45
Eserin Adı	: Kolye
Kazı Env. No	: 81
Bulunduğu Yer	: AOM-02/G
Yapıldığı Malzeme	: Değerli Taşlar
Ölçüleri	:
Gövde Çapı	: -
Ağız Çapı	: -
Yüksekliği	: -
Hamur Rengi	: -
Yapım Tekniği	: -
Durumu	: Sağlam durumdadır.
Tanımı	: Uzun, silindirik, yuvarlak vb. çeşitli form ve boyutlardaki taşlardan oluşan bir kolyedir. Taş türleri arasında; akik, serpantin ve çakıl taşı bulunmaktadır. Ayrıca içerisinde, bir kaç adet cam boncuk da bulunmaktadır. Kolye 95 adet taştan oluşmaktadır.
Karşılaştırma	:
Tarihlendirme	:

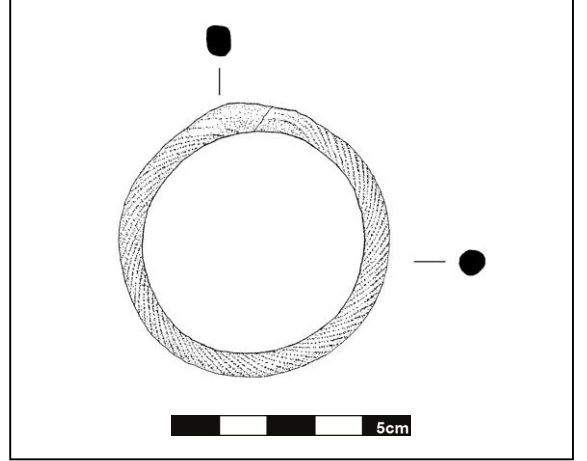
B. Kat. No.	: 19
Lev. No	: 64a
Sayfa No	: 45
Eserin Adı	: Kolye
Kazı Env. No	: 87
Bulunduğu Yer	: AOM-04/G
Yapıldığı Malzeme	: Değerli Taşlar
Ölçüleri	:
Gövde Çapı	: -
Ağız Çapı	: -
Yüksekliği	: -
Hamur Rengi	: -
Yapım Tekniği	: -
Durumu	: Sağlam durumdadır.
Tanımı	: Uzun, silindirik, yuvarlak vb. çeşitli form ve boyutlardaki taşlardan oluşan bir kolyedir. Taş türleri arasında; akik, serpantin ve çakıl taşı bulunmaktadır. Ayrıca içerisinde, bir kaç adet cam boncuk da bulunmaktadır. Kolye 65 adet taştan oluşmaktadır.
Karşılaştırma	: -
Tarihlendirme	: -

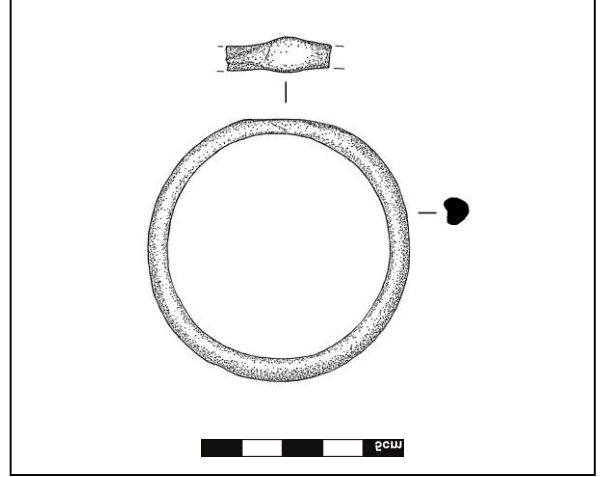
B. Kat. No.	: 20
Lev. No	: 64b
Sayfa No	: 45
Eserin Adı	: Kolye
Kazı Env. No	: 105
Bulunduğu Yer	: COM-Zemin
Yapıldığı Malzeme	: Değerli Taşlar
Ölçüleri	:
Gövde Çapı	: -
Ağız Çapı	: -
Yüksekliği	: -
Hamur Rengi	: -
Yapım Tekniği	: -
Durumu	: Sağlam durumdadır.
Tanımı	: Uzun, silindirik, yuvarlak vb. çeşitli form ve boyutlardaki taşlardan oluşan bir kolyedir. Taş türleri arasında; akik, serpantin ve çakıl taşı bulunmaktadır. Ayrıca içerisinde, bir kaç adet cam boncuk da bulunmaktadır. Kolye 45 adet taştan oluşmaktadır.
Karşılaştırma	: -
Tarihlendirme	: -

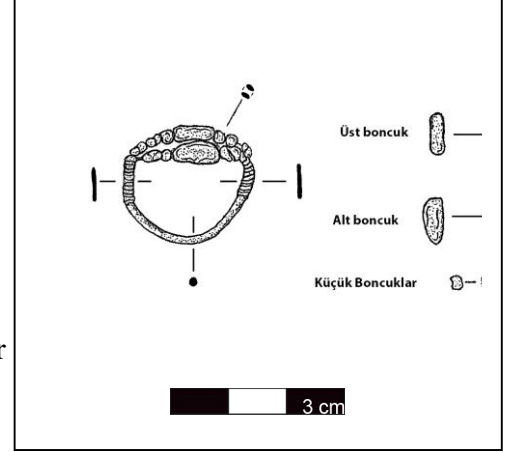
B. Kat. No.	: 21
Lev. No	: 65a
Sayfa No	: 46
Eserin Adı	: Bilezik
Kazı Env. No	: 44
Bulunduğu Yer	: COM-Zemin
Yapıldığı Malzeme	: Cam
Ölçüleri	:
Çap	: 6.4 cm
Kalınlık	: 0.5 cm
Yüksekliği	: -
Hamur Rengi	: -
Yapım Tekniği	: -
Durumu	: Sağlam durumdadır.
Tanımı	: Yuvarlak, burgulu, siyah renkli cam bilezik.
Karşılaştırma	: Lightfoot, 2005, s. 179.
Tarihlendirme	: MS 6. Yy

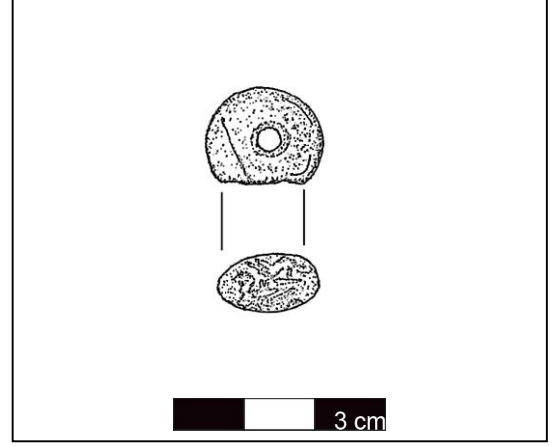
B. Kat. No.	: 22
Lev. No	: 65b
Sayfa No	: 46
Eserin Adı	: Bilezik
Kazı Env. No	: 45
Bulunduğu Yer	: AOM-03/G
Yapıldığı Malzeme	: Cam
Ölçüleri	:
Çap	: 7.4 cm
Kalınlık	: 0.8 cm
Yüksekliği	: -
Hamur Rengi	: -
Yapım Tekniği	: -
Durumu	: Sağlam durumdadır.
Tanımı	: Yuvarlak, düz, siyah renkli cam bilezik.
Karşılaştırma	: Lightfoot, 2005, s. 179.
Tarihlendirme	: MS 6. Yy

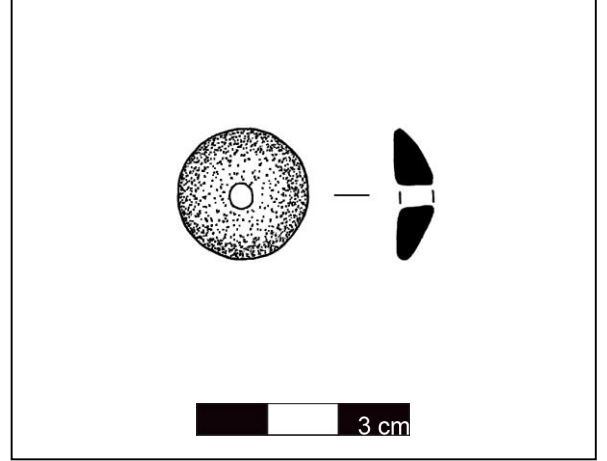
B. Kat. No.	: 23
Lev. No	: 65c
Sayfa No	: 46
Eserin Adı	: Yüzük
Kazı Env. No	: 48
Bulunduğu Yer	: AOM-Zemin
Yapıldığı Malzeme	: Bakır, Değerli Taşlar
Ölçüleri	:
Çap	: 2.8 cm
Kalınlık	: 0.1 cm
Yüksekliği	: -
Hamur Rengi	: -
Yapım Tekniği	: El yapımı.
Durumu	: Sağlam durumdadır.
Tanımı	: Bakır tel üzerine bir adet yeşil, bir adet bordo ve altışar adet sedef boncuk yerleştirilerek oluşturulmuştur. Her iki kenarından tel burgularla sabitlenmiştir.
Karşılaştırma	: -
Tarihlendirme	: -

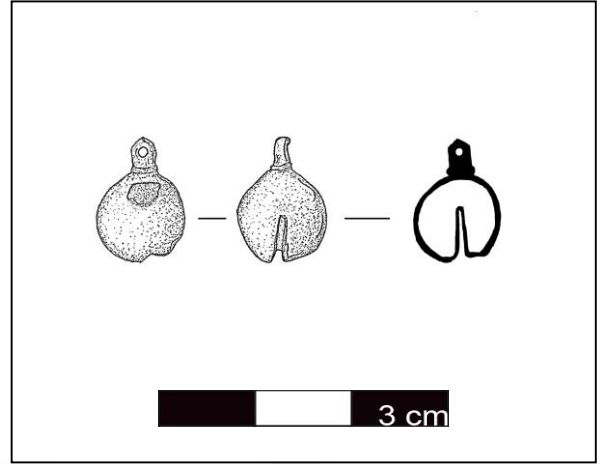
B. Kat. No. : 24
Lev. No : 66a-b
Sayfa No : 46
Eserin Adı : Damga Mühür
Kazı Env. No : 58
Bulunduğu Yer : COM-02/G
Yapıldığı Malzeme : Akik Taşı
Ölçüleri :
Çap : 2 cm
Kalınlık : 0.5 cm
Yüksekliği : -
Hamur Rengi : -
Yapım Tekniği : -
Durumu : Sağlam durumdadır.
Tanımı : Akik taşından yapılmış, yuvarlak formlu damga mühür.
Damganın olduğu yüzde balıkçıl bir su kuşu benzeri bir hayvan resmedilmiştir.
Karşılaştırma : -
Tarihlendirme : -

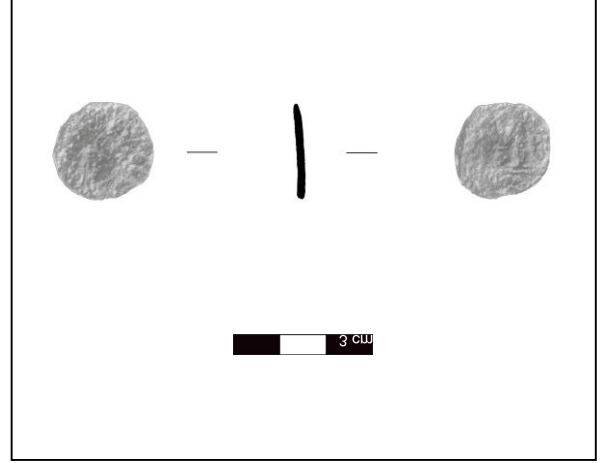
B. Kat. No. : 25
Lev. No : 67a-b
Sayfa No : 46
Eserin Adı : Ağırşak
Kazı Env. No : 64
Bulunduğu Yer : AOM-Zemin
Yapıldığı Malzeme : Taş
Ölçüleri :
 Çap : 2 cm
 Kalınlık : 0.6 cm
 Yükseklığı : -
Hamur Rengi : -
Yapım Tekniğı : -
Durumu : Sağlam durumdadır.
Tanımı : Yuvarlak formlu, ortasında delik taş ağırşak.
Karşılaştırma : -
Tarihlendirme : -

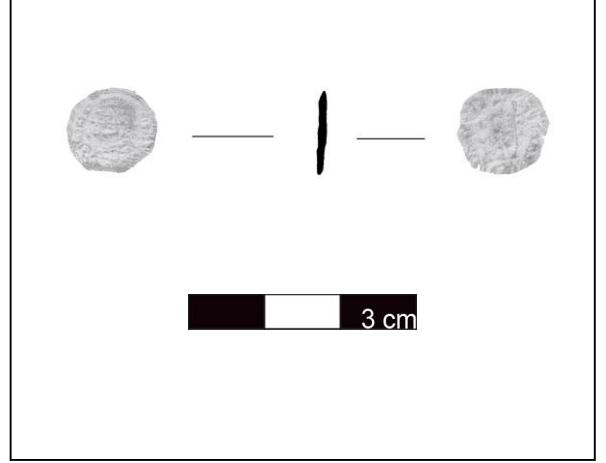
B. Kat. No.	: 26
Lev. No	: 68a-b
Sayfa No	: 36
Eserin Adı	: Çan
Kazı Etüt No	: 63
Bulunduğu Yer	: BOM-02/G
Yapıldığı Malzeme	: Bakır
Ölçüleri	:
Çap	: 2.5 cm
Kalınlık	: 0.2 cm
Yüksekliği	: 3.4 cm
Hamur Rengi	: -
Yapım Tekniği	: -
Durumu	: Deforme olan eser, kırık ve eksiktir.
Tanımı	: Küre formudur. Üst kısmında ip deliği bulunmaktadır.
Karşılaştırma	: -
Tarihlendirme	: -

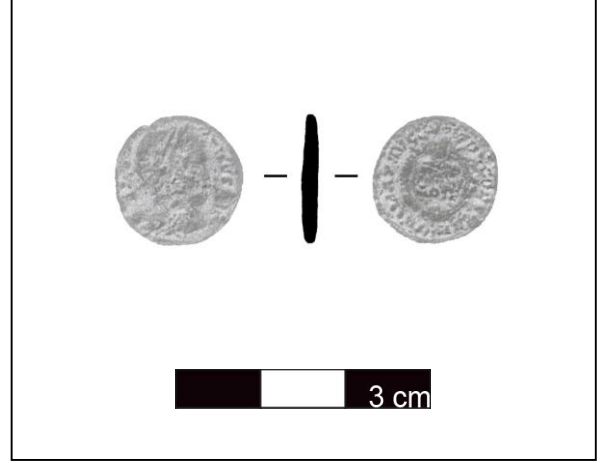
- B. Kat. No.** : 27
Lev. No : 68a-b
Sayfa No : 44
Eserin Adı : Sikke
Kazı Env. No : 66
Bulunduğu Yer : COM-03/G
Yapıldığı Malzeme : Bakır
Ölçüleri :
Çap : 3 cm
Kalınlık : 0.3 cm
Yapım Tekniği : Kalıp yapımı.
Durumu : Sağlam durumdadır.
Tanımı : Ön yüz: Sola dönük imparator portresi ve aşınmış halde Latince lejant bulunmaktadır.
Lejant: [DNIVSTI]-NVS PP AVG.
Arka yüz: Ortada 'M' harfi, solda ve sağda yıldız, üstte haç bulunmaktadır. M" harfi altında atölye: "A", kesimde darp yeri "CON", Constantinopolis. Eser korozyona uğradığından lejant tam okunamamaktadır.
Karşılaştırma : DOC 12; Sear 1999, no. 65; MIB 15.
Tarihlendirme : Iustinus I (MS 518-527)

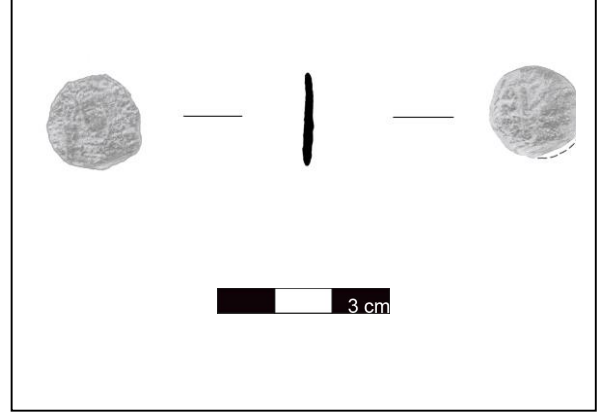
B. Kat. No.	: 28
Lev. No	: 69a-b
Sayfa No	: 44
Eserin Adı	: Sikke
Kazı Env. No	: 67
Bulunduğu Yer	: AOM-Zemin
Yapıldığı Malzeme	: Bakır
Ölçüleri	:
Çap	: 1.9 cm
Kalınlık	: 0.2
Yapım Tekniği	: Kalıp yapımı.
Durumu	: Korozyonlu
Tanımı	: Ön Yüz: Licinus I başı; profilden sağa, diademli, üstünde zırh, bir elinde globus diğerinde mappa tutuyor. Lej: [IMPLICI]-NIVSAVG Arka Yüz: Iupiter ayakta, boydan, gövde 4/3 oranında cepheden, baş sola dönük. Sol omzunda chlamys. Bir elinde Victoria, diğerinde scepter tutuyor. Ayağının önünde elleri arkasından bağlı savaş esiri. Sağ boşlukta "B". Lej: [IOVICON S - ERVA]TORIAVCC. Darp yeri okunaksız.
Karşılaştırma	: RIC VII 693, no. 44
Tarihlendirme	: Licinius I (MS 308-324)

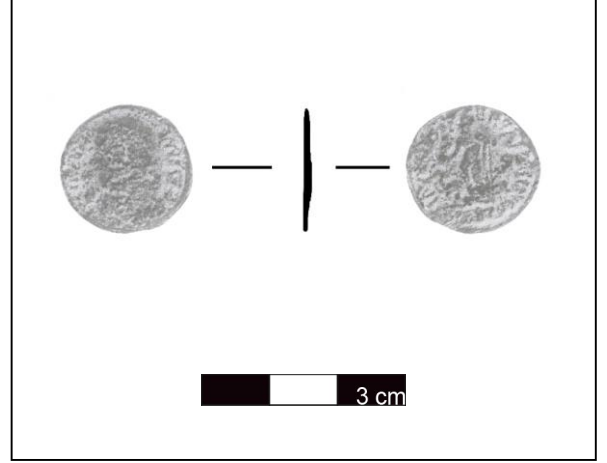
B. Kat. No.	: 29
Lev. No	: 70a-b
Sayfa No	: 44
Eserin Adı	: Sikke
Kazı Env. No	: 68
Bulunduğu Yer	: AOM-Zemin
Yapıldığı Malzeme	: Bakır
Ölçüleri	:
Çap	: 1.7 cm
Kalınlık	: 0.2 cm
Yapım Tekniği	: Kalıp yapımı.
Durumu	: Korozyonlu.
Tanımı	: Ön yüzünde; sola dönük imparator portresi ve çevresinde aşınmış Latince yazı bulunmaktadır. Arka yüzünde ise çelenk içerisinde 'VOT – XX' yazısı bulunmaktadır. Etrafındaki lejantta, aşınmış latince yazı bulunmaktadır. Korozyondan dolayı lejant okunamamaktadır.
Karşılaştırma	: -
Tarihlendirme	: Tanımlanamadı.

- B. Kat. No.** : 30
Lev. No : 71a-b
Sayfa No : 44
Eserin Adı : Sikke
Kazı Env. No : 69
Bulunduğu Yer : AOM-02/G
Yapıldığı Malzeme : Bakır
Ölçüleri :
 Çap : 2.2 cm
 Kalınlık : 0.2
Yapım Tekniği : Kalıp yapımı.
Durumu : Korozyonlu
Tanımı : Ön yüz: Iustinianus I büstü, baş profilden sağa dönük.
 Diademli, zırlı ve paludementumlu.
 Lej. : DNIUSTINI – ANUS[PPAVC].
 Arka yüz: ise ‘K’ monogramı bulunmaktadır. Eser korozyona uğradığından dolayı lejant okunamamaktadır.
Karşılaştırma : DOC I; Hahn MIBE 96, no. 69
Tarihlendirme : Iustinianus I (MS 527-565)

B. Kat. No.	: 31
Lev. No	: 72a-b
Sayfa No	: 44
Eserin Adı	: Sikke
Kazı Env. No	: 70
Bulunduğu Yer	: AOM-Zemin
Yapıldığı Malzeme	: Bakır
Ölçüleri	:
Çap	: 2.2 cm
Kalınlık	: 0.2 cm
Yapım Tekniği	: Kalıp yapımı.
Durumu	: Korozyonlu.
Tanımı	: Ön Yüz: Licinus I başı; profilden sola, diademli, üstünde zırh, bir elinde globus diğerinde mappa tutuyor. Lej: [IMPLICI]-NIVSAVG. Arka Yüz: Iupiter ayakta, boydan, gövde 4/3 oranında cepheden, baş sola dönük. Sol omzunda chlamys. Bir elinde Victoria, diğerinde scepter tutuyor. Ayağının önünde elleri arkasından bağlı savaş esiri. Sağ boşlukta "S". Lej.: IOVI[CO]NS - ERVATORIAVCC. Kesimde darp yeri SMANT, Antiochia.
Karşılaştırma	: RIC VII 693, no. 44.
Tarihlendirme	: Licinius I (MS 308-324)

B. Kat. No. : 32
Lev. No : 73a-b
Sayfa No : 44
Eserin Adı : Sikke
Kazı Env. No : 71
Bulunduğu Yer : AOM-04/G
Yapıldığı Malzeme : Bakır
Ölçüleri :

Çap : 1.8 cm

Kalınlık : 0.2 cm

Yapım Tekniği : Kalıp yapımı.

Durumu : Korozyonlu.

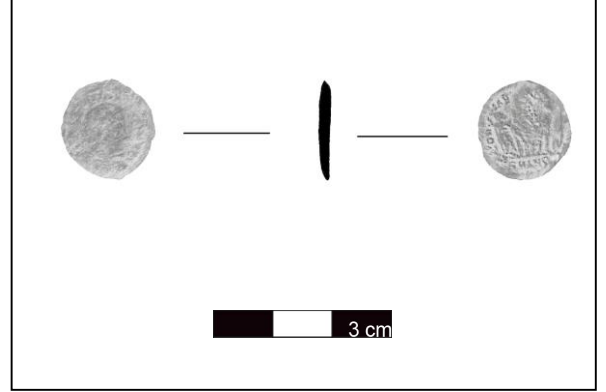
Tanımı : Ön yüz: Constantinus I başı; profilden sağa, zırhlı ve diademli.

Lej: CO[NS]TANTI[NVS MAX] AVG

Arka yüz: İki Roma askeri boydan ve cepheden, bir ellerinde mızrak diğerinde kalkan, aralarında çift standart. Lej.: GLOR - IA [EXERCITVS]. Kesimde SMANB, Antiochia.

Karşılaştırma : RIC VII, s. 693, no. 86.e.

Tarihlendirme : Constantinus I (MS 307-337).

B. Kat. No. : 33
Lev. No : 74a-b
Sayfa No : 44
Eserin Adı : Sikke
Kazı Env. No : 72
Bulunduğu Yer : AOM-04/G
Yapıldığı Malzeme : Bakır
Ölçüleri :

Çap : 1.7 cm

Kalınlık : 0.1 cm

Yapım Tekniği : Kalıp yapımı.

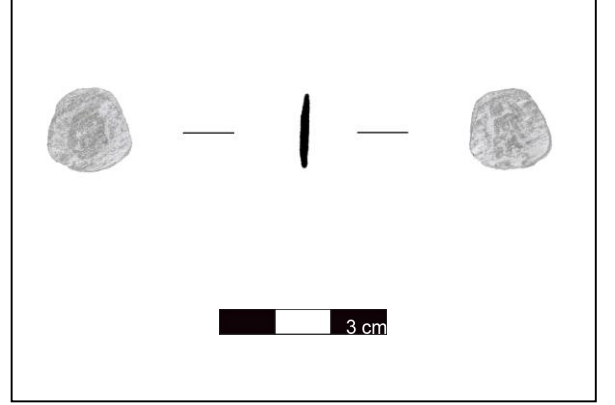
Durumu : Korozyonlu

Tanımı : Ön yüz: Sola dönük imparator portresi oldukça aşınmış durumdadır. Çevresinde aşınmış Latince yazı bulunmaktadır.

Arka yüz: Iupiter ayakta, boydan, gövde 4/3 oranında cepheden, baş sola dönük. Sol omzunda chlamys. Bir elinde Victoria, diğerinde scepter tutuyor. Lej. Okunaksız.

Karşılaştırma : -

Tarihlendirme : Tanımlanamadı.

B. Kat. No. : 34
Lev. No : 75a-b
Sayfa No : 44
Eserin Adı : Sikke
Kazı Env. No : 73
Bulunduğu Yer : AOM-Zemin
Yapıldığı Malzeme : Bakır
Ölçüleri :

Çap : 1.9 cm

Kalınlık : 0.2 cm

Yapım Tekniği : Kalıp yapımı.

Durumu : Korozyonlu.

Tanımı : Ön Yüz: Constantiopolis şehir personifikasyonu; miğferli, zırlı ve mızraklı sağa dönük.

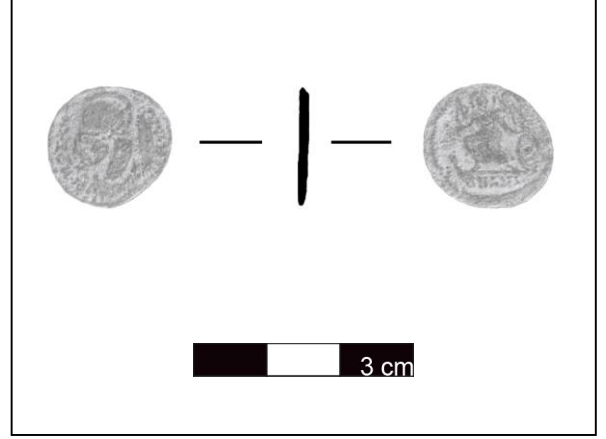
Lej. CONSTAN-TINOPOLI

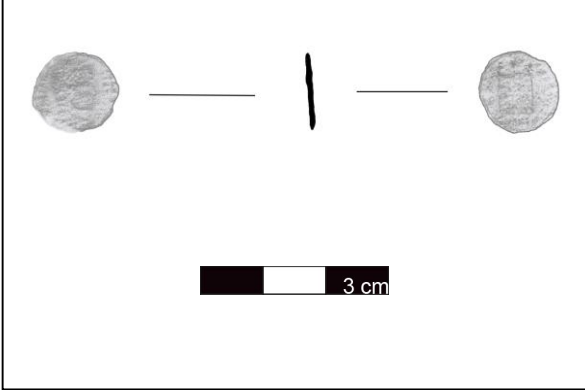
Arka Yüz: Victoria; boydan, gövde 4/3 oranında cepheden, baş sağa dönük. Bir elinde mızrak, diğerinde kalkan.

Lejantsız, kesitte darp yeri SMANI, Antiochia.

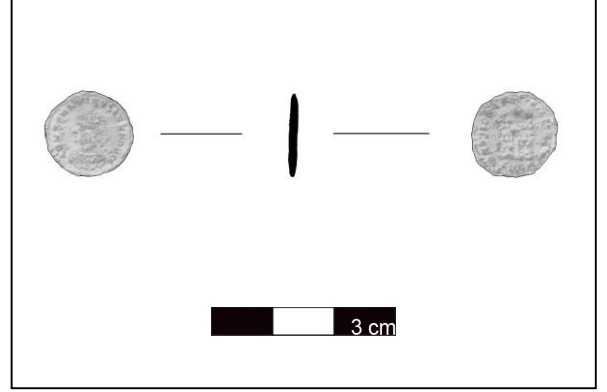
Karşılaştırma : RIC VII, s. 693, no. 92.

Tarihlendirme : Constantinus I (MS 307-337).

B. Kat. No.	: 35	
Lev. No	: 76a-b	
Sayfa No	: 44	
Eserin Adı	: Sikke	
Kazı Env. No	: 74	
Bulunduğu Yer	: AOM-04/G	
Yapıldığı Malzeme	: Bakır	
Ölçüleri	:	
Çap	: 1.8 cm	
Kalınlık	: 0.2 cm	
Yapım Tekniği	: Kalıp yapımı.	
Durumu	: Korozyonlu.	
Tanımı	: Ön Yüz: Constantinus I başı; profilden sağa, diademli, Lej.: CONSTAN TINUSAVC Arka Yüz: İki burçlu kamp kapısı, burçlar arasında yıldız. Kesimde darp yeri [S]MANT, Antiochia. Lej.: [PROVIDEN-TIAE AVG veya AVGG]	
Karşılaştırma	: RIC VII, s. 688, no.63b.1; s.690, no.71.1b.	
Tarihlendirme	: Constantinus I (MS 307-337).	

- B. Kat. No.** : 36
Lev. No : 77a-b
Sayfa No : 44
Eserin Adı : Sikke
Kazı Env. No : 75
Bulunduğu Yer : AOM-Zemin
Yapıldığı Malzeme : Bakır
Ölçüleri :
Çap : 1.9 cm
Kalınlık : 0.2
Yapım Tekniği : Kalıp yapımı.
Durumu : Korozyonlu
Tanımı : Ön Yüz: Constantinus II büstü; profilden sola, diademli, üstünde zırh. Lej.: CONSTANTINVS IVN NOB C.
Arka Yüz: İki burçlu kamp kapısı, burçlar arasında yıldız.
Kesimde darp yeri SMAN, Antiochia.
Lej.: PROVIDEN-TIAECAESS].
Karşılaştırma : RIC VII, s. 697, no: 109.
Tarihlendirme : Constantinus II (MS 337-340).

B. Kat. No. : 37
Lev. No : 78a-b
Sayfa No : 44
Eserin Adı : Sikke
Kazı Env. No : 76
Bulunduğu Yer : AOM-Zemin
Yapıldığı Malzeme : Bakır
Ölçüleri :

Gövde Çapı : 2 cm

Kalınlık : 0.15 cm

Yapım Tekniği : Kalıp yapımı.

Durumu : Korozyonlu

Tanımı : Ön Yüz: Constantinus I büstü; profilden sağa, diademli, üstünde zırh. Lej.: IMPCONSTAN TINUSPFAVC.

Arka Yüz: Güneş tanrısı Sol ayakta, boydan, gövde cepheden, şua taçlı, baş sola dönük. Sol omzunda chlamys.

Sağ eli yukarda, diğer elinde globus tutuyor. Ayağının önünde, elleri arkadan bağlı savaş esiri (?) Lej.: [SOLI INVI-CTO ya da SOLIINVI-CTO COMITI]

Karşılaştırma : RIC VII, s. 693, no. 92.

Tarihlendirme : Constantinus I (MS 307-337).

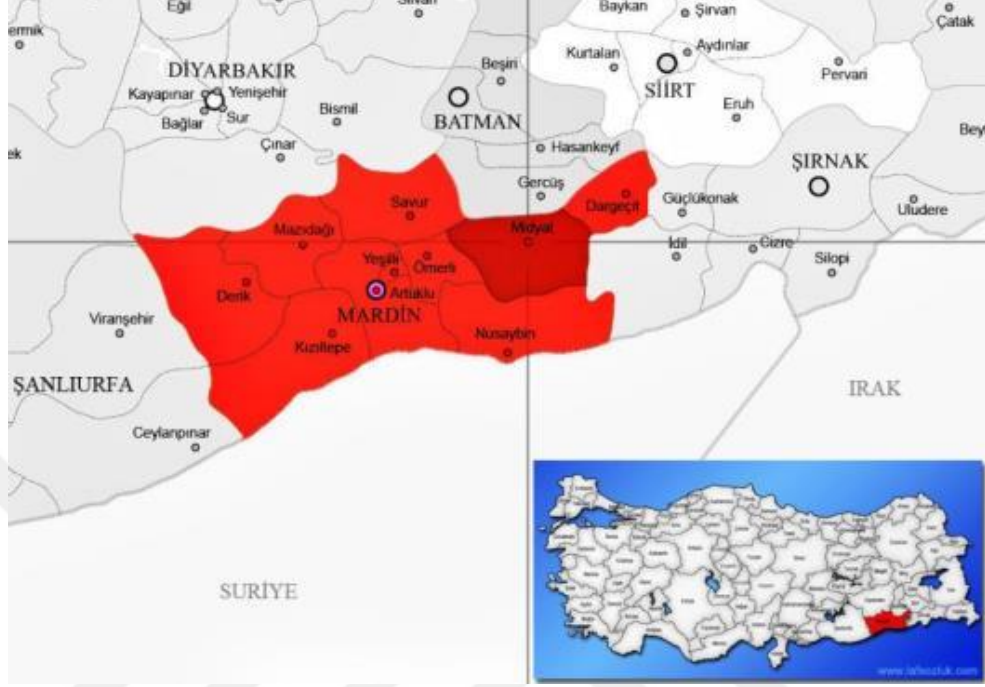

B. Kat. No.	: 38
Lev. No	: 79a-b
Sayfa No	: 44
Eserin Adı	: Sikke
Kazı Env. No	: 119
Bulunduğu Yer	: AOM-05/G
Yapıldığı Malzeme	: Bakır
Ölçüleri	:
Çap	: 1.8 cm
Kalınlık	: 0.2 cm
Yapım Tekniği	: Kalıp yapımı.
Durumu	: Sağlam durumdadır.
Tanımı	: Ön yüzünde; sola dönük imparator portresi ve çevresinde aşınmış Latince yazı bulunmaktadır. Arka yüzünde ise ayakta tanrı. Sol elinde asasını tutuyor. Lejantta, aşınmış Latince yazı bulunmaktadır. Korozyondan dolayı lejant okunamamaktadır.
Karşılaştırma	: RIC VII 693, no. 44.
Tarihlendirme	: Licinus I (MS 308-324).

LEVHALAR

Levha 1

a: Günümüzde Mardin İl Haritası.

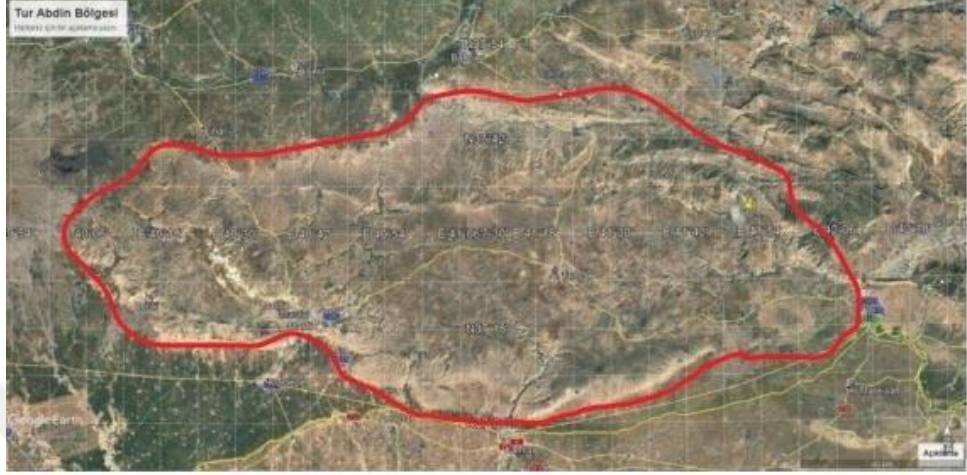
b: Midyat İlçe Haritası.

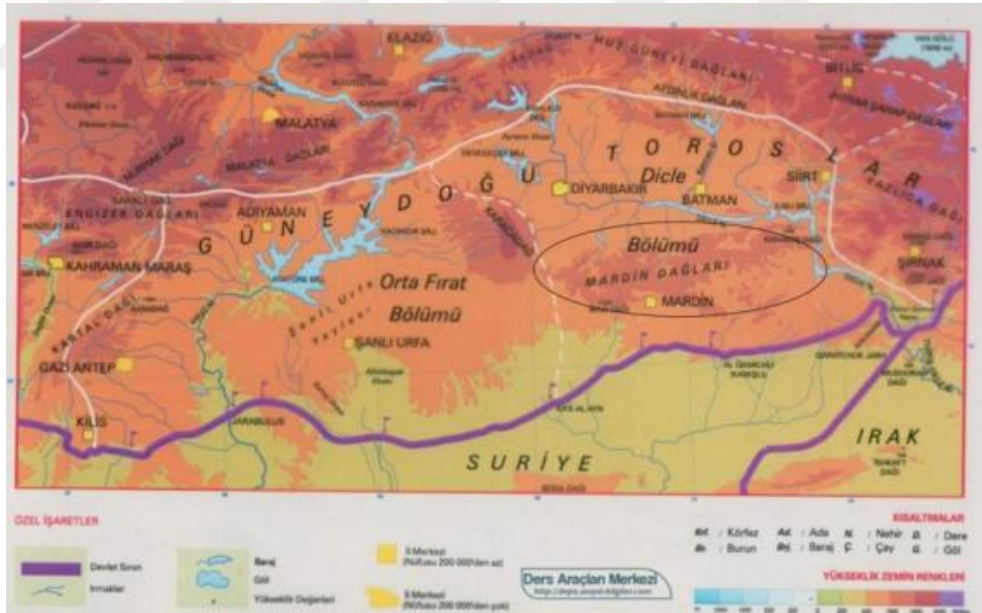
a: Demir Çağı'nda Bölgenin Siyasi Yapısı.

b: Mezopotamya Bölgesi.

a: Tur Abdin Bölgesi.

b: Tur Abdin Bölgesi Fiziki Haritası.

a: Aktaş Nekropolü.

b: Matiate Yer Altı Şehri.

a: Acırlı (Derizbin) Köyü.

b: Amtlı (Hah) Köyü.

c: Gülgöze (Aynvert) Köyü.

a: Çayönü, Kafatası Binası (Skull Building).

b: Köşk Höyük, Boyalı Kafatası.

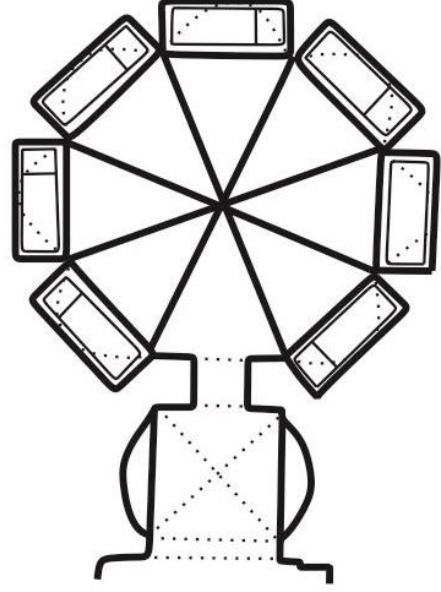
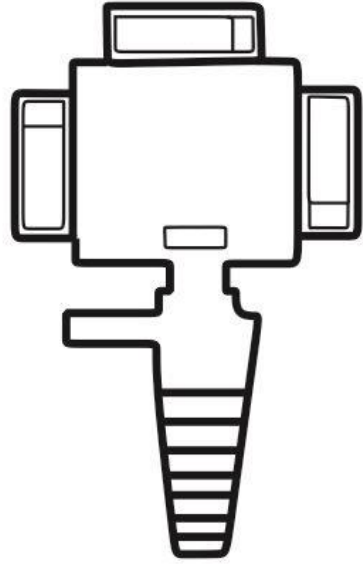
a: Bronz Çağ, Küp Mezar (Pithos), Milas-Hüsamlar Mahallesi.

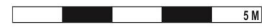
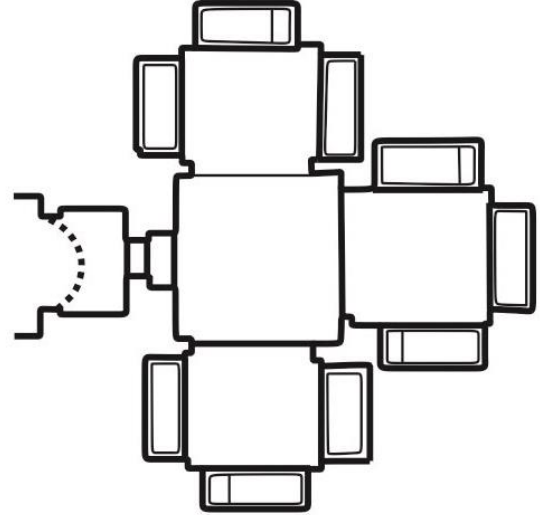
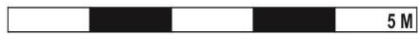
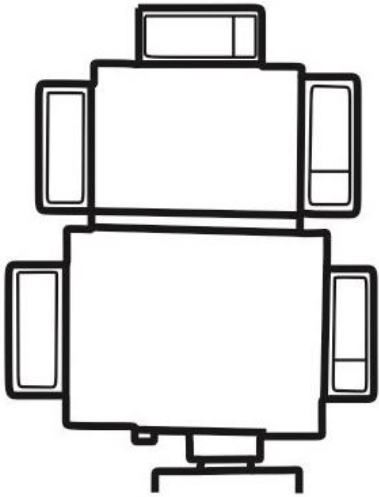
b: Demir Çağı, Urartu Kaya Mezarı, Van-Tuşpa.

c: Dara Antik Kenti, Galeri Mezar.

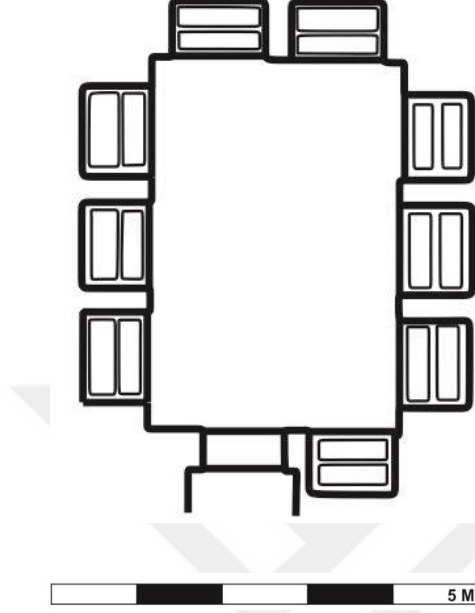

a: Tek Odalı Kaya Mezar Planı, Kare Plan. **b:** Tek Odalı Kaya Mezar Planı, Yuvarlak Plan.

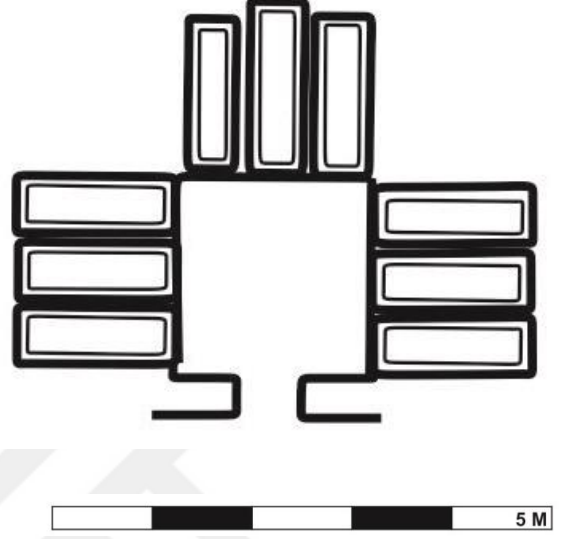

c: Sıralı Odalı Kaya Mezar Planı.

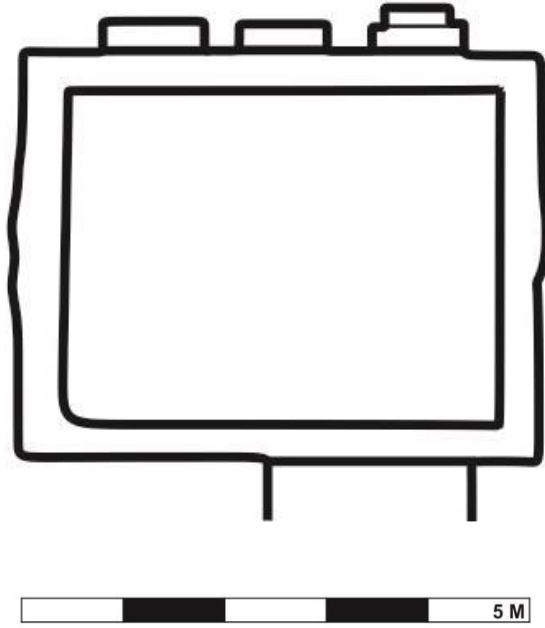
d: Çok Odalı Kaya Mezar Planı.

a: Arcosoliumlu Kaya Mezar Planı.

b: Loculuslu Kaya Mezar Planı.

c: Columbariumlu Kaya Mezar Planı.

a: Tek Odalı Kaya Mezar, Hilar Mağaraları (Dıştan).

b: Tek Odalı Kaya Mezar, Hilar Mağaraları (İçten).

a: Sıralı Odalı Plana Sahip Mezar, Üçgöl, I Nolu Kaya Mezar.

b: Arcosoliumlu Kaya Mezar, Üçgöl, II Nolu Kaya Mezar.

a: Loculuslu Kaya Mezar, Şanlıurfa Kalesi, M-43 Nolu Kaya Mezar.

b: Columbariumlu Mezar, Scipios'un Mezarı, Roma.

c: Catacomb Mezar, Roma.

a: Aktaş Nekropolü Konumu, Hava Fotoğrafi.

b: Aktaş Nekropolü Konumu, Lokal Hava Fotoğrafi.

a: Aktaş Nekropolü, Batıdan.

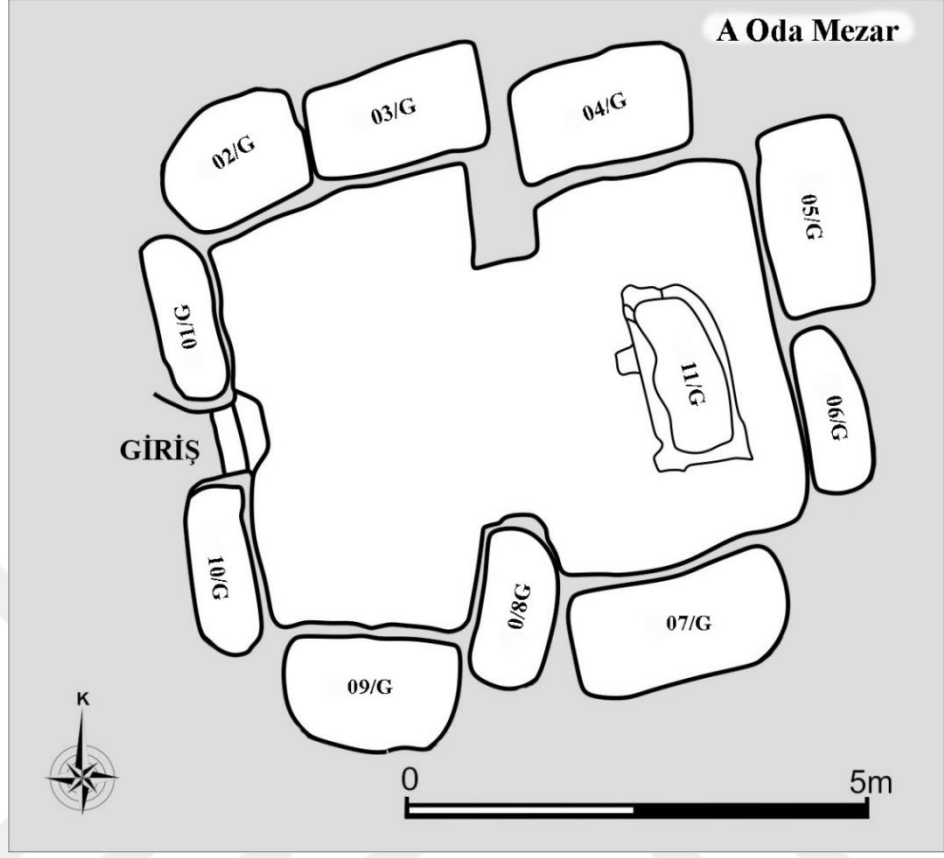
b: Aktaş Nekropolü, Doğudan.

a: A Oda Mezar'daki Tahribat, Dışarıdan.

b: A Oda Mezar'daki Tahribat, İçeriden.

a: M. Kat. No. 1, A Oda Mezar Planı.

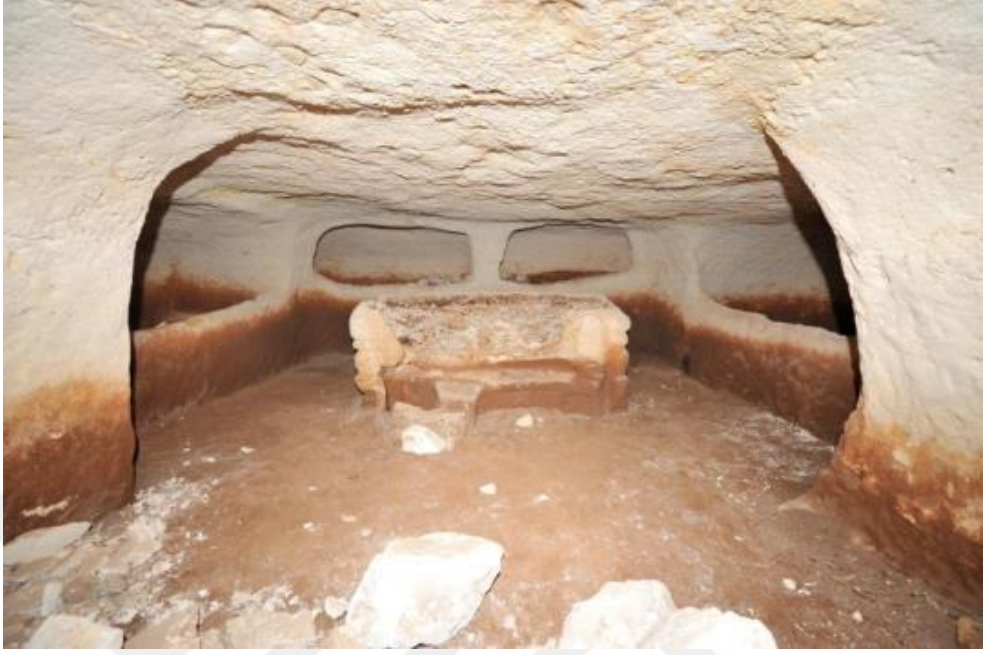
b: A Oda Mezar Giriş ve Kapak Taşı.

a: A Oda Mezarı İkiye Bölen Kemer, Kazı Öncesi.

b: A Oda Mezarı İkiye Bölen Kemer, Kazı Sonrası.

a: A Oda Mezarın Doğu Bölümü, Kazı Öncesi Durumu.

b: A Oda Mezarın Doğu Bölümü, Kazı Sonrası Durumu.

a: A Oda Mezarın Batı Bölümü, Kazı Öncesi Durumu.

b: A Oda Mezarın Batı Bölümü, Kazı Sonrası Durumu.

a-b: A Oda Mezar'ın Zemininden Çıkan Buluntular.

c-d: A Oda Mezar'ın Zemininden Çıkan Buluntular.

a: A Oda Mezar, 01/G, Çalışma Öncesi.

b: A Oda Mezar, 01/G, Kemikler.

c: A Oda Mezar, 01/G, Çalışma Sonrası.

a: A Oda Mezar, 02/G, Çalışma Öncesi.

b: A Oda Mezar, 02/G, Çalışma Sonrası.

a: A Oda Mezar, 03/G, Çalışma Öncesi.

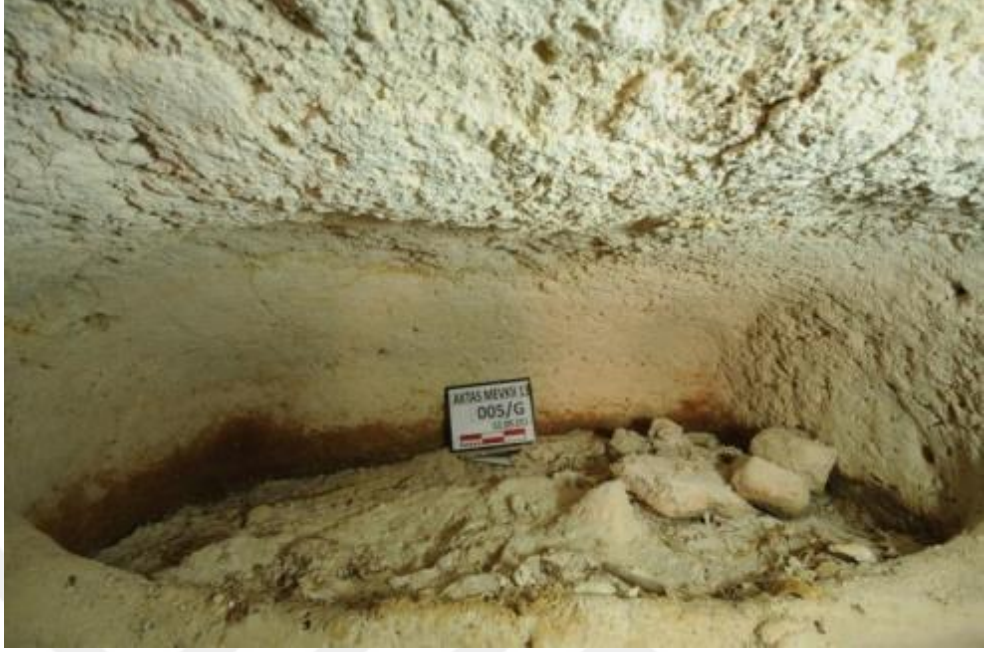
b: A Oda Mezar, 03/G, Çalışma Sonrası.

a: A Oda Mezar, 04/G, Çalışma Öncesi.

b: A Oda Mezar, 04/G, Lahit İçerisindeki Dolgu.

a: A Oda Mezar, 05/G, Çalışma Öncesi.

b: A Oda Mezar, 05/G, Çalışma Sonrası.

a: A Oda Mezar, 06/G, Çalışma Öncesi.

b: A Oda Mezar, 06/G, Çalışma Sonrası.

a: A Oda Mezar, 07/G, Çalışma Öncesi.

b: A Oda Mezar, 07/G, Çalışma Sonrası.

a: A Oda Mezar, 08/G, Çalışma Öncesi.

b: A Oda Mezar, 09/G, Çalışma Öncesi.

c: A Oda Mezar, 09/G, Çalışma Sonrası.

a: A Oda Mezar, 10/G, Çalışma Öncesi.

b: A Oda Mezar, 10/G, Mezardaki Çoklu Gömüyü Gösteren İskeletler.

a: A Oda Mezar, 10/G, İskeletler Arasında Ölü Hediyesi, Kadeh.

b: A Oda Mezar, 10/G, İskeletlerden Ayrıntı.

c: A Oda Mezar, 10/G, Çalışma Sonrası.

a: A Oda Mezar, 11/G, Khamosoriumun Konumu, Çalışma Öncesi.

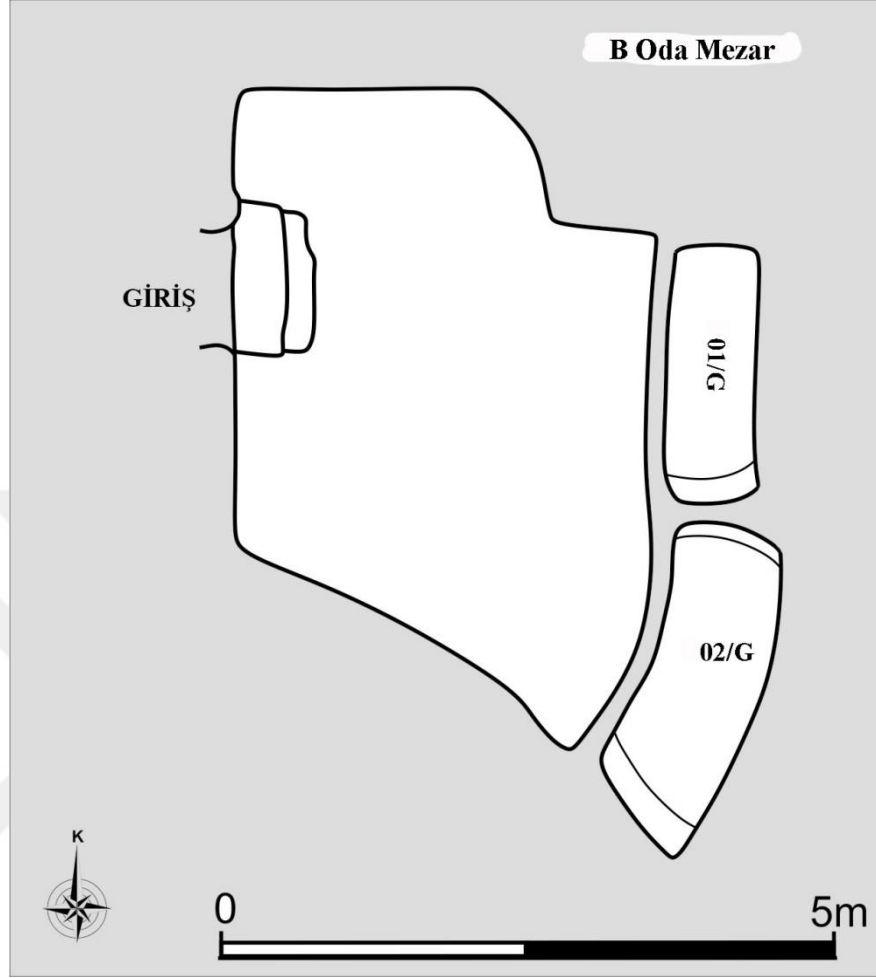
b: A Oda Mezar, 11/G, Khamosoriumun Konumu, Çalışma Sonrası.

a: A Oda Mezar, 11/G, Khamosorium, Çalışma Öncesi.

b: A Oda Mezar, 11/G, Khamosorium, Çalışma Sonrası.

a: M. Kat. No. 2, B Oda Mezar Planı.

b: B Oda Mezar, Giriş Kapısı, Dışarıdan.

a: B Oda Mezar, Giriş Kapısı, İçeriden.

b: B Oda Mezar, Giriş Kapısının Kilit Taşı Yeri.

c: B Oda Mezar'daki Tahribat.

a: B Oda Mezar Zemininde Karışık Haldeki Kemikler.

b: B Oda Mezar Zeminindeki Kemiklerden Ayrıntı.

a: B Oda Mezar, 01/G, Çalışma Öncesi.

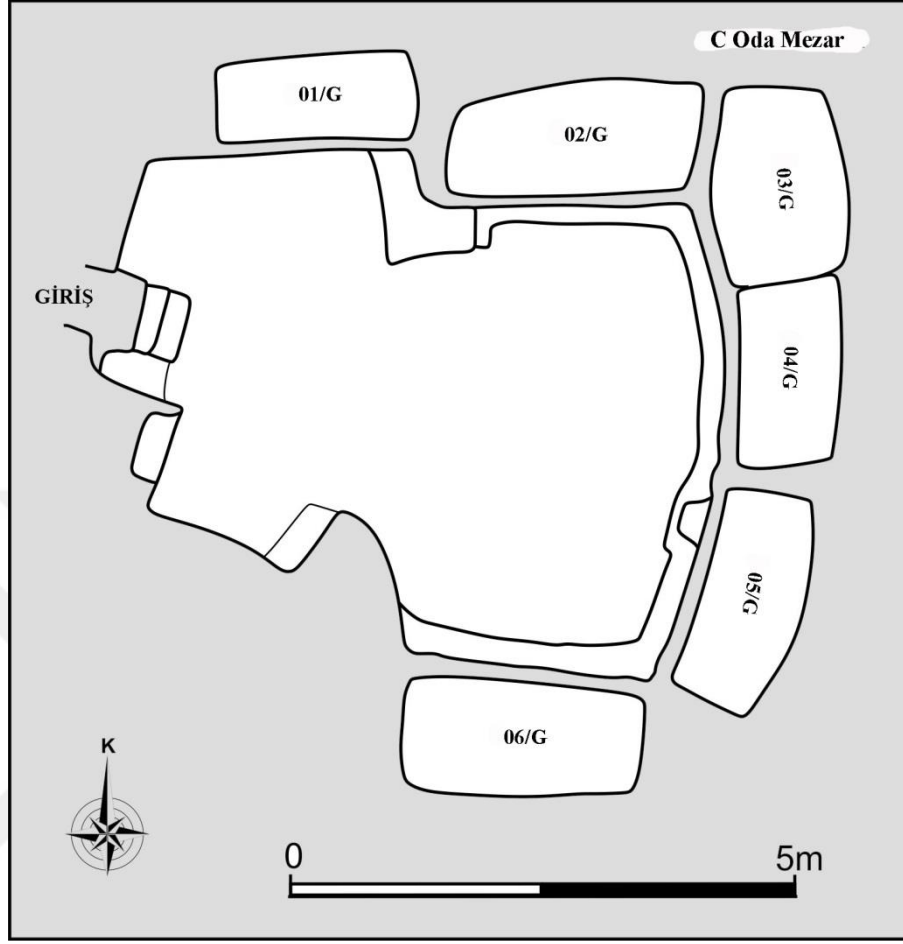
b: B Oda Mezar, 01/G, Çalışma Sonrası.

a: B Oda Mezar, 02/G, Çalışma Öncesi.

b: B Oda Mezar, 02/G, Çalışma Sonrası.

a: M. Kat. No. 3, C Oda Mezar Planı.

b: C Oda Mezar, Dromos.

a: C Oda Mezar, GiriŖi.

b: C Oda Mezar, İçerisinden Genel Görüntü, alıŖma öncesi.

c: C Oda Mezar, İçerisinden Genel Görüntü, alıŖma Sonrası.

a: C Oda Mezar, 01/G, Çalışma Öncesi.

b: C Oda Mezar, 01/G, Çalışma Sonrası.

a: C Oda Mezar, 02/G, Çalışma Öncesi.

b: C Oda Mezar, 02/G, Çalışma Sonrası.

a: C Oda Mezar, 03/G, Çalışma Öncesi.

b: C Oda Mezar, 03/G, Çalışma Sonrası.

a: C Oda Mezar, 04/G, Çalışma Öncesi.

b: C Oda Mezar, 04/G, Çalışma Sonrası.

a: C Oda Mezar, 05/G, Çalışma Öncesi.

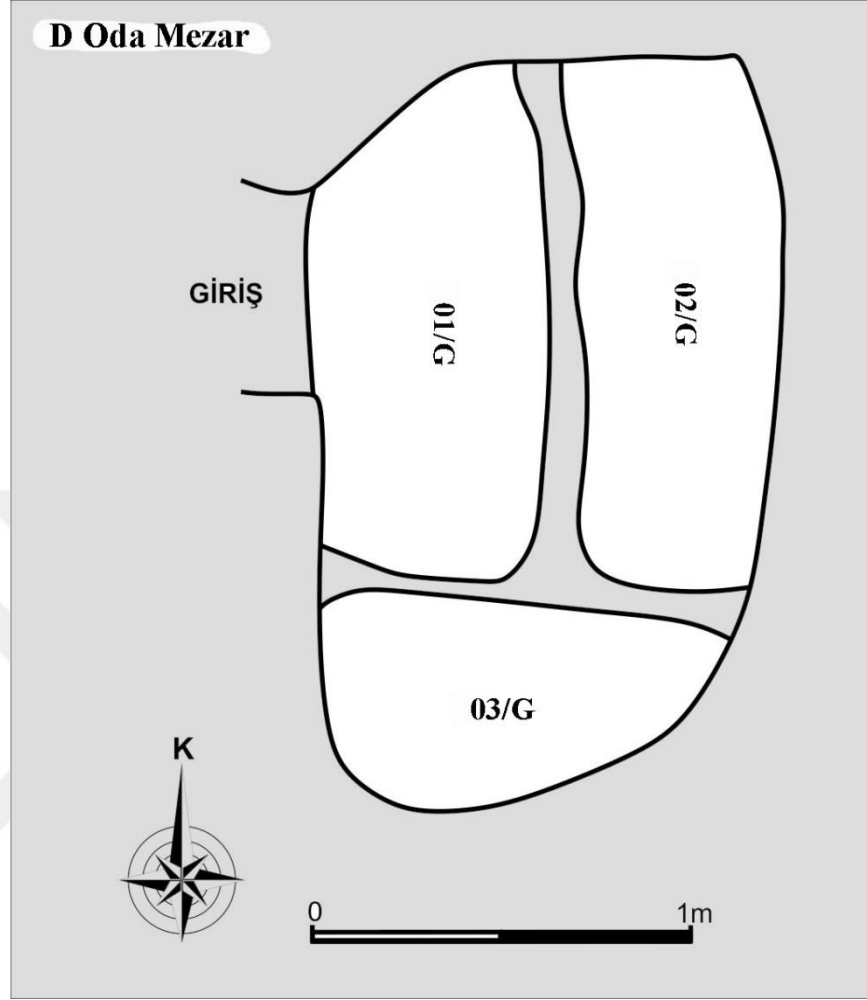
b: C Oda Mezar, 05/G, Çalışma Sonrası.

a: C Oda Mezar, 06/G, Çalışma Öncesi.

b: C Oda Mezar, 06/G, Çalışma Sonrası.

a: M. Kat. No. 4, D Oda Mezar Planı.

b: D Oda Mezar, Girişi ve Mezarın Kapak Taşı.

a: D Oda Mezar, Zemininden Ele Geçen Seramikler.

b: D Oda Mezar, 01/G, Hocker Tarzda Gömülmüş İskelet.

a: D Oda Mezar, 01/G, Çalışma Sonrası.

b: D Oda Mezar, 02/G, Çalışma Sonrası.

a: D Oda Mezar, 03/G, Çalışma Öncesi.

b: D Oda Mezar, 03/G, Çalışma Sonrası.

a: B. Kat. No. 1, Kandil, Üstten, AOM.

b: B. Kat. No. 1, Kandil, Alttan, AOM.

c: B. Kat. No. 1, Kandil, Profilden, AOM.

a: B. Kat. No. 2, Kandil, Üstten, AOM.

b: B. Kat. No. 2, Kandil, Alttan, AOM.

c: B. Kat. No. 2, Kandil, Profilden, AOM.

a: B. Kat. No. 3, Kandil, Üstten, AOM.

b: B. Kat. No. 3, Kandil, Alttan, AOM.

c: B. Kat. No. 3, Kandil, Profilden, AOM.

a: B. Kat. No. 4, Kandil, Üstten, AOM.

b: B. Kat. No. 4, Kandil, Alttan, AOM.

c: B. Kat. No. 4, Kandil, Profilden, AOM.

a: B. Kat. No. 5, Kandil, Üstten, AOM.

b: B. Kat. No. 5, Kandil, Profilden, AOM.

a: B. Kat. No. 6, Kandil, Üstten, COM.

b: B. Kat. No. 6, Kandil, Alttan, COM.

c: B. Kat. No. 6, Kandil, Profilden, COM.

a: B. Kat. No. 7, Kandil, Üstten, AOM.

b: B. Kat. No. 7, Kandil, Alttan, AOM.

c: B. Kat. No. 7, Kandil, Profilden, AOM.

a: B. Kat. No. 8, Unguentarium, Üstten, AOM.

b: B. Kat. No. 8, Unguentarium, Alttan, AOM.

a: B. Kat. No. 9, Unguentarium, Üstten, AOM.

b: B. Kat. No. 9, Unguentarium, Altan, AOM.

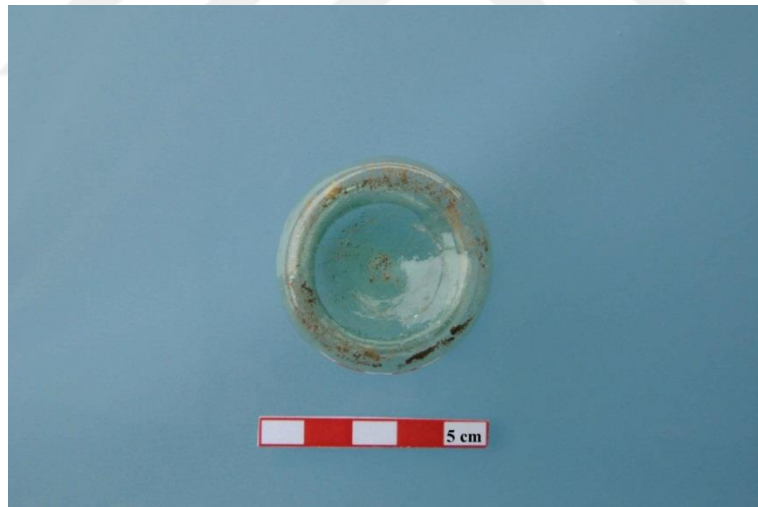
a: B. Kat. No. 10, Unguentarium, Üstten, COM.

b: B. Kat. No. 10, Unguentarium, Altan, COM.

a: B. Kat. No. 11, Unguentarium, Üstten, AOM.

b: B. Kat. No. 11, Unguentarium, Altan, AOM.

a: B. Kat. No. 12, Kadeh, Profilden, AOM.

b: B. Kat. No. 13, Kadeh, Profilden, AOM.

a: B. Kat. No. 14, Çömlek, Profilden, DOM.

b: B. Kat. No. 15, Testi, Profilden, DOM.

c: B. Kat. No. 16, Testi, Profilden, COM.

a: B. Kat. No. 17, Kolye, AOM.

b: B. Kat. No. 18, Kolye, AOM.

a: B. Kat. No. 19, Kolye, AOM.

b: B. Kat. No. 20, Kolye, COM.

a: B. Kat. No. 21, Bilezik, COM.

b: B. Kat. No. 22, Bilezik, AOM.

c: B. Kat. No. 23, Yüzük, AOM.

a: B. Kat. No. 24, Damga Mühür, Profilden, COM.

b: B. Kat. No. 24, Damga Mühür, Üstten, COM.

a: B. Kat. No. 25, Ağırşak, Üstten, AOM.

b: B. Kat. No. 25, Ağırşak, Alttan, AOM.

a: B. Kat. No. 26, Çan, Profilden, BOM.

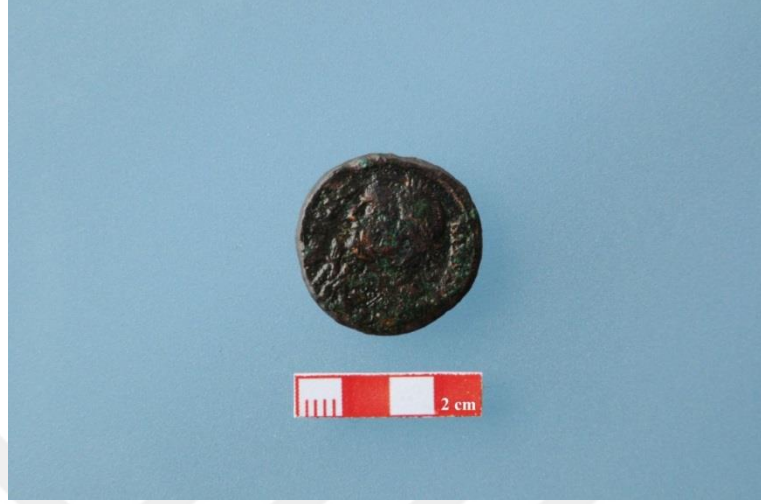
b: B. Kat. No. 26, Çan, Alttan, BOM.

a: B. Kat. No. 27, Sikke, Ön Yüz, COM.

b: B. Kat. No. 27, Sikke, Arka Yüz, COM.

a: B. Kat. No. 28, Sikke, Ön Yüz, AOM.

b: B. Kat. No. 28, Sikke, Arka Yüz, AOM.

a: B. Kat. No. 29, Sikke, Ön Yüz, AOM.

b: B. Kat. No. 29, Sikke, Arka Yüz, AOM.

a: B. Kat. No. 30, Sikke, Ön Yüz, AOM.

b: B. Kat. No. 30, Sikke, Arka Yüz, AOM.

a: B. Kat. No. 31, Sikke, Ön Yüz, AOM.

b: B. Kat. No. 31, Sikke, Arka Yüz, AOM.

a: B. Kat. No. 32, Sikke, Ön Yüz, AOM.

b: B. Kat. No. 32, Sikke, Arka Yüz, AOM.

a: B. Kat. No. 33, Sikke, Ön Yüz, AOM.

b: B. Kat. No. 33, Sikke, Arka Yüz, AOM.

a: B. Kat. No. 34, Sikke, ÖnYüz, AOM.

b: B. Kat. No. 34, Sikke, Arka Yüz, AOM.

a: B. Kat. No. 35, Sikke, Ön Yüz, AOM.

b: B. Kat. No. 35, Sikke, Arka Yüz, AOM.

a: B. Kat. No. 36, Sikke, Ön Yüz, AOM.

b: B. Kat. No. 36, Sikke, Arka Yüz, AOM.

a: B. Kat. No. 37, Sikke, Ön Yüz, AOM.

b: B. Kat. No. 37, Sikke, Arka Yüz, AOM.

a: B. Kat. No. 38, Sikke, Ön Yüz, AOM.

b: B. Kat. No. 38, Sikke, Arka Yüz, AOM.

a: Dara Antik Kenti Nekropolü.

b: Zerzevan Kalesi, Kaya Mezar I.

a: Piran, Mezar Girişİ.

b: Piran, Mezar İçerisi, Genel.

c: Piran, Mezar İçerisinden Ayrıntı.

a: Engin, Mezar Girişi.

b: Engin, Mezar İçerisi, Genel.

c: Engin, Mezar İçerisinden Ayrıntı.

a: Üçgöl Nekropolü, II Nolu Kaya Mezar, Genel Görüntü.

b: Aktaş Nekropolü, A Oda Mezar, Genel Görüntü.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler	
Adı Soyadı	Erkan GÜZEL
Doğum Yeri ve Tarihi	
Eğitim Durumu	
Lisans Öğrenimi	Atatürk Üniversitesi, Arkeoloji Bölümü, 2009 - 2013
Y. Lisans Öğrenimi	Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2019-2021
Bildiği Yabancı Diller	İngilizce (Upper-Intermediate).
Bilimsel Faaliyetleri	<p>Uysal, T., Güzel, E., Bingöl, S., Yılmaz M. S., <i>Üçgöl Kaya Mezarları Kurtarma Kazısı</i>, 26. Mz. Ç. ve KK. Semp., Hatay 2017, s. 357-370. (Bildiri).</p> <p>Kodaş, E., Genç, B., Güzel, E., Labedon Kodaş, C., İpek, B., Erdoğan, N., Hırbe <i>Helale Nekropol Alanı 2018 Yılı Kazıları</i>, Artuklu İnsan ve Toplum Bilim Dergisi, Mardin 2018, s. 82-87. (Makale).</p> <p>Demirel, S.İ., Mentеше, H., Tosun, M., Çeziker, A., Güzel, E., <i>Anastasiopolis Dara Antik Kenti/Anastasiopolis the Ancient City of Dara</i> (Ed. N. Erdoğan), Mardin 2019. (Kitap).</p>
İş Deneyimi	<ul style="list-style-type: none"> - 2010 – 2014, Antiochia ad Cragum Antik Kenti Kazısı - 2015, Yenice Höyük Kazısı - 2016, Tilbaşar Höyük Kazısı - 2016, Üçgöl Kaya Mezarları Kurtarma Kazısı. - 2017, Yakacık Mozaîği Kurtarma Kazısı - 2017, Afrodisias Antik Kenti Kazısı - 2017, Çamlıbel Mezar Anıtı Kurtarma Kazısı - 2017, Dandalaz Barajı Kurtarma Kazısı - 2017, Cizre İçkale Kazısı - 2017, Tell Ermen Höyük Kurtarma Kazısı - 2018, Benuva Şengi Höyüğü (İlisu – Höyük) Kurtarma Kazısı - 2018, Hırbe Helale Nekropolü Kurtarma Kazısı - 2018, Tatika Höyük Kurtarma Kazısı - 2018 - 2020, Dara Antik Kenti Kazısı - 2021, Mardin Kalesi Kazısı - 2021, Dara Antik Kenti Kazısı
Stajlar	Antiochia ad Cragum Antik Kenti Kazısı
Projeler	Doğanpınar Barajı HES Projesi Dandalaz Barajı HES Projesi İlisu Barajı HES Projesi
Çalıştığı Kurumlar	Zeugma Müzesi. Afrodisias Müzesi. Mardin Müzesi.
İletişim	
E – Posta Adresi	
Tarih	